

18
ΓΕΩΡΓ. Σ. ΒΛΕΣΣΑ

Ε' Τάξεως

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ

20

Τασία Περωόση
'Ηρώδ' του 63

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Έγκρίθηκε με την υπ' αριθ. 67.001/19-6-56 απόφαση
του Υπουργείου Παιδείας

Νέα έκδοση μεταγλωττισμένη στη δημοτική σύμφωνα με την
υπ' αριθ. 76.794/12-6-65 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ Ο.Ε.
ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ

18540

ΑΘΗΝΑΙ, 1965

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/ΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 81102

Ἐν Ἀθήναις τῆ 30-6-1956

Π ρ ό ς
τὸν κ. ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΒΛΕΣΣΑΝ

Ἐνταῦθα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67001)19-6-56 πράξεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ.Σ.Ε. ἐνεκρίθη διὰ μίαν διετιάν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1956-57 τὸ ὑποβληθέν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας «ΙΣΤΟΡΙΑ» ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκείων ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἐκτενώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἔγκρισις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῆ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παροῦσαν δὲν εἶναι ἐγκεκριμένον.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΓΕΝ. Δ/ΝΣΙΣ ΓΕΝ. ΕΚΠ/ΣΕΩΣ

Δ/ΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 76794

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 85

Ἐν Ἀθήναις τῆ 12-6-1965

Ἀπόφασις

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως,

Ἀποφασίζομεν

Ὡς βόηθητικά βιβλία τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως δημοτικοῦ σχολείου θὰ ἰσχύουν διὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος 1965-66, τὰ μέχρι σήμερον ἐγκεκριμένα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ταῦτα θὰ προσαρμοσθοῦν γλωσσικῶς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἢ ὅποια θὰ διδάσκεται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον (Γραμματικὴ Μ. Τριανταφυλλίδη).

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Copyright by : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ Ο.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ 1965

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἢ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι συνέχεια τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοί, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι.

Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἐξαιρετικὸς λαός. Δυνατοὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ νοῦ ἔγιναν ἔνδοξοι μὲ τὰ ἔργα τους. Ἔχτισαν μεγάλες καὶ ὠραῖες πόλεις, θέσπισαν σοφοὺς νόμους. Προόδεψαν στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες καὶ ἀνέπτυξαν λαμπρὸ πολιτισμό, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουμε Ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ οἱ Ἕλληνες ἦταν εἰδωολάτρεις καὶ χωρισμένοι σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Κάθε πόλη μὲ τὴν περιοχὴ τῆς ἀποτελοῦσε ἓνα κράτος. Εἶχε τρὸς δικούς τῆς νόμους, τοὺς ἄρχοντες, τὸ στρατό τῆς κλπ. Στὶς πόλεις αὐτές, ἰδιαίτερα στὶς Δημοκρατικὲς πόλεις ἀναπτύχθηκε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Τριακόσια πενήντα περίπου χρόνια π. Χ. ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἔνωσε ὅλους τοὺς Ἕλληνες σὲ ἓνα Κράτος. Κυρίεψε πολλὰς χῶρας καὶ ἵδρυσεν μεγάλο κράτος.

Μετὰ τὸ θάνατό του, οἱ διάδοχοί του χώρισαν τὸ κράτος του σὲ μικρὰ κράτη, ἔκαμαν πολέμους μεταξύ τους καὶ ἐξασθένησαν. Γι αὐτὸ δὲν κατόρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν στοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦταν πολεμικὸς λαός. Νίκησαν ὅλους τοὺς στρατοὺς τῆς ἐποχῆς τους καὶ ἵδρυσαν μεγάλη αὐτοκρατορία.

Μέσα στὴν αὐτοκρατορία αὐτὴ οἱ Ἕλληνες ἔγιναν Χριστιανοί. Ἀργότερα ἀναπτύχθηκαν σὲ ἓνα κράτος, μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία, μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ ἔζησε χίλια περίπου χρόνια καὶ ἔκαμε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ἔργα.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ μάθωμε, πῶς οἱ Ἕλληνες ἔγιναν Χριστιανοί, πῶς ἐνώθηκαν σὲ ἓνα κράτος, πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν σ' αὐτὰ τὰ

χίλια περίπου χρόνια. Τέλος, πῶς ἔχασαν με τὸν καιρὸ τῆ δυνάμει τους μαζί με τὴν λευτεριά τους.

Ἡ Αὐτοκρατορία λέγεται *Βυζαντινὴ*, ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολη χτίστηκε στὴ θέση, ποὺ ἦταν ἡ παλιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, *Βυζάντιο*. Λέγεται καὶ *Ἑλληνικὴ*, γιατί ὅλα σ' αὐτὴ, λαός, γλώσσα, πολιτισμὸς ἦταν Ἑλληνικά. Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία εἶναι ἀκόμη ἱστορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιατί εἶναι μεταξύ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀρχαίου καὶ τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ.

1. Οί Έλληνες

Στά αρχαία χρόνια έζησαν δυο σπουδαίοι λαοί, οί Έλληνες και οί Ρωμαίοι. Καί οί δυο είχαν στα παλιότερα χρόνια πατρίδα τίς πεδιάδες τής Βορειοανατολικής Εύρώπης. Από εκεί κατέβηκαν οί Έλληνες στήν Ελλάδα και οί Ρωμαίοι στήν Ιταλία.

Οί Έλληνες πρόκοψαν νωρίτερα από τούς Ρωμαίους. Ήταν άνθρωποι έξαιρετικοί, ύψηλοί, ώραίοι, δραστήριοι και έργατικοί. Δούλευαν καλά τή γή, έχτιζαν ώραία σπίτια, ντύνονταν καλά. Ή θάλασσα, πού περιβάλλει τήν πατρίδα μας, τούς βοήθησε νά ταξιδεύουν και νά πλουτίζουν. Πρόκοψαν σά γράμματα και στίς τέχνες, έχτισαν θαυμαστούς ναούς από μάρμαρο.

Οί αρχαίοι Έλληνες δημιούργησαν σιγά - σιγά ένα λαμπρό πολιτισμό, τόν Αρχαϊόν πολιτισμόν, πού τόν θαυμάζει όλόκληρη ή ανθρωπότητα. Ίδιαίτερα θαυμαστή είναι ή αγάπη και οί αγώνες τους για τήν έλευθερία. Αυτό τó έδειξαν προπάντων στους Περσικούς πολέμους. Ο κόσμος θαυμάζει ακόμη τήν όμορφιά, πού έχουν τά αρχαία μνημεία, τή σοφία και τή χάρη, πού έχουν τά αρχαία συγγράμματα. Επίσης τήν άπλή ζωή τους και τήν τόλμη τους, για τά ταξίδια και τó επιχειρηματικό πνεύμα.

Τόν παλιότερο καιρό οί Έλληνες ζούσαν μονάχα στήν κυρίως Ελλάδα. Αργότερα πήγαν στή Μ. Ασία κι ακόμη αργότερα ξαπλώθηκαν σέ όλα τά παράλια τής Μεσογείου.

Αρχαίος Έλληνας στρατιώτης

Ἀπὸ τῆ Μαύρῃ θάλασσα μέχρι τὸ Γιβραλτάρ ἔχτισαν πόλεις καὶ χωριά, ποὺ τὰ ἔλεγαν ἀποικίες. Σὲ ὅσες χῶρες ἐγκαταστάθηκαν οἱ Ἕλληγες, καθὼς καὶ στοὺς γείτονές τους, διέδωσαν τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ μόρφωσή τους.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, οἱ Ἕλληγες ἦταν εἰδωλολάτρεις. Λάτρευαν τοὺς δώδεκα Ὀλύμπιους θεοὺς : τὸ Δία, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἀθηνᾶ κλπ. Ἦταν χωρισμένοι σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας, ἔνωσε τοὺς Ἕλληγες σὲ ἓνα κράτος. Ἐκαμε τὴ μεγάλη του ἐκστρατεία στὴν Ἀσία. Κυρίεψε σχεδὸν ὅλον τὸν τότε γνωστὸ κόσμον. Στὴ μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ Ἕλληγες διέδωσαν τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ γλώσσα τους.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ διάδοχοί του χωρίσαν τὸ μεγάλο κράτος σὲ μικρότερα, ποὺ ἄρχισαν νὰ μαλώνουν καὶ νὰ κάμουν πολέμους μεταξύ τους κι ἔτσι ἐξασθένησαν. Γι αὐτὸ δὲν κατόρθωσαν, ν' ἀντισταθοῦν ἀργότερα στοὺς Ρωμαίους.

2. Οἱ Ρωμαῖοι

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἦταν ἓνας μικρὸς λαός. Τὸ ὄνομά τους τὸ πῆραν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά τους, τὴ Ρώμη, μικρὴ πόλη τῆς Ἰταλίας κοντὰ στὸν Τίβερη ποταμὸ, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν θάλασσα. Τὸ κράτος τῆς Ρώμης δυνάμωσε, νίκησε τὶς γύρω πόλεις, ἐξουσίασε ὅλη τὴν Ἰταλία καὶ σχημάτισε δυνατὸ κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάστηκε *Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία*.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληγες, ποὺ τοὺς εἶχαν γείτονες. Στὴν Ἰταλία καὶ στὴ μεγαλόνησο ποὺ εἶναι κοντὰ τῆς, τὴ Σικελία, ἦταν μεγάλες πλούσιες καὶ πολὺ ἀναπτυγμένες ἑλληνικὲς ἀποικίες: ἡ Κύμη, ὁ Γάρας, οἱ Συρακοῦσες. Οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαῖοι ἦταν καλοκαμωμένοι καὶ γεροὶ ἄνθρωποι, ταχτικοί, ἐργατικοὶ καὶ καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια τους μὲ πολλὴ ἀγάπη.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τὸν καλύτερο στρατὸ ἀπ' ὅλους τοὺς στρατοὺς, τῶν ἄλλων ἀρχαίων λαῶν. Κανένας στρατὸς δὲν μπόρεσε νὰ ἀντισταθῇ στὶς ρωμαϊκὲς λεγεῶνες, ὅπως ἔλεγαν τὰ στρατεύματα τῆς Ρώμης.

Οἱ Ρωμαῖοι βγῆκαν ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ κυρίεψαν ἐκτεταμένες χῶρες. Πολέμησαν μὲ τὸ μεγάλο ναυτικὸ κράτος τὴν *Καρθηδόνα*, ποὺ ἦταν στὴν Ἀφρική, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν στὴν ἐξουσία τους ὅλη

τῆ Μεσόγειο θάλασσα. Ἐγίναν μεγάλοι πόλεμοι οἱ Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι, ὅπως λέγονται, ποὺ διάρκεσαν πολλὰ χρόνια. Ἡ Ρώμη νίκησε καὶ κατέστρεψε τὴν Καρχηδόνα.

Οἱ Ρωμαῖοι χτύπησαν ὕστερα τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἡ κατάστασή της δὲν ἦταν καθόλου καλὴ. Νίκησαν πρῶτα τὸ Βασιλιά τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ 146 π.Χ. κυρίεψαν τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ Δύση κυρίεψαν τὴν Ἰσπανία, τὴ Γαλατία, δηλαδὴ τὴ σημερινὴ Γαλλία καὶ τὴ Βόρεια Ἀφρική. Στὴν Ἀνατολή, τὴ Μ. Ἀσία, τὴ Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο. Τὸ μεγάλο σὲ ἕκταση αὐτὸ κράτος ὀνομάστηκε Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Αὐτὰ ἔγιναν στὰ 200 χρόνια, πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

3. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμη

Οἱ Ρωμαῖοι ἦταν, ὅπως εἶδαμε, γεναῖοι στρατιῶτες καὶ κανένας δὲν μπόρεσε ν' ἀντισταθῆ στὴν ὀρμὴ τους. Ὑπέταξαν πολλοὺς λαοὺς, ἀκόμη καὶ τοὺς Ἑλληνας, ποὺ ἦταν πολὺ ἀνώτεροι στὸν πολιτισμὸ. Στὴν ἀρχὴ ὅμως οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχαν μεγάλη ἀνάπτυξη. Δὲν καταλάβαιναν πολὺ ἀπὸ γράμματα καὶ ἀπὸ τέχνες.

Ὅταν πῆγαν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, βρῆκαν ἐκεῖ μεγάλο πολιτισμὸ. Πολλὰ χρόνια πρὶν γεννηθῆ ὁ Χριστὸς, οἱ Ἕλληνας εἶχαν πόλεις μεγάλες, ἐλεύθερο πολίτευμα, ἔχτιζαν ὠραίους ναοὺς καὶ θεάτρα, κατασκεύαζαν θαυμάσια ἀγάλματα καὶ ἔγραφαν ἐξαιρετὰ βιβλία. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ τὸν καιρὸ μάλιστα ποὺ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Αἴγυπτο ἰδρύθηκαν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη, τὰ βασίλεια τῶν Διαδόχων, ὅλη ἡ Ἀνατολὴ δέ-

Ρωμαῖος στρατιώτης

χτηκε τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Στὴν Ἀνατολὴ ἦταν πλούσιες μεγα-
λουπόλεις ἢ Ἀλεξάνδρεια, ἢ Ἀντιόχεια, ἢ Πέργαμος. Στὴν Ἑλλάδα
ἦταν ἢ Ἀθήνα, ἢ Κόρινθος κ. ἄ.

Οἱ Ρωμαῖοι, λοιπόν, ὅταν ἔφτασαν στὴν Ἀνατολή, εἶδαν μὲ ἀπο-
ρία ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα πράγματα. Τοὺς ἔκαμε ἐντύπωση ἢ κομψή

Χάρτης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας

καὶ ἀναπαυτικὴ κατοικία, ἢ ἐπίπλωση, τὰ ἐνδύματα, ὁ τρόπος τῆς
ζωῆς. Οἱ Ρωμαῖοι ἄρπαζαν ὅ,τι ὠραῖο ἔβρισκαν στὶς Ἑλληνικὲς πόλεις
καὶ τὸ μετέφεραν στὴν πατρίδα τους. Ἀργότερα προσπάθησαν νὰ μι-
μηθοῦν τοὺς Ἕλληνες. Ἀρχίζαν νὰ χτίζουν πλούσιες καὶ ὠραῖες κα-
τοικίες, νὰ τίς στολιζοῦν, νὰ φοροῦν λεπτὰ καὶ κομψὰ ἐνδύματα καὶ
νὰ κάνουν μαρμάρινους ναοὺς γιὰ τοὺς Θεοὺς τους. Ἀγάπησαν ἀκόμη
τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Πολλοὶ πλούσιοι Ρωμαῖοι ἔπαιρναν Ἑλληνες δασκάλους στὰ παι-
διὰ τους ἢ τὰ ἔστειλαν νὰ σπουδάσουν στὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ, στὴν Ἀ-
θήνα, στὴ Ρόδο καὶ σὲ ἄλλες πόλεις ἦταν ἀνώτερα σχολεῖα, ὅπως τὰ
σημερινὰ Πανεπιστήμια. Σὲ αὐτὰ οἱ Ρωμαῖοι μάθαιναν Ἑλληνικὰ καὶ
διάβαζαν ἑλληνικὰ βιβλία. Προσπαθοῦσαν νὰ γράψουν καὶ αὐτοὶ ὅ-
μοια στὴ γλῶσσα τους, στὴ Λατινική.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μεταφέρθηκε στὴ Ρώμη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ξαπλώθηκε σ' ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, στοὺς Γάλλους, τοὺς Ἴσπανοὺς, τοὺς Γερμανοὺς. Ἕνας Ρωμαῖος ποιητὴς εἶπε: Ἡ νικημένη Ἑλλάδα ὑπέταξε τὸν ἄγριο κατακτητή.

4. Διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία

Οἱ λαοὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν εἰδωλολάτρες ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ κάθε λαὸς λάτρευε τοὺς Θεοὺς, πὺ κληρονόμησε ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Οἱ Ρωμαῖοι σεβάστηκαν τὴ θρησκεία τῶν λαῶν, πὺ ὑποδούλωσαν. Ἐδειξαν δηλαδὴ ἀνεξιθρησκεία.

Ἀργότερα ὅμως ἔγινε μεγάλη μεταβολή. Στὴν αὐτοκρατορία διαδόθηκε νέα θρησκεία, ὁ Χριστιανισμὸς. Τὴ νέα θρησκεία ἐδίδαξε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς. Ὁ Ἰησοῦς γεννήθηκε στὴν Ἰουδαία, ὅταν αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης ἦταν ὁ Αὐγούστος καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν στὴν ἐξουσία τοὺς τὴν Ἰουδαία. Ὁ Χριστὸς ἐδίδασκε, ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεός, πὺ ἀγαπάει τοὺς ἀνθρώπους σὰν πατέρας. Οἱ ἄνθρωποι, ἔλεγε, εἶναι ὅλοι ἀδελφία καὶ μπροστὰ στὸ Θεὸ δὲ χωρίζονται σὲ ἐλεύθερους καὶ δούλους, σὲ

Ὁ Αὐγούστος

πλοῦσιους καὶ φτωχοὺς, σὲ Ἕλληνας καὶ βάρβαρους. Σὲ ὅλον τὸν κόσμον πρέπει νὰ βασιλεύη ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη. «Ἐλάτε σὲ μένα, ἔλεγε, οἱ κουρασμένοι καὶ οἱ πεινασμένοι κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπάψω». Οἱ ἄνθρωποι ἄκουσαν μὲ ἀνακούφιση τὴ φωνὴ Του, πίστεψαν πὺς μὲ τὰ παραγγέλματά Του γίνονται καλύτεροι σ' αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ στὸν ἄλλο θὰ βροῦν τὴν εὐτυχία τους. Μὰ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰου-

δαίων, Τὸν ζήλεψαν καὶ Τὸν κατάγγειλαν στὸ Ρωμαῖο Διοικητὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ ὁποῖος τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο μὲ σταύρωση.

Οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅσοι πίστευαν σ' Αὐτὸν κράτησαν στὴν ψυχὴ τους ζωντανὴ τὴ διδασκαλία του καὶ φρόντισαν νὰ τὴ διαδώσουν σὲ ὅλον τὸν κόσμο. Αὐτοὶ ἦταν οἱ Ἀπόστολοι. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔδειξαν μεγάλο ζῆλο, ὅπως ὁ Πέτρος, ὁ Ἀντρέας, ὁ Ἰωάννης. Ἐκεῖνος, ὅμως, ποὺ ἐργάστηκε μὲ ἰδιαίτερο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ διακρίθηκαν ἀμέσως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους γιὰ τὴν καλωσύνη τους. Δὲ σύχναζαν στὰ θέατρα, ποὺ τότε ἦταν ἀπάνθρωπα, γιὰτὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔβαζαν ἀνθρώπους νὰ μονομαχοῦν ἢ νὰ παλεύουν μὲ ἄγρια θηρία. Μαζεύονταν κρυφὰ καὶ ἀκουαν νὰ τοὺς ἐξηγοῦν τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ· ἔτρωγαν ὅλοι μαζί, πλούσιοι καὶ φτωχοί, καὶ ὁ ἓνας βοηθοῦσε τὸν ἄλλο. Τὶς συγγεντώσεις αὐτὲς τὶς ἔλεγαν ἀγάπες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔγιναν οἱ Χριστιανικὲς κοινότητες, τὶς ὁποῖες ὀνόμασαν ἐκκλησίες.

Οἱ πρῶτες χριστιανικὲς ἐκκλησίες ἰδρύθηκαν στὴν Ἰουδαία. Ἀργότερα ἔγιναν στὴ Μ. Ἀσία, στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἰταλία καὶ σὲ ὅλες τὶς χῶρες τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν Ἀθήνα

Οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ κήρυξαν μὲ ζῆλο τὴ διδασκαλία Του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ξεπέρασε ὅλους ἦταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ποὺ ἀπὸ διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔγινε ὁ θερμότερος κήρυκας Του. Ἔκαμε μεγάλες περιοδεῖες γιὰ νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἀνθρώπους στὴ νέα θρησκεία. Ἰουδαῖος ὁ ἴδιος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ταρσό τῆς Κιλικίας, γνώριζε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, περιῆλθε τὴ Μακεδονία κι ἔφθασε στὴ νότια Ἑλλάδα.

Ὁνομαστή εἶναι ἡ ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἔγινε τὸ ἔτος 50 μ.Χ. Μίλησε στὸν Ἄρειο Πάγο καὶ εἶπε: Ἀθηναῖοι, εἴστε ἀνθρώποι εὐσεβεῖς καὶ θεοφοβούμενοι. Εἶδα πολλὰ ἀφιερῶματα στοὺς θεοὺς περιερχόμενος τὴν πόλη σας. Μεταξὺ αὐτῶν εἶδα καὶ ἓνα βωμὸ ἀφιερῶμένο (Στὸν ἄγνωστο Θεό). Αὐτὸν ποὺ προσκυνᾶτε, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, ἔρχομαι ἐγὼ νὰ σᾶς τὸν κηρύξω. Ὁ Θεὸς ποὺ ἔπλασε τὸν κόσμον καὶ ὅσα εἶναι μέσα σ' αὐτόν, αὐτὸς ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δὲν κατοικεῖ μέσα σὲ ἀγάλματα κατασκευασμένα

ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων, οὔτε μοιάζει μὲ χρυσὸ ἢ ἄργυρο ἢ μάρμαρο. Εἶναι παντοδύναμος καὶ παραγγέλλει, ὅτι ἦρθε ἡ μέρα νὰ μετανοήσουν οἱ ἄνθρωποι. Γιατὶ θὰ ἀναστήση καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ θὰ τοὺς κρίνη ὅλους».

Μερικοὶ τότε πίστεψαν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ἓνας Ἀρεοπαγίτης, ποὺ ὀνομαζόταν Διονύσιος.

6. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὸν Χριστιανισμό

Στὴν ἀρχὴ ὁ λαὸς πίστεψε τὴ διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ μὲ τὸν καιρὸ πολλοὶ λόγιοι Ἕλληνες ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ ἐργάστηκαν μὲ ζῆλο, γιὰ νὰ στερεώσουν τὴ νέα θρησκεία. Ἦρθαν ἔπειτα τὰ παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν, ποὺ μορφώθηκαν στὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἔβηλαν ὅλον τὸ ζῆλο τους νὰ ὑποστηρίξουν τὴν Χριστιανικὴ θρησκεία, γιατί ἦταν πολὺ γνωστὴ σὲ ὅλη τὴν αὐτοκρατορία. Σ' αὐτὴν ἔγραψαν τὶς Ἐπιστολές τους οἱ Ἀπόστολοι. Σ' αὐτὴ γράφτηκαν τὰ *Εὐαγγέλια*. Ἀργότερα, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἑλληνικὴ ἔγραψαν τὰ συγγράμματά τους.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα βοήθησε πολὺ νὰ διαδοθῇ ὁ Χριστιανισμὸς, γιατί οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι σὲ ὅλες τὶς χῶρες ἤξεραν τὰ ἑλληνικὰ καὶ μποροῦσαν νὰ καταλάβουν τὰ βιβλία, ποὺ ἦταν γραμμένα στὴν Ἑλληνικὴ καὶ τοὺς ἱεροκήρυκες, ποὺ μιλοῦσαν σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα.

7. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν - Οἱ Μάρτυρες

Ὁ Χριστιανισμὸς πρόκοψε καὶ διαδόθηκε πολὺ γρήγορα. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀηδιάσει τὴν παλιὰ θρησκεία. Δὲν πίστευαν στοὺς πολλοὺς θεοὺς, ποὺ δὲν τοὺς ἔδιναν παρηγοριὰ καὶ οὔτε ἀλάφρωναν τὸν πόνο τους, ἐνῶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἦρθε σὰν παρηγοριὰ, σὰν ἀνακούφιση στοὺς φτωχοὺς, τοὺς κατατρεγμένους, ποὺ στέναζαν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ζωῆς τους καὶ τὴν ἀδικία τῶν δυνατῶν. Ἀπευθυνόταν μὲ στοργὴ στοὺς μικροὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ ἐδίδασκε ὅτι, αὐτοὶ εὐκολότερα θὰ εἰσέλθουν στὴ Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, παρά οἱ πλούσιοι καὶ δυνατοί. Σὲ ὅλα τὰ μέρη ὁ λαὸς ἄκουσε μὲ συγκίνηση τὴν νέα διδασκαλία καὶ πίστεψε στὸ Χριστό. Σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχαν Χριστιανοί, ποὺ ζοῦσαν ἐνωμένοι ἀδελφικά.

Οί Ρωμαῖοι ἄφηναν τοὺς ὑπηκόους τους, νὰ ἔχουν ὅποια θρησκεία ἤθελαν καὶ μέσα στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ζοῦσαν εἰρηνικὰ ὅλες οἱ θρησκείες. Εἶχαν καταλάβει, ὅτι μόνο μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἦταν δυνατὸ νὰ ἔχουν ἐσωτερικὴ ἡσυχία στὸ κράτος τους.

Στὴν ἀρχὴ δὲν ἔδωσαν σημασία στὴ νέα θρησκεία. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν εἶδαν νὰ διαδίδεται καὶ νὰ ἀποκτᾷ πολυάριθμους ὀπαδοὺς, ἀνησύχησαν, γιατί οἱ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας ἔπαψαν νὰ δέχωνται τὸν αὐτοκράτορα σὰ θεό. Εἶχαν ἀκόμη τὴν ὑποψία μήπως οἱ Χριστιανοὶ ἐνωμένοι μὲ τὴν πίστη τους ἐπαναστατήσουν.

Ἐχθροὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων, καθὼς καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ὅσοι γενικὰ ζοῦσαν ἀπὸ τὴν λατρεία τῶν πολλῶν θεῶν. Ὅσοι π.χ. κατασκεύαζαν ἀγάλματα, οἱ μάντες κλπ. Αὐτοὶ συκοφάντησαν μὲ κάθε μέσο τὴ νέα θρησκεία. Ὅτι κακὸ γινόταν τὸ ἀπέδιδαν στοὺς Χριστιανοὺς καὶ ξεσήκωναν τὸν λαὸ ἐναντίον τους.

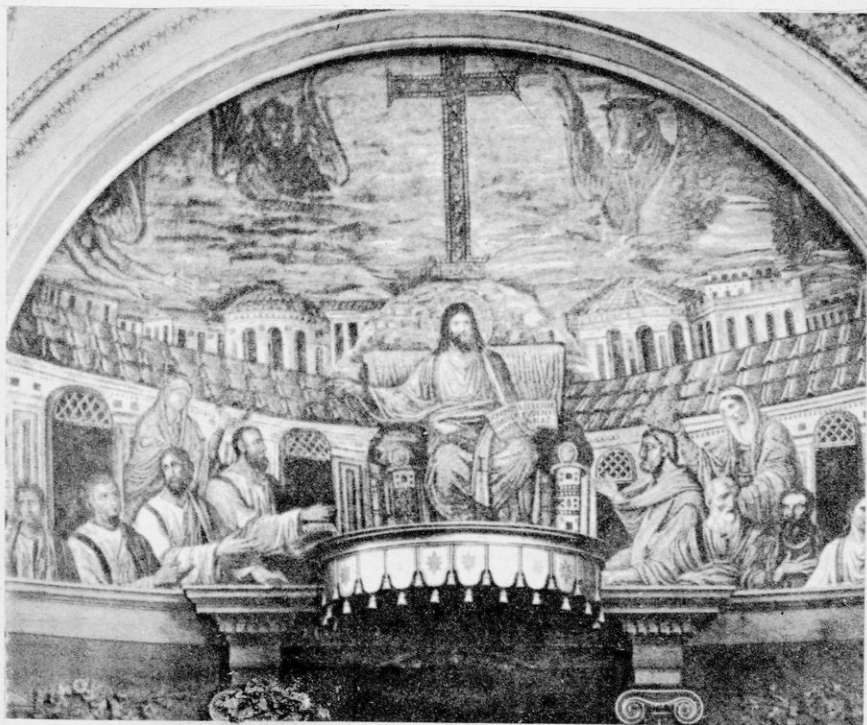
Πρῶτος ἄρχισε τὸ διωγμὸ ὁ μανιακὸς αὐτοκράτορας Νέρωνας, πού γιὰ νὰ διασκεδάσῃ, ἔκαψε τὴ Ρώμη καὶ εἶπε, ὅτι τὴν ἔκαψαν οἱ

Ὁ Νέρων καίει τὴ Ρώμη

Χριστιανοί. Ἐγίναν πολλοὶ διωγμοὶ σὲ διάφορες ἐποχές. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι δέκα.

Κατὰ τὶς σκληρὰς αὐτὰς δοκιμασίες οἱ Χριστιανοὶ ἔδειξαν μεγάλο θάρρος καὶ ὑπέφεραν μὲ πίστη καὶ μὲ ἡρωϊσμό τὰ βασανιστήρια καὶ πολλοὶ θυσιάστηκαν γιὰ τὴν πίστη τους. Αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία τοὺς ὀνόμασε μάρτυρες. Τὸ θάρρος καὶ ἡ πίστη τῶν μαρτύρων ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωση. Πολλοὶ πίστεψαν στὸ Χριστὸ βλέποντας τὴν αὐτοθυσία τῶν Χριστιανῶν. Οἱ διωγμοὶ διάρκεσαν 250 χρόνια, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ σταματήσουν τὴ διάδοσι τῶν Χριστιανισμοῦ. ✕

1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Στὸ τέλος τοῦ 3ου μ. Χ. αἰώνα ἕνας σπουδαῖος αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης, ὁ Διοκλητιανός, ἐπειδὴ εἶδε, ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ κυβερνήσῃ μόνος τὴν ἀπέραντη Αὐτοκρατορία, πῆρε ἕνα συνάρχοντα, τὸ Μαξιμιανό. Ἀργότερα οἱ δυὸ αὐτοκράτορες πῆραν ἀπὸ ἕνα βοηθό. Οἱ δυὸ αὐτοὶ βοηθοί, ὀνομάστηκαν *Καίσαρες*, καὶ ἦταν ὁ Γαλέριος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος

Τὸ κράτος εἶχε τώρα τέσσερις κυβερνήτες, ποὺ εἶχαν τὶς ἔδρες τους ὡς ἐξῆς: Ὁ Διοκλητιανός ἔμενε στὴ Νικομήδεια, ὁ Μαξιμιανός στὸ Μεδιόλανο, τὸ σημερινὸ Μιλάνο, ὁ Γαλέριος στὸ Σιόμιο τῆς Παννονίας, τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος στὸ Ἐβόρακο τῆς Βρετανίας.

Τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Χλωροῦ γιὸς ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος, ποὺ ἀργότερα δοξάστηκε καὶ ὀνομάστηκε Μέγας.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μητέρα χριστιανή, τὴν Ἁγία Ἑλένη. Αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ ἀγαπήσῃ τὴ νέα θρησκεία. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, σὰν ἐξυπνος πολιτικός, παρατήρησε, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε μεγάλη δύναμη μέσα στὸ κράτος.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντῖνου, ὁ στρατὸς ἔκαμε αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνο. Ἡ φρουρὰ ὅμως τῶν ἀνακτόρων καὶ ὁ λαὸς τῆς

Ρώμης ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν *Μαξέντιο*, γαμβρὸ τοῦ Γαλέριου.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ αὐτοκράτορες, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, περιῆλθαν σὲ πόλεμο. Ὁ Κωνσταντῖνος, γιὰ νὰ προλάβῃ, προχώρησε μὲ στρατὸ στὴν Ἰταλία. Ἦταν ὅμως ἀνήσυχος, γιατί εἶχε λίγο στρατό.

Ἐκεῖ πού προχωροῦσε, εἶδε ξαφνικά τὸ μεσημέρι ἓνα φωτεινὸ σημεῖο στὸν οὐρανὸ, πού εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸ τὰ γράμματα: «*Ἐν τούτῳ νίκα*». Ὁ Κωνσταντῖνος πρόσταξε κι ἔκαμαν μία σημαία μὲ ἓνα σταυρὸ καὶ πάνω τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ. Τῆ σημαία αὐτὴ τὴν εἶπαν *λάβαιο*. Μὲ αὐτὸ ἔδειξε ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι γίνεται προστάτης καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ προκάλεσε μεγάλο ἐνθουσιασμὸ στὸ στρατό, ἐπειδὴ πολλοὶ στρατιῶτες του ἦταν Χριστιανοί. Πολέμησαν μὲ ὄρμῃ, δίχως νὰ λογαριάσουν τὴ ζωὴ τους. Ὁ Κωνσταντῖνος νίκησε τὸν Μαξέντιο καὶ μπῆκε στὴ Ρώμη. Ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντῖνου σήμαινε νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, τὸ 313 μ.Χ., ἐξέδωσε μαζὶ μὲ τὸν ἄλλον αὐτοκράτορα τὸν *Λικίνιο*, ἓνα Διάταγμα, πού καταδίκαιζε τὶς σκληρότητες ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄφηνε τοὺς ὑπηκόους, νὰ πιστέψουν ἐλεύθερα, ὅποια θρησκεία ἤθελαν. Αὐτὸ τὸ εἶπαν *Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου*, γιατί ἐκδόθηκε στὴν πόλη τῆς Ἰταλίας Μεδιόλανο (σήμερα Μιλάνο).

Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν ἔπαψαν ἀπὸ τότε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε προστάτης τῆς θρησκείας, πού τὴν εἶχαν κατατρέξει τόσο πολὺ οἱ προκάτοχοί του. Νίκησε τὸν τελευταῖο ἀντίπαλό του, τὸν Λικίνιο κι ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας. ✕

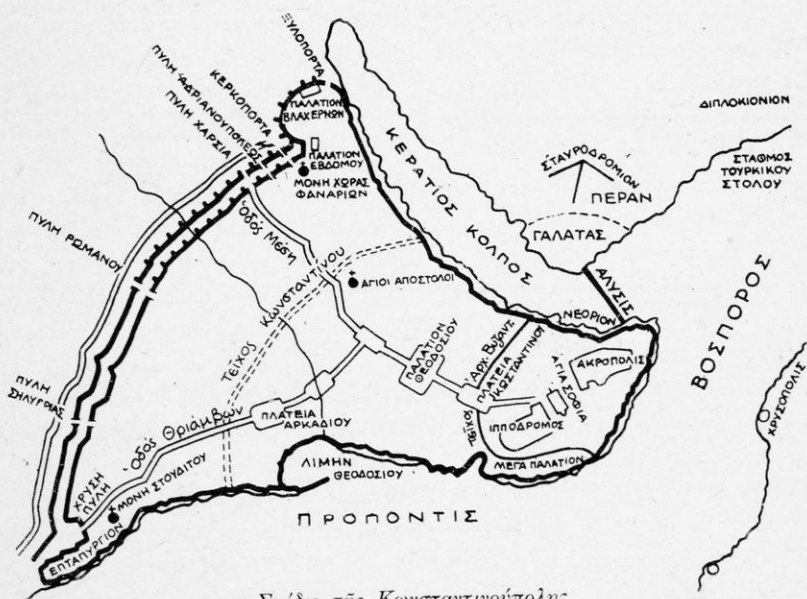
2. Ὁ Κωνσταντῖνος χτίζει τὴν πόλη

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀποφάσισε τότε νὰ χτίσῃ νέα πρωτεύουσα, γιατί ἡ παλιὰ πρωτεύουσα, ἡ Ρώμη, ἦταν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους στὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὐφράτη, πού τὰ ἀπειλοῦσαν οἱ βάρβαροι ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε μεγάλη συμπάθεια πρὸς τὴ Ρώμη, γιατί ἡ παλιὰ ἀριστοκρατία τῆς ἔμενε πιστὴ στὴν εἰδωλολατρία καὶ δὲν ἀγαποῦσε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο.

Ἀφοῦ γύρισε πολλὰ μέρη, διάλεξε μιὰ θέση στὸ Βόσπορο, ἐκεῖ πού ἦταν τὸ Βυζάντιο, ἡ παλιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, πού τὴν ἔχτισαν πρὸ Χριστοῦ οἱ Μεγαρεῖς. Ἐκεῖ ἔχτισε τὴ νέα πόλη. Χιλιάδες στρατιῶτες ἐργάστηκαν, γιὰ νὰ οἰκοδομήσουν ἓνα ψηλὸ καὶ δυνατὸ τεῖ-

χος με πολλούς πύργους, από την Προποντίδα, δηλαδή τη θάλασσα του Μαρμαρά, όπως λέμε σήμερα, μέχρι τον Κεράτιο Κόλπο.

Μέσα στο τεύχος αυτό έχτισε την Πόλη. Τη στόλισε με ώραϊα

Σχέδιο της Κωνσταντινούπολης

κτίρια, έκαμε πλατείες και δρόμους μεγάλους και έφερε από τις έλληνικές πόλεις σπουδαία καλλιτεχνήματα.

Το 330 μ. Χ. έγιναν τὰ έργαίνια. 'Ο Κωνσταντίνος μετέφερε εκεί την πρωτεύουσά του. 'Η νέα πόλη ονομάστηκε *Νέα Ρώμη* και αργότερα *Κωνσταντινούπολη*, προς τιμήν του Κωνσταντίνου. "Έγινε μεγάλη και ονομαστή στην ιστορία." Υστερα, για ευκολία, την είπαν μονάχα Πόλη.

'Η θέση της είναι εξαιρετική. Βρίσκεται μεταξύ της Εύρώπης και της 'Ασίας, είναι κατάλληλη να έξουσιάζη και τις δυο ήπειρους και να μαζεύη τὰ πλούτη τους.

3. Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας

Στὰ χρόνια του Κωνσταντίνου, ο Χριστιανισμός νίκησε την ειδωλολατρία. Μεγάλη όμως άφορμή σε φιλονικίες έδωσε ή αίρεση του 'Αρείου.

Ένας μορφωμένος ιερέας στην 'Αλεξάνδρεια, ο 'Αρειος, υποστήριξε ότι, ο Χριστός δεν είναι Θεός, αλλά δημιούργημα του Θεού.

Ο 'Αρειος βρήκε πολλούς όπαδούς. Αρχισαν οι φιλονικίες και ήταν κίνδυνος να χωριστή ή 'Εκκλησία. Ο Κωνσταντίνος έκάλεσε τότε τους επίσκόπους σε Σύνοδο, για να λύσουν τη διαφορά.

Στά 325 μ.Χ. συγκεντρώθηκαν στη Νίκαια της Βιθυνίας 318 αντιπρόσωποι απ' όλα τα μέρη της Αυτοκρατορίας. Πρώτος μίλησε ο Κωνσταντίνος κι έκαμε συστάσεις στους ιερωμένους να έχουν όμόνοια και ν' ακολουθούν πιστά την 'Αγία Γραφή.

Έγινε ζωνρή συζήτηση. Ένας νέος διάκονος του επίσκόπου της 'Αλεξάνδρειας, ο 'Αθανάσιος, πολέμησε με μεγάλη εύγλωττία τον 'Αρειο. Το συνέδριο καταδίκασε την αίρεση του 'Αρειού και συνέταξε έπτά άρθρα, που διακηρύχουν ότι, ο Χριστός είναι τέλειος Θεός, όμοιος με τον Πατέρα. v

4. Το Σύμβολο της Πίστεως - Ο Μέγας Θεοδόσιος

Οι θρησκευτικές ταραχές δε σταμάτησαν και μετά την Σύνοδο της Νίκαιας. Οι άνθρωποι αυτής της εποχής είχαν μεγάλο ενδιαφέρον για τα θρησκευτικά ζητήματα. Όλος ο κόσμος, όχι μόνον οι κληρικοί και οι λόγιοι, αλλά και οι στρατιωτικοί και οι αυτοκράτορες και οι άνθρωποι του λαού, συζητούσαν με πάθος για τα θεολογικά ζητήματα. Μάλωναν, χωρίζονταν σε κόμματα και πολλές φορές δημιουργούσαν ταραχές και έπαναστάσεις.

Όστερα από λίγο φάνηκε μιá άλλη αίρεση, που ήταν αρχηγός της ο Μακεδόσιος. Αυτός έδιδασκε, ότι και το 'Αγιο Πνεύμα δεν είναι Θεός, αλλά κτίσμα του Θεού. Έγιναν νέες ταραχές. Οι διάδοχοι του Μ. Κωνσταντίνου, που δεν ήταν πολύ ικανοί αυτοκράτορες, δεν κατόρθωσαν να περιορίσουν το κακό. Το κράτος κινδύνευε πολύ, γιατί την ίδια εποχή ένας πολεμικός λαός, οι Γότθοι, πέρασαν το Δούναβη κι έκαμαν έπιδρομή σε διάφορα μέρη της Αυτοκρατορίας.

Δεν άργησε όμως ν' άνεβή στο θρόνο ένας ικανός αυτοκράτορας ο Θεοδόσιος. Αυτός κατόρθωσε να νικήση τους Γότθους και με κάθε μέσο προστάτησε την 'Ορθοδοξία. Στά 381 μ.Χ. κάλεσε τη δεύτερη Οικουμενική Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη. Αυτή καταδίκασε τον Μακεδόσιο και την αίρεσή του και πρόσθεσε τα πέντε τελευταία άρθρα

στά ἑπτά, πού συνέταξαν στή Νίκαια κατὰ τήν Α' Οἰκουμένην Σύ-
δο. Ἔτσι συμπληρώθηκε τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Ὁ Θεοδόσιος ἦταν σπουδαῖος αὐτοκράτορας. Ἀπέκρουσε τὴν ἐπι-
δρομὴ τῶν βαρβάρων καὶ ταχτοποιήσε τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Γιὰ
τοῦτο τὸν ὀνόμασαν *Μέγας*.

5. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Μὲ τὸν καιρὸ πολλοὶ μαθητὲς τῶν φιλοσόφων ἔγιναν Χριστιανοί,
καὶ πολλὰ παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν μορφώθηκαν στὴν ἀρχαία σοφία
κι ἔγιναν σπουδαῖοι λόγιοι. Αὐτοὶ ὑποστήριξαν τὴ Χριστιανικὴ θρη-
σκεία μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ συγγράμματα.

Τὸν 4ο αἰῶνα φάνηκαν σημαντικότεροι ἄνδρες στὴν Ἐκκλησία,
πού λάμπρυναν τὰ Χριστιανικὰ γράμματα. Αὐτοὺς οἱ Χριστιανοὶ τοὺς
ὀνόμασαν *Μεγάλους Διδασκάλους καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*.

Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, πού ὑπῆρξε φοβε-
ρὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου στὴν Σύνοδο τῆς Νίκαιας. Ὑποστήριξε,
ὅπως εἶδαμε, μὲ ζῆλο καὶ εὐγλωττία τὴ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.
Ὁ Ἀθανάσιος ἔγινε ἀργότερα Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἔ-
γραψε πολλὰ συγγράμματα κι ἔγινε ὀνομαστός. Καταδιώχτηκε ἀπὸ
τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἔπαθε πολλά.

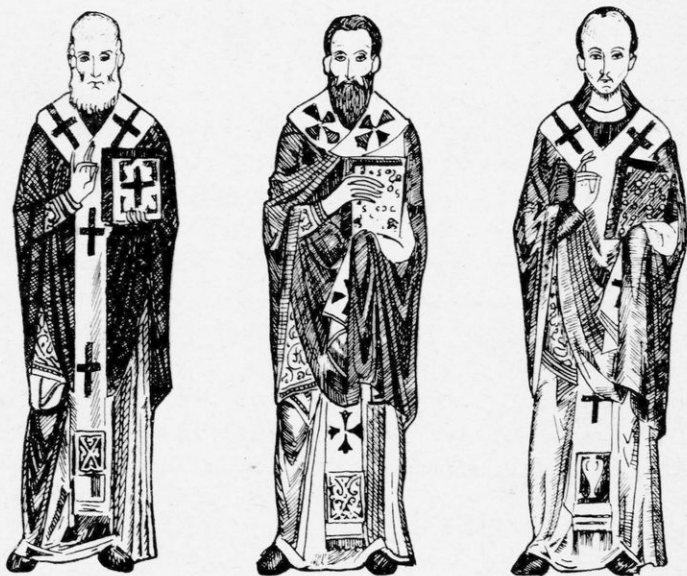
Ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ *Μέγας Βασίλειος*, ὁ *Γρη-
γόριος Ναζιανζηνός* καὶ ὁ *Ἰωάννης Χρυσόστομος*, πού ἔζησαν τὸν 4ο
μ.Χ. αἰῶνα καὶ λέγονται *Μεγάλοι Πατέρες καὶ Τρεῖς Ἱεράρχες*. Οἱ
δύο πρῶτοι σπούδασαν μαζί στὶς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῆς Ἀθήνας.

Ὁ *Βασίλειος* καταγόταν ἀπὸ πλοῦσια οἰκογένεια τῆς Καισάρειας
τῆς Καππαδοκίας καὶ σπούδασε ρητορικὴ καὶ φιλοσοφία. Ἐγίνε Ἐπί-
σκοπος στὴν πατρίδα του Καισάρεια καὶ διέπρεψε μὲ τὴ ρητορικὴ
του καὶ μὲ τὰ ἐξαιρέτα συγγράμματά του. Ἐχτισε στὴν ἐπαρχία του
μοναστήρια καὶ νοσοκομεῖα καὶ παρακίνησε τοὺς νέους νὰ μορφώνωνται
μὲ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Ὁ *Βασίλειος* ἦταν σοβαρὸς καὶ
ἐπιβλητικὸς. Ὅλοι ἔτρεφαν μεγάλο σεβασμὸ σ' αὐτόν. Πέθανε πολὺ
νέος, μόλις 49 χρονῶν.

Ὁ ἀγαπητὸς φίλος του *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός*, ἦταν καὶ αὐτὸς
ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, σπούδασε ρητορικὴ καὶ διακρίθηκε μὲ τὴν
εὐγλωττίαν του. Εἶχε ψυχὴ λεπτὴ καὶ εὐαίσθητη καὶ ἔγραψε ὠραῖα
ποιήματα. Ἐγίνε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη. Διακρίθηκε

ιδιαίτερα, γιατί υποστήριξε με τὸ λόγο του τὴν ὀρθὴ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὴν Ἁγία Τριάδα. Γι' αὐτὸ τὸν ὀνόμασαν Θεολόγο.

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἦταν νεώτερος ἀπὸ τοὺς δυὸ καὶ γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια. Φύση ζωηρή, γεμάτη πίστη καὶ εὐγλωττία στὴν ὁμιλία του. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ὁ Δημοσθένης τοῦ ἀρχαίου. Γιὰ τὴν εὐγλωττία του ἀκριβῶς αὐτὴ τὸν ὀνόμασαν Χρυσόστομο, εἶπαν δηλαδὴ ὅτι ἔχει «χρυσὸ στόμα». Ἐγίνε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀλλὰ, ἐπει-

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες

δὴ στὰ κηρύγματά του καταφερόταν ἐναντίον τῆς αὐτοκράτειρας Εὐδοκίας, ἐξορίστηκε στὰ βάρη τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὕστερα στὴν Ἀρμενία, ὅπου πέθανε ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες σὲ ἓνα μικρὸ χωριό. Τὰ κηρύγματά του, ποὺ διασώθηκαν μέχρι σήμερα, εἶναι ἀξιοθαύμαστα.

Ἡ ἐπίδραση τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὑπῆρξε μεγάλη καί, ὅπως λέγει τὸ τροπάριο, οἱ σπουδαῖοι Πατέρες στάθηκαν «τρεῖς μέγιστοι φωστῆρες τῆς Οἰκουμένης».

6. Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία

Ὁ Θεοδοσίος εἶναι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας, πού ἐξουσίασε ὀλόκληρη τὴν Αὐτοκρατορία.

Ὅταν πέθανε τὸ 395 μ.Χ. τὸ κράτος διαιρέθηκε σὲ δύο: στὴν Ἀνατολικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ αὐτοκρατορία. Ἀπὸ τότε δὲν ἐνώθηκε πιά.

Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς γιούς του, ὁ Ἀρκαῖδιος πῆρε τὶς Ἀνατολικὲς ἐπαρχίες, ὁ ἄλλος τὶς Δυτικὲς. Ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία πρωτεύουσα εἶχε τὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Δυτικὴ τὴ Ρώμη.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, τὸν 4ο καὶ 5ο αἰῶνα, ἔγινε μεγάλῃ ἀναστάτῳσι στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος. Πολλοὶ λαοί, κυρίως Γερμανοί, διέβηκαν τὰ σύνορα, τὸ Δούναβη καὶ τὸ Ρῆνο, καὶ μπῆκαν στὶς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν ἀναταραχὴ αὐτὴ τὴν ὀνομάζομε Μεγάλῃ μετανάστευσι τῶν λαῶν. Ἀπὸ αὐτὴν καταποντίστηκε ἡ Δυτικὴ αὐτοκρατορία. Γερμανοὶ πολεμιστὲς κατέλαβαν τὸ 476 μ.Χ. τὴ Ρώμη καὶ κατέλυσαν τὸ κράτος. Τὸ 476 εἶναι τὸ τέλος τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Μεσαιωνικῆς.

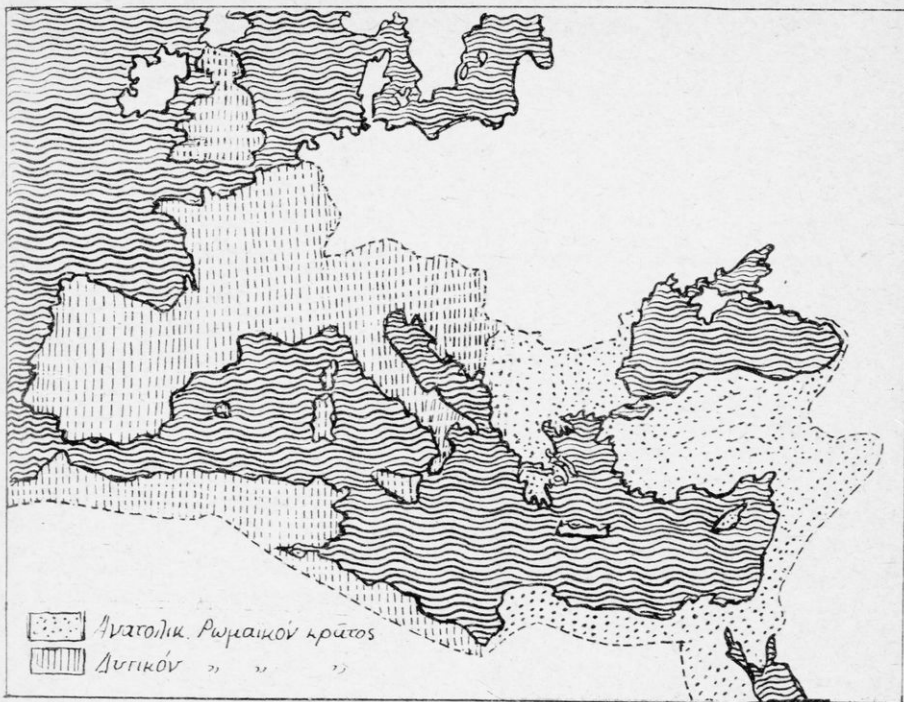
Ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἔπαθε καὶ αὐτὴ συμφορὰς ἀπὸ τὴ μετανάστευσι. Κατόρθωσε ὅμως νὰ κρατηθῆ. Ὁργανώθηκε μὲ τὸν καιρὸ, ἔζησε ἀκόμη χίλια περίπου χρόνια κι ἔκαμε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ἔργα.

Στὴν Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἐπίσημη γλῶσσα ἦταν ἡ Λατινικὴ. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐξακολουθήσῃ, γιατί στὰ μέρη τῆς Ἀνατολικῆς ἐπικρατοῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἦταν ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων.

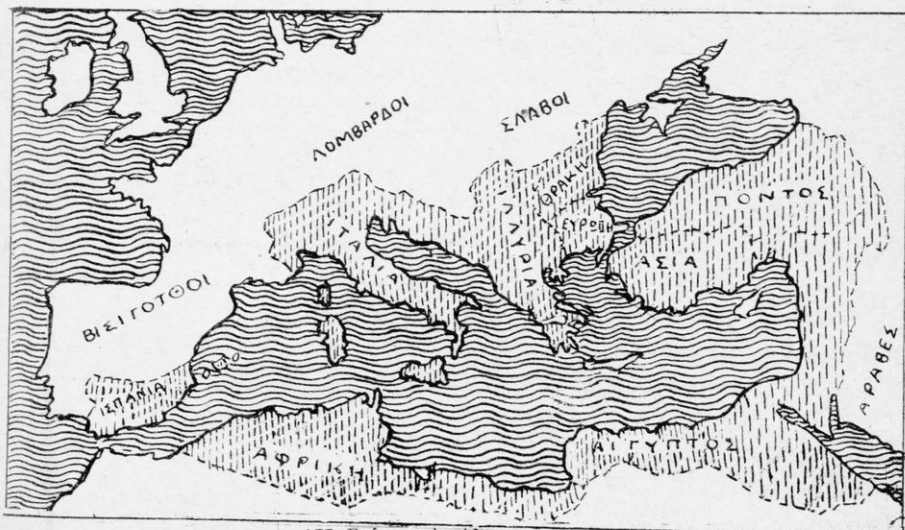
Μὲ τὸν καιρὸ κυριάρχησε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινε ἡ ἐπίσημη γλῶσσα καὶ τὸ κράτος ἔλαβε μορφή ἑλληνικὴ. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε Ἑλληνικὴ, ἔζησε δὲ καὶ ἔδρασε χίλια περίπου χρόνια.

Τὰ χίλια αὐτὰ χρόνια τὰ λέμε Μέσους χρόνους ἢ Μεσαίωνα. Γι' αὐτὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν λέμε Μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἢ καὶ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

Ἡ Μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ ἢ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διάρκεσε ἀπὸ τὸ 476 μέχρι τὸ 1453 μ.Χ., τὸ ἔτος δηλαδή, πού οἱ Τοῦρκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη.

Χάρτης χωρισμού Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

Ἡ Βυζαντινὴ Αυτοκρατορία

7. Βυζαντινή Αυτοκρατορία ἢ Μεσαιωνικός Ἑλληνισμός

Οἱ Ἕλληνες ἦταν τώρα Χριστιανοὶ καὶ ἐνωμένοι ὅλοι μαζί σὲ ἓνα κράτος, σὲ μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία εἶχε πρωτεύουσα τὴ μεγάλη, τὴν πλούσια καὶ ὀνομαστή Κωνσταντινούπολη. Ἡ αὐτοκρατορία, τὶς καλὲς ἐποχές, ἐξουσίαζε τὴ Βαλκανικὴ, τὴ Μικρὰ Ἀσία τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη, τὴν Αἴγυπτο. Γιὰ ἄρκετὸ διάστημα ἐξουσίασε τὴν Ἰταλία καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἓνα μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴ Βόρεια Ἀφρική. Ἦταν πολυάνθρωπη, πλούσια, δυνατὴ καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια ὑπῆρξε ἡ πιὸ προοδευμένη χώρα τῆς Οἰκουμένης. Εἶχε μεγάλες πόλεις, λόγιους, σοφοὺς. Ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε Ἄνωτάτη σχολή, ὅπως τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια. Σ' αὐτὴ διδάσκονταν ὅλες οἱ γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ Ἄνωτατο αὐτὸ ἐκπαιδευτήριο ὀνομαζόταν *Πανδιδακτήριο*.

Ἡ αὐτοκρατορία διακρινόταν μὲ τοὺς δρόμους, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ ἔργα τέχνης. Εἶχε τὸν καλύτερο στρατὸ τῆς ἐποχῆς, τὸν δυνατότερο στόλο, πολεμικὸ καὶ ἐμπορικὸ, καὶ ἦταν πρώτη στὸ ἐμπόριο. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔλαβε μορφή Χριστιανικὴ καὶ ἐγίνετο Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς. Στὸ Βυζάντιο δηλαδὴ διατηρήθηκε ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοση καὶ προσαρμόστηκε στὴ νέα θρησκεία.

Οἱ Ἕλληνες ἔζησαν περισσότερο ἀπὸ χίλια χρόνια μέσα σ' αὐτὴ τὴν αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὸ θάνατο δηλαδὴ τοῦ Θεοδοσίου καὶ τὸν ὀριστικὸ χωρισμὸ τῆς ἀπὸ τὴ Δυτικὴ αὐτοκρατορία μέχρι τὴν ὑποταγὴ στοὺς Τούρκους (395 - 1453 μ.Χ.).

Τὴν ἱστορία τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὴν ὀνομάζουμε Ἱστορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰτὶ ἀναφέρεται σὲ δυὸ ἐποχές, τὴν ἀρχαία καὶ τὴ νέα. Τὴ ὀνομάζουμε ἐπίσης καὶ *Βυζαντινὴ*, γιὰ τὸ λόγον, ποὺ γνωρίζουμε. Τὴν λέμε ἀκόμη Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

1. Ο Ίουστινιανός (527 - 565 μ.Χ.)

Πέρασαν περισσότερα από χίλια χρόνια, μετά το χωρισμό τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆ Δυτικῆ. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς πέρασε δύσκολες στιγμές. Κινδύνεψε νὰ χαθῆ. Κατόρθωσε ὅμως νὰ σωθῆ καὶ τὸν 6ο αἰῶνα εἶχε σπουδαῖο αὐτοκράτορα τὸν Ἰουστινιανό.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέβηκε στὸ θρόνο τὸ 527 μ. Χ. καὶ βασιλεύει μέχρι τὸ 565, δηλαδή 38 χρόνια. Ἦταν ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ πολὺ ἐργατικός. Ἀντιλαμβάνόταν ὅτι, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς αὐτοκράτορας σημαίνει νὰ ἔχη φροντίδες καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ὄχι νὰ περνᾷ εὐχάριστα τὴ ζωὴ του. Εἶχε, προπάντων, τὸ ἐξαιρετικὸ προτέρημα νὰ ἐκλέγη τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο, γιὰ τὴν κάθε θέση. Κατόρθωσε νὰ βρῆ ἱκανότατους διοικητές, στρατηγούς, νομομαθεῖς, καλλιτέχνες, ποὺ τὸν βοήθησαν πολὺ στὸ ἔργο του καὶ δόξασαν τὴ βασιλεία του.

Ὁ Ἰουστινιανός

Ὁ Ἰουστινιανὸς πῆρε γυναίκα ἀπὸ χαμηλῆ κοινωνικὴ θέση, τὴ Θεοδώρα. Ὁ πατέρας τῆς ἔτρεφε ἄγρια θηρία, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ παίζουσαν στὸν ἵπποδρόμο. Καὶ ἡ Θεοδώρα ἡ ἴδια ἔπαιζε στὸ θέατρο. Ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν ἀγάπησε, τὴν παντρεύτηκε καὶ τὴν ἔκαμε βασίλισσα. Ὄταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἡ Θεοδώρα φάνηκε πολὺ ἄξια. Μερικὲς φορὲς στάθηκε τολμηρὴ καὶ περισσότερο ἀποφασιστικὴ ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό.

Εἶχαν καὶ οἱ δύο μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸ ἀξίωμα τους καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατορία. Ὁ Ἰουστινιανὸς θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του σὰν αὐτοκράτορα ὀλόκληρου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Πίστευε, ὅτι οἱ Δυτικὲς ἐπαρχίες του εἶχαν χαθῆ προσωρινὰ μόνο, καὶ ὅτι θὰ τις ξανάπαιρνε καὶ πάλι ὁ ἴδιος. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ σχηματίσῃ στρατὸ, νὰ ἐτοιμασθῆ. Ἡ Θεοδώρα πάλι πρόσεχε πολὺ τὸ Ἀνατολικὸ τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας.

② Ἡ «στάση τοῦ Νίκα» (532 μ.Χ.)

Στὸν Ἰπποδρόμο τῆς Κωνσταντινουπόλεως γίνονταν ταχτικὰ ἀρματοδρομίες καὶ ὁ λαὸς τις παρακολουθοῦσε μὲ πάθος. Οἱ ἀγωνιστὲς ἦταν χωρισμένοι σὲ δύο κυρίως φατρίες, τοὺς Πράσινους καὶ τοὺς Βένετους (γαλάζιους), ποὺ διακρίνονταν ἀπὸ τὸ χρῶμα τῆς ἐνδυμασίας, ποὺ φοροῦσε ὁ ἥνιοχος. Ὁ λαὸς ἐπίσης ἦταν χωρισμένος κι αὐτὸς σὲ δύο κόμματα.

Οἱ ἀγωνιστὲς καὶ ὁ λαὸς μέσα στὸ θόρυβο καὶ τὴ σύγχυση, συνήθιζαν νὰ φωνάζουν τὰ παράπονά τους καὶ νὰ πετοῦν πειραχτικὲς φράσεις γιὰ τοὺς ἀνώτερους ὑπαλλήλους καὶ ἀκόμη γιὰ τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα.

Σὲ μιὰ ἵπποδρομία, στὴν ὁποία ἦταν παρὼν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας, οἱ ἀγωνιστὲς ὑπερβήκανε κάθε ὄριο. Ὄταν δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς θέλησε νὰ ἐπιβληθῆ, ξέσπασε πραγματικὴ θύελλα στὸν Ἰπποδρόμο. Πράσινοι καὶ Βένετοι ἐνώθηκαν καὶ μὲ τὸ σύνθημα «Νίκα» χύθηκαν στοὺς δρόμους. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχασε τὸ θάρρος του, ὅταν εἶδε πὼς τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του τάχτηκε μὲ τοὺς στασιαστὲς. Λένε δὲ πὼς ἦταν ἔτοιμος νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισε ἡ Θεοδώρα, ποὺ ἔδειξε μεγάλο θάρρος στὴν κρίσιμη στιγμή. Ὁ ἰκανὸς στρατηγὸς Βελισσάριος, μὲ τὸν στρατὸ, ποὺ ἔμεινε πιστὸς στὸν αὐτοκράτορα, χτύπησε τοὺς στασιαστὲς κι ὕστερα ἀπὸ τρομερὴ σφαγὴ ἡ ἐπανάσταση καταπνίγηκε. Λένε, ὅτι 30 χιλιάδες νεκροὶ σκέπασαν τὸν Ἰπποδρόμο, καὶ τοὺς δρόμους. Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγόμενὴ «Στάση τοῦ Νίκα».

3. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ἀφοῦ ἡσύχασε ὁ Ἰουστινιανὸς κι ἔβαλε τάξη στὸ ἐσωτερικό, ἀποφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὶς ἐπαρχίες τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ τὶς εἶχαν κυριέψῃ διάφοροι βάρβαροι λαοί.

Στὴν ἀρχὴ ἐμποδίστηκε ἀπὸ τὸν Περσικὸ πόλεμο. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Χορσὴς ὁ Α΄ κήρυξε τὸν πόλεμο ἐναντίον του τὸ 528. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διάρκεσε τέσσερα χρόνια καὶ δὲν ἐπέτρεψε στὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε παραχωρήσεις στοὺς Πέρσες, γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ του πρὸς τὴ Δύση.

Ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ 533 χτύπησε πρῶτα τοὺς Βανδάλους τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Βάνδαλοι ἦταν καὶ αὐτοὶ λαὸς γερμανικός. Πέρασαν τὸ Ρῆνο κατὰ τὴ μεγάλη Μετανάστευση, κατέβηκαν στὴ Γαλλία καὶ ὕστερα στὴν Ἰσπανία. Ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ἀφρικὴ καὶ κατέλαβαν μιὰ πολὺ πλούσια καὶ προοδευμένη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἐπαρχία, τὴ σημερινὴ Τύνιδα, ποὺ εἶχε τότε πρωτεύουσα τὴν ὀνομαστὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα πόλη Καρχηδόνα. Οἱ κάτοικοί της, Χριστιανοί, μιλοῦσαν τὰ Λατινικὰ καὶ εἶχε σπουδαίους λόγιους. Ἐναντίον τῶν Βανδάλων ἔστειλε ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ στρατηγὸ Βελισσάριο μὲ μικρὸ, ἀλλὰ πολὺ καλὰ ὀργανωμένο καὶ ὀπλισμένο στρατό.

Ὁ Βελισσάριος νίκησε τοὺς Βανδάλους, κυριέψῃ τὴν πρωτεύουσάν τους Καρχηδόνα, συνέλαβε αἰχμάλωτο τὸ Βασιλεὺς τῶν Γέλμερο καὶ τὸν ἔφερε στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ κράτος τῶν Βανδάλων τὸ κατέλαβαν σὲ λίγους μῆνες καὶ ἡ χώρα ἔγινε Βυζαντινὴ ἐπαρχία. Ὁ Βελισσάριος γιὰ τὸ κατόρθωμά του αὐτὸ, τέλεσε λαμπρὸ θρίαμβο στὴν Κωνσταντινούπολη.

Μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ ὁ Βελισσάριος χτύπησε τοὺς Γότθους τῆς Ἰταλίας. Ἄλλ' ἐδῶ τὰ πράγματα δὲν ἦταν τόσο εὐκόλα. Ὁ Βελισσάριος νίκησε τοὺς Γότθους καὶ συνέλαβε αἰχμάλωτο τὸ βασιλεὺς τους. Ἡ ἀντίσταση ὅμως τῶν Γότθων δὲν ἔπαψε ἐντελῶς. Τὸν πόλεμο ποὺ ἄρχισε ὁ Βελισσάριος, τὸν τέλειωσε ἕνας ἄλλος σπουδαῖος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ Ναρσῆς. Ἡ Ἰταλία ὕστερα ἀπὸ μακροὺς πολέμους, ποὺ διάρκεσαν 20 περίπου χρόνια, λευτερώθηκε ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ ἔγινε ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀκόμη κατόρθωσαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ κατακτήσουν ἕνα μέρος τῆς Νότιας Ἰσπανίας καὶ τὸ ἔνωσαν μὲ τὸ κράτος.

Με τίς νίκες αὐτὲς ὁ Ἰουστινιανὸς, πραγματοποιοῖησε τὸ σχέδιό του. Τὸ κράτος του διπλασιάστηκε, ἡ Μεσόγειος ἔγινε ἑλληνικὴ θάλασσα καὶ φάνηκε, ὅτι ξανάζησε ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία στὴν παλιά της ἔκταση. Ἄλλ' ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Γότθων στὴν Ἰταλία, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ἀνησύχησε ἀπὸ τὴν μεγάλη ἔκταση, ποὺ ἔπαιρνε τὸ κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐπετέθηκε στὴ Συρία. Ἀρχισε τότε, τὸ 540, νέος πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες, ποὺ διάρκεσε περίπου 20 χρόνια. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἦταν τόσο εὐτυχὴς σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο.

Με τίς νίκες στὴ Δύση, ὁ Ἰουστινιανὸς κέρδισε μεγάλη δόξα καὶ τ' ὄνομά του ἀκούστηκε παντοῦ. Οἱ πόλεμοι ὅμως ἐναντίον τῶν ἀπολίτιστων, ἀλλὰ μαχητικῶν καὶ τολμηρῶν λαῶν ἐξάντλησαν τὸ στρατό του καὶ ἄδειασαν τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους.

4. Εἰρηνικὰ ἔργα - Τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο

Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἔκαμε μόνο μεγάλους πολέμους. Φρόντισε πολὺ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους του. Διάλεξε ἀνθρώπους ἱκανοὺς καὶ ἀνάθεσε σ' αὐτοὺς νὰ διοικήσουν τίς ἐπαρχίες, θέσπισε καλοὺς νόμους, φρόντισε πῶς νὰ προοδέψῃ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ἔκτισε μεγάλες οἰκοδομές.

Αὐτὰ εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν τάξη, ποὺ ἔφερε στὸ κράτος, ὠφελήθηκε πρῶτα τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ αὐτοκρατορία πλούτισε. Στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν νὰ καλλιεργοῦν τὸ μετάξι. Λέγεται, ὅτι δυὸ καλόγηροι ἔφεραν ἀπὸ τὴν Κίνα κρυφὰ μέσα στὸ ραβδί τους τὰ αὐγά τοῦ μεταξοσκώληκα, γιατί οἱ Κινέζοι ἀπαγόρευαν τὴν ἐξαγωγή τους ἀπὸ τὴ χώρα τους. Ἡ βιομηχανία τοῦ μεταξιοῦ προόδευε πολὺ στὶς Ἑλληνικὲς χῶρες καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἔγιναν ὀνομαστά.

Πολὺ σπουδαία εἶναι ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὴν ἐργασία αὐτὴ ἀνέθεσε σὲ ἓνα σοφὸ νομομαθὴ, τὸν *Τριβωνιανό*. Αὐτός, μαζί με ἄλλους σοφοὺς, ταχτοποίησε τοὺς νόμους, ποὺ εἶχαν θεσπίσει μέχρι τότε οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ τοὺς ἐξέδωκε σὲ ἰδιαιτέρους τόμους. Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ὀνομάζεται *Ρωμαϊκὸ Δίκαιο* καὶ ἀπὸ αὐτὴν ὠφελήθηκαν πολὺ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο ἦταν γραμμένο στὴ Λατινικὴ γλῶσσα, ἐπειδὴ

αὐτὴ ἦταν ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους. Ἀλλὰ στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς ὁ κόσμος δὲ γνώριζε τὴ Λατινική. Γι' αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανὸς τοὺς δικούς του νόμους, «τὰς Νεαράς», τὶς ἔγραψε στὴν Ἑλληνική. Ἡ Νομοθεσία του, μαζί μὲ τὴν Ἀγία Σοφία εἶναι ἡ μεγάλη δόξα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὰ πολεμικὰ τρόπαιά του ἔσβησαν καὶ ἔγιναν σκόνη. Ἀλλὰ τ' ὄνομά του ἔμεινε χαραγμένο γιὰ πάντα σὲ ἔργο τόσο σημαντικό.

5. Ἡ Ἀγία Σοφία

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀγαποῦσε πολὺ νὰ χτίζει. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του χτίστηκαν πολλὲς γέφυρες, ὀχυρώματα, ἰδίως στὶς ἀκρινεὲς ἐπαρχίες, ὑδραγωγεῖα, ἐκκλησίες, νοσοκομεῖα, φτωχοκομεῖα, ὥστε ἕνας σπουδαῖος ἱστορικός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Προκόπιος, ἔγραψε ὀλόκληρο βιβλίον γιὰ τὰ χτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ ὀνομαστότερο ἔργο του εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Δυὸ ἀρχιτέκτονες ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσία, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος ἔκαναν τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ καὶ χιλιάδες ἐργάτες ἐργάστηκαν ἐπὶ ἕξι χρόνια, γιὰ τὰ χτίσουν τὸ μεγαλοπρεπέστερον οἰκοδόμημα. Ἡ Ἀγία Σοφία ἔγινε ἀληθινὸ θαῦμα.

Ἄφθονο φῶς χυνόταν ἀπὸ τὰ μεγάλα παράθυρά της. Ἦταν στολισμένη μὲ κολόνες ἀπὸ πολύτιμα πολύχρωμα μάρμαρα, μὲ ἐξαιρετικὰ μωσαϊκά, εἰκόνες δηλαδὴ κατασκευασμένες μὲ πολύχρωμες ψηφίδες, μὲ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκεύη, (ὀλόχρυση Ἀγία Τράπεζα), πολυέλαιους καὶ πολύτιμους λίθους.

Λέγεται ὅτι, ὅταν τὴν εἶδε τελειωμένη ὁ Ἰουστινιανός, φώναξε: «Σ' ἐνίκησα Σολομών», ἐνωώντας τὸ ναό, ποῦ εἶχε χτίσει ἐκεῖνος στὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πολυτέλεια καὶ οἱ διακοσμῆσεις της ἔκαναν ἐντύπωση σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἔρχονταν ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, γιὰ νὰ τὴν ἰδοῦν. «Ὅποιος τὴν ἔχει μπροστὰ στὰ μάτια του» γράφει ὁ Προκόπιος, «δὲ χορταίνει νὰ τὴ βλέπῃ καὶ ὅποιος τὴν εἶδε μιὰ φορά, δὲν μπορεῖ νὰ τὴ λησμονήσῃ στὴν ζωὴ του καὶ διηγίεται μὲ περηφάνεια σὲ ὅσους δὲν τὴν εἶδαν». Πολλοὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ μόνο καὶ μόνο βλέποντας τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἡ Ἁγία Σοφία

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

① 'Ηράκλειος - Πέρσες και 'Αβαροι

Στην αρχή του 7ου αιώνα η αυτοκρατορία βρέθηκε πάλι σε δύσκολη θέση. 'Αλλά στο θρόνο ανέβηκε το 610 άξιος αυτοκράτορας, ο 'Ηράκλειος, που βασίλευσε μέχρι το 641, δηλαδή 31 χρόνια.

Δύο επικίνδυνοι έχθροι άπειλοῦσαν την Αυτοκρατορία, οί Πέρσες από την 'Ασία και οί 'Αβαροι από την Εὐρώπη. Στην Δύση επίσης φάνηκε νέος έχθρός, οί Λομβαρδοί, που ήθελαν να καταλάβουν την Κάτω 'Ιταλία και τή Σικελία, έπαρχίες τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Τα οικονομικά τής αυτοκρατορίας δέν ήταν ευχάριστα. Οί Πέρσες είχαν κράτος άρκετά δυνατό στην 'Ασία κι ένα πολεμικό βασιλιά τόν Χοσρόη Β'. Οί 'Αβαροι ήταν λαός Μογγολικής καταγωγής. Ήρθαν από την 'Ασία στην Εὐρώπη και έδρυσαν κράτος στα μέρη τής σημερινής Ρουμανίας. Δέν ήταν τόσο καλά οργανωμένοι, όσο οί Πέρσες, αλλά ήταν πλησιέστερα στην Πόλη. Γι' αυτό ήταν επικίνδυνοι.

Ο 'Ηράκλειος

Ὁ Χοσρόης ἐπετέθηκε μὲ δυνατὸ στρατὸ ἐναντίον τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Κυρίεψε τὴ Συρία, προχώρησε στὴν Παλαιστίνη, μπῆκε στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄρπαξε τὸν Τιμιο Σταυρὸ. Ὑστερα κυρίεψε τὴν Αἴγυπτο καὶ προχώρησε στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Περσικὸς στρατὸς ἔφτασε ὡς τὴ Χαλκηδόνα, τὸ προάστιο τῆς Κωνσταντινούπολης στὴν ἀσιατικὴ παραλία τοῦ Βοσπόρου. Οἱ Ἄβαροι ἐπίσης ἦταν ἔτοιμοι νὰ κινηθοῦν.

Ὁ Ἡράκλειος ἄρχισε ἀμέσως μεγάλες ἐτοιμασίες καὶ βρῆκε ἄξιους ἀνθρώπους, πού τὸν βοήθησαν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς προθυμότερους ἦταν ὁ Πατριάρχης Σέργιος, πού ἔθεσε στὴ διάθεσή του τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἡράκλειος κατόρθωσε νὰ ὀργανώσῃ στρατό, ἔδωκε θάρρος στοὺς ἄνδρες του καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ πιστέψουν, ὅτι πολεμοῦν γιὰ τὴ θρησκεία τους. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου ἔλαβε μορφή ἱεροῦ πολέμου ἢ σταυροφορίας, ὅπως εἶπαν ἀργότερα.

Τὸ πρῶτο, πού ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ Ἡράκλειος, ἦταν νὰ διώξῃ τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ὀργάνωσε μακρινὴ ἐκστρατεία, πού θυμίζει τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐγινε πανηγυρικὴ λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία. Ὁλόκληρος ὁ λαὸς συνόδεψε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ στρατὸ στὰ πλοῖα, μὲ ἐπευφημίες καὶ εὐχές γιὰ τὴ νίκη.

Ὁ στρατὸς ἀποβιβάστηκε στὴν ἀσιατικὴ παραλία καὶ προχώρησε στὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας. Τέλος ἔφτασε στὴν Καισάρεια. Κατὰ τὴν πορεία του αὐξανόταν ἡ δύναμή του, μὲ τὴν κατάταξη νέων ὀπλιτῶν. Οἱ Πέρσες, ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὴν κύκλωση, ἀπέσυραν τὰ στρατεύματά τους στὴ Χαλκηδόνα. Ὁ Ἡράκλειος νίκησε στὴν πρώτη σύγκρουση τὸ 623 τοὺς Πέρσες καὶ ἔφτασε στὴν Ἀρμενία.

2. Οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Πόλη (626 μ.Χ.)

Ὁ πόλεμος ὅμως δὲν τέλειωσε. Ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Πόλη, στὰ βᾶθη τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ Πέρσες συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ βασιλιάς τῶν Ἀβάρων μὲ πολὺ στρατὸ καὶ πολιορκητικὰ μηχανὰ ἀπέκλεισε τὴν Πόλη ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Στόλος τῶν Ἀβάρων, ἀπὸ μονόξυλα, γέμιζε τὸν Κεράτιο κόλπο. Στὸ μεταξὺ φάνηκαν καὶ οἱ Πέρσες στὴ Χαλκηδόνα. Ἡ πρωτεύουσα τότε διέτρεξε φοβερὸ κίνδυνο. Ἀλλά, ἐξαιρετικοὶ ἄνδρες, ὅπως ὁ Ὑπουργὸς Βῶ-

νος, ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ἄλλοι, ἔδειξαν μεγάλη δραστηριότητα καὶ ἔσωσαν τὴν πρωτεύουσα. Οἱ Ἄβαροι ἔκαμαν φεβερές ἐπιθέσεις κατὰ τῶν φρουρίων, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ τὰ κυριέψουν. Ὅταν μάλιστα ὁ Βυζαντινὸς στόλος ἐβύθισε πλῆθος ἀπὸ τὰ μονόξυλα τῶν Ἀβάρων, ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὴν πολιορκία καὶ ἀποσύρθηκαν στὴ χώρα τους. Ἡ Πόλη σώθηκε. Μέσα στὴ χαρὰ καὶ στὴ συγκίνησή τους οἱ κάτοικοὶ τῆς ἔψαλαν ἕνα ὕμνο γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴ Θεοτόκο, τὸν περίφημο Ἀκάθιστο Ὑμνο. Αὐτὸν ψέλνουν στὶς ἐκκλησίες μας κάθε Παρασκευὴ τῆς «Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς». Μέρος τοῦ ὕμνου εἶναι καὶ τὸ τροπάριο στὴν Πολιοῦχο Παναγία :

*«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε.*

*Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον.*

Ἴνα κράζω Σοι : χαιρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Δὲν ἦταν ὅμως εὐκολο μὲ τὴ δύναμη, ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες στὴν Πόλη νὰ διώξουν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία. Γι' αὐτὸ χρειάστηκε τολμηρὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου καὶ σκληρὸς μάχης.

3. Συντριβὴ τῶν Περσῶν - Ἡ Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ

Γιὰ νὰ τελειώσῃ ὁ καταστρεπτικὸς αὐτὸς πόλεμος χρειάζοταν δυνατὸ χτύπημα ἐναντίον τῶν Περσῶν. Τὸ 627 μ.Χ. ὁ Ἡράκλειος ἔκαμε τὴν τελευταία μεγάλη ἐκστρατεία του.

Προχώρησε βαθιὰ στὴν Ἀσία καὶ σὲ μεγάλη μάχη, ποὺ δόθηκε στὰ ἐρείπια τῆς παλιᾶς πόλεως Νινευί, νίκησε τοὺς Πέρσες. Ὁ Χοσρόης σκοτώθηκε καὶ ὁ γιός του Σιρόης, ποὺ τὸν διαδέχτηκε, ἔκλεισε εἰρήνη μὲ τὸν Ἡράκλειο τὸ 628. Πρῶτος ἄρος τῆς εἰρήνης ἦταν οἱ Πέρσες ν' ἀποχωρήσουν ἀπὸ ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς χώρες, νὰ λευτερώσουν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὸν Τιμιο Σταυρὸ.

Τὴ μεγάλη νίκη ἀνάγγειλε ὁ Ἡράκλειος μὲ ἀγγελιοφόρους στὴν πρωτεύουσα. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο ἐπέστρεψε καὶ ὁ ἴδιος. Ὅλος ὁ λαός, μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τὸν κληρὸ ἐπὶ κεφαλῆς, κατέβηκαν στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ χαιρετίσουν τὸ νικητὴ.

Ἡ ὑποδοχὴ εἶχε μορφή θριάμβου, ὅπως γινόταν στὴν παλιὰ Ρώμη.

Ὁ αὐτοκράτορας καθόταν σὲ μεγαλοπρεπή ἄμαξα καὶ μπροστὰ πηγαιναν οἱ στρατιῶτες, ποὺ σήκωναν στὰ χέρια τὰ λάφυρα καὶ πρῶτο ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὸν Τίμιο Σταυρό.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ταξίδεψε ὁ ἴδιος στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησε τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὸ Γολγοθά, μὲ πανηγυρικὴ τελετὴ. Αὐτὸ συνέβηκε στὶς 14 Σεπτεμβρίου, τοῦ 629 μ. Χ. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει τὴν Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὁ Ἡράκλειος βασιλέψε 31 χρόνια (610—641 μ.Χ.). Εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Γιὰ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ ὀνομάστηκε ἱππότης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὰ τελευταῖα του χρόνια δὲν ἦταν τόσο εὐχάριστα. Στὴν Ἀσία φάνηκε ξανά ἓνας νέος, περισσότερο ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς, οἱ Ἀραβες. Τὸ κράτος ἔπαθε συμφορές, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ τις ἀποτρέψη, καὶ ὁ Ἡράκλειος πέθανε γεμάτος θλίψη καὶ στενοχώρια. ♣

Ὁ Ἡράκλειος ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν Περσῶν

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Ο Μωάμεθ και η θρησκεία του

Οι Άραβες ήταν ένας παλιός λαός, που κατοικούσε στην Άραβία. Η Άραβία είναι μια μεγάλη σε έκταση χερσόνησος, στα νοτιοδυτικά της Ασίας. Είναι χώρα με πολύ θερμό κλίμα, και άκατοίκητη κατά το μεγαλύτερο μέρος της. Μέχρι της εποχής του Μωάμεθ οι Άραβες ήταν πολύ καθυστερημένοι. Χωρισμένοι σε πολλές φυλές δεν αποτελούσαν ένα κράτος. Ποτέ στην Ιστορία δεν είχε γίνει πολύς λόγος γι' αυτούς. Την εποχή όμως του Ηρακλείου παρουσιάστηκε ένας άνθρωπος, ο Μωάμεθ, που τους έδωσε νέα θρησκεία και τους ένωσε σε ένα κράτος.

Ο Μωάμεθ γεννήθηκε το 571 μ.Χ. στην πόλη της Άραβίας Μέκκα, από φτωχή οικογένεια και δεν έλαβε καμιά μόρφωση. Ήταν όπως όλοι οι Άραβες, ειδωλολάτρης. Ταξίδεψε όμως με τα καράβια στη Συρία, όπου γνώρισε τη Χριστιανική και την Εβραϊκή θρησκεία, καθώς και τη διαφορετική ζωή στην άναπτυγμένη αυτή χώρα. Άπ' όσα είδε στη Συρία

Μωαμεθανός προσευχόμενος

έβγαλε τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν ἦταν καλή, οὔτε ἡ θρησκεία, οὔτε ἡ ζωὴ τοῦ τόπου του.

Μιά μέρα τοῦ φάνηκε, ὅτι εἶδε ἓναν ἄγγελο, πού τοῦ εἶπε νὰ διδάξῃ τὴν ἀληθινὴ θρησκεία. Ἦταν τότε 40 χρονῶν καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ διδάσκῃ. Ἐλεγε, ὅτι ὑπάρχει ἓνας μόνον Θεός, ὁ Ἄλλάχ, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ προφήτης του. Ἡ ψυχὴ ζῆ καὶ ἀφοῦ πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος. Οἱ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας πρέπει νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ νηστεύουν. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως καθήκον τους εἶναι, νὰ διαδίδουν στὰ ἄλλα ἔθνη, στοὺς ἀπιστοὺς, τὴν ἀληθινὴ θρησκεία. Πρέπει νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴν πίστη τους. Ὅσοι πεθαίνουν στὸν πόλεμο γιὰ τὴν θρησκεία εἶναι μάρτυρες καὶ πηγαίνουν στὸν Παράδεισο, ὅπου ὑπάρχει χαρὰ, διασκέδαση καὶ καλὸ φαγητό.

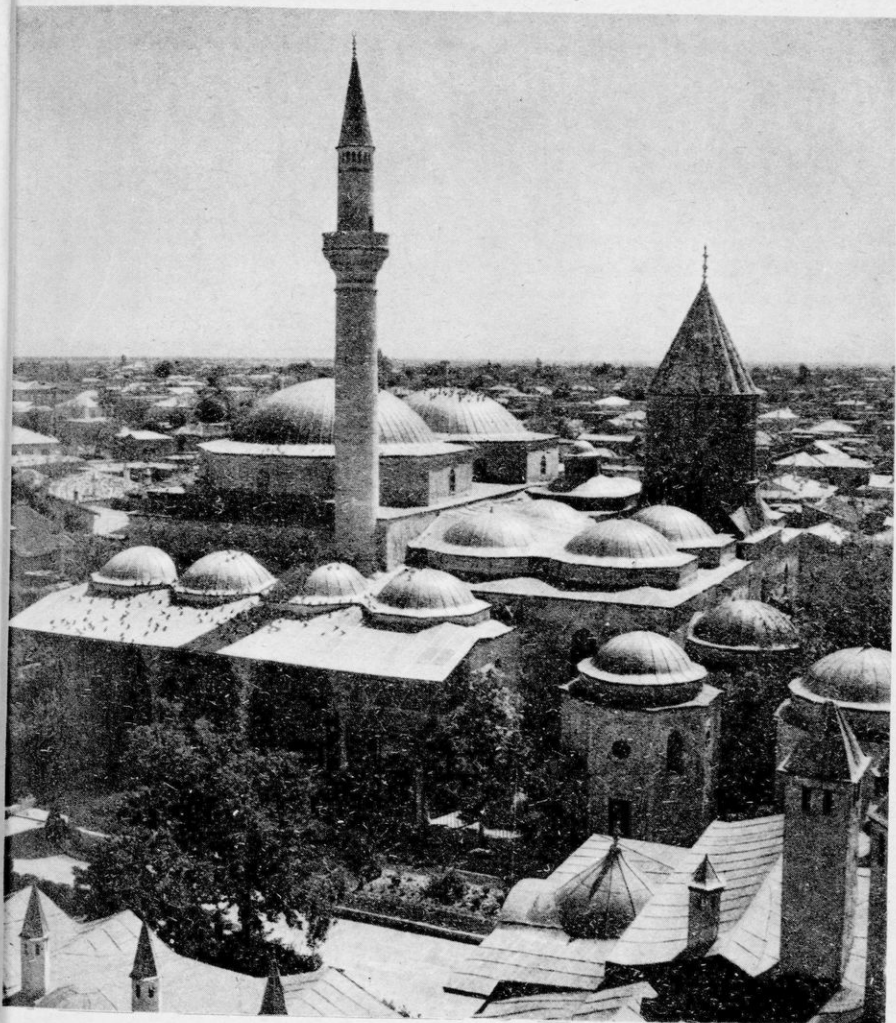
Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὀνομάστηκε Ἰσλαμισμὸς ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ λέξη Ἰσλάμ, πού σημαίνει ὑποταγὴ καὶ ἀφοσίωση στὴ θέληση τοῦ Ἄλλάχ. Τὴ λέγουν ἐπίσης καὶ Μωαμεθανισμὸ, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ. Οἱ ὀπαδοὶ του λέγονται Μωαμεθανοὶ ἢ Μουσουλμάνοι. Τὸ ἱερὸ βιβλίον πού περιέχει τὴ θρησκεία τους, καὶ πού γράφτηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὀνομάζεται Κοράνιο.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μέκκας δὲν πίστεψαν στὸ Μωάμεθ. Τὸν καταδίωξαν μάλιστα καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ καταφύγῃ σὲ ἄλλη πόλη. Τὸ ἔτος αὐτό, δηλαδὴ τὸ 622, τὸ εἶπαν ἔτος τῆς μετανάστευσης, Ἐγρίαν στὴ γλώσσα τους. Ἀργότερα ὅμως παραδέχτηκαν τὴ διδασκαλίαν του. Ὁ Μωάμεθ ἔνωσε τὶς ἀραβικὰς φυλὰς καὶ ἔγινε βασιλιάς τους, μὲ πρωτεύουσα τὴ Μέκκα. Πολλοὶ λαοὶ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική, οἱ Σύριοι, οἱ Πέρσες, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Τοῦρκοι, πολλοὶ Ἰνδοί, δέχτηκαν τὸ Μωαμεθανισμὸ. Οἱ σημαντικότεροι ὅμως ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς εἶναι οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν φοβεροὺς πολέμους μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἔβλαψαν πολὺ τὸ ἔθνος μας. Ὁ Μωάμεθ πέθανε τὸ 632.

2. Οἱ Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Οἱ Ἀραβες φανατίστηκαν πολὺ ἀπὸ τὴ θρησκείαν, πού ἐδίδαξε σ' αὐτοὺς ὁ Μωάμεθ. Μὲ ζῆλον καὶ ὀρμὴν βγήκαν ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ ὀρμησαν νὰ διαδώσουν τὴν πίστη τους σὲ ὅλον τὸν κόσμον.

Τὸ ἔργον τοῦ προφήτη συνέχισαν οἱ διάδοχοί του, οἱ Χαλίφες, ὅπως λέγονταν. Οἱ πρῶτοι τοὺς ὀποίους συνάντησαν, λίγο πέρα ἀπὸ

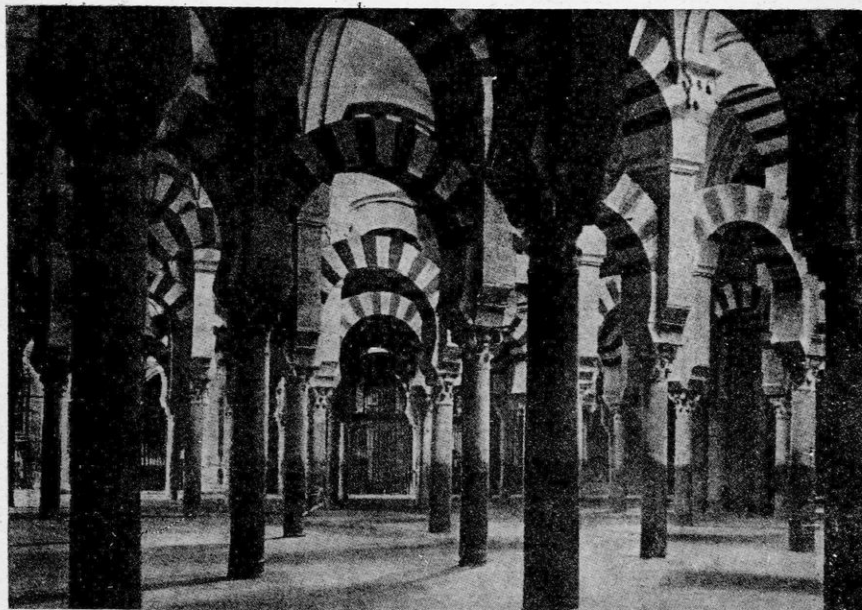

Ἀραβικὸ τζαμί

τὰ σύνορά τους, ἦταν οἱ Πέρσες καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ δυὸ ἐξαντλημένοι ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους, πού ἔκαναν μεταξύ τους στὸν καιρὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Χοσρόη.

Νίκησαν εὐκόλα τοὺς Πέρσες καὶ κατέκτησαν τὴ χώρα τους. Οἱ Πέρσες δέχτηκαν τὸν Ἰσλαμισμό κι ἔγιναν καὶ αὐτοὶ φανατικοὶ Μουσουλμάνοι.

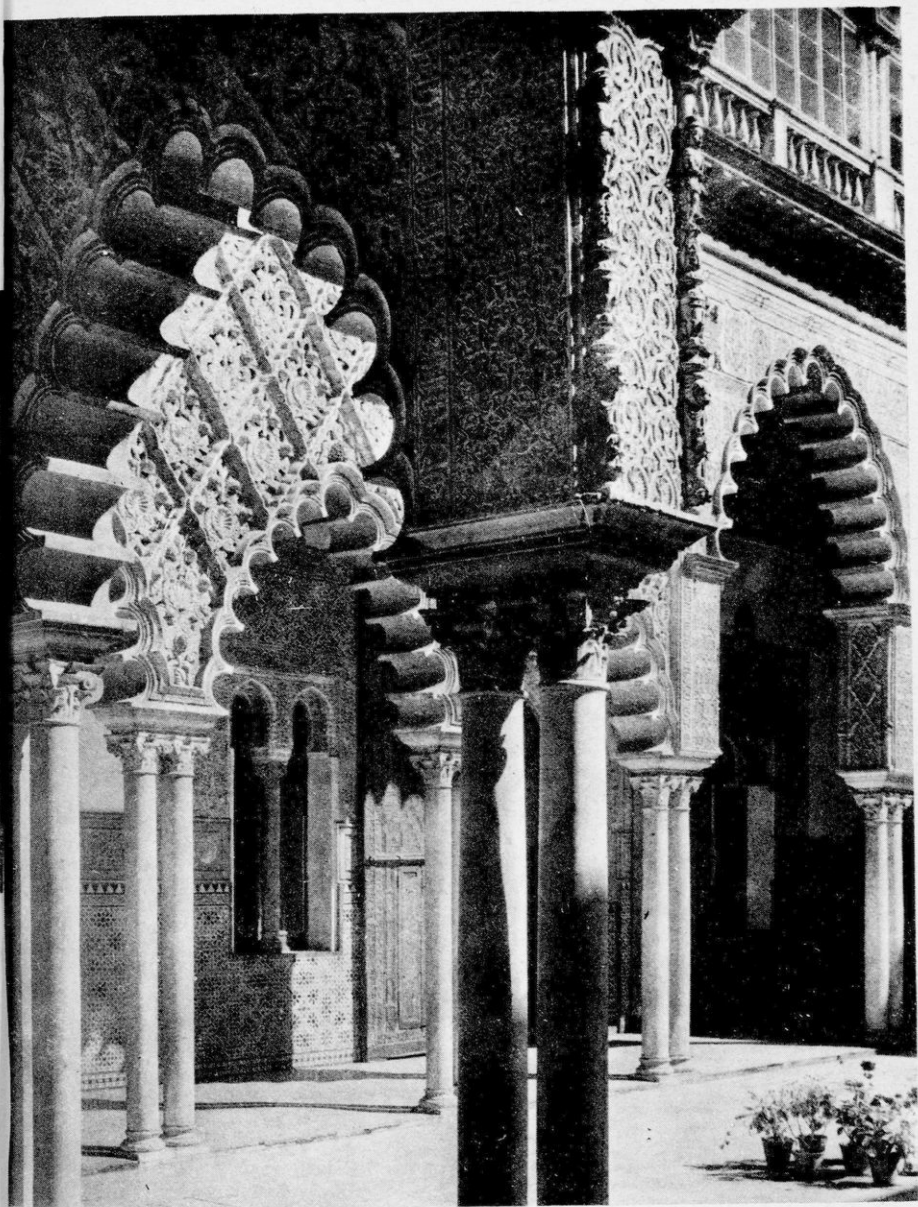
Οὔτε οἱ Ἕλληνες μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν. Οἱ Ἀραβες χτύπησαν τὸ Ἑλληνικὸ κράτος, ἐνῶ ἀκόμη ζοῦσε ὁ Ἡράκλειος. Κατέλαβαν τρεῖς

Τὸ ἀραβικὸ τζαμί τῆς Κόρδοβας (Ἰσπανία)

σημαντικὲς ἐπαρχίες του, τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Αἴγυπτο. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν, ἔγιναν Μωαμεθανοὶ καὶ μίλησαν τὴν Ἀραβικὴ γλῶσσα.

Οἱ Ἀραβες ὠφελήθηκαν πολὺ ἀπὸ τὶς χώρες πού κυρίεψαν, ἐπειδὴ αὐτὲς εἶχαν παλιὸ πολιτισμό, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ κάτοικοι τῆς Συρίας ἰδιαίτερα ἔλαβαν τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στοὺς Μωαμεθανούς. Οἱ Χαλίφες μετέφεραν τὴν πρωτεύουσά τους, ἀπὸ τὴ μακρινὴ Μέκκα τῆς Ἀραβίας, στὴ Λαμασκὸ τῆς Συρίας, πρὸ κοντὰ στὴ Μεσόγειο θάλασσα.

Τὸ περίφημο ἀραβικὸ ἀνάκτορο τῆς Σεβίλλης «'Αλκαζάρ».

Ἐκ τούτου οἱ Ἀραβες προέδωκαν περισσότερο. Ἐκαμαν μεγάλες κατακτήσεις, ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἵδρυσαν μεγάλη αὐτοκρατορία. Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο προχώρησαν καὶ κατέκτησαν τὴ Βόρεια Ἀφρική. Ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ἰσπανία, νίκησαν τοὺς Βησιγόθους καὶ κατέκτησαν τὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Ἐπίσης στὴν Ἀσία ἔφτασαν μέχρι τὴν Ἰνδία καὶ τὸ Τουρκεστάν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔγιναν Μωαμεθανοί.

3. Ὁ Ἀραβικὸς κίνδυνος

Οἱ Ἀραβες ἔγιναν ἐπικίνδυνοι στὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὸν καιρὸ μάλιστα, πού ἔκαμαν πρωτεύουσα τὴ Δαμασκὸ τῆς Συρίας. Γιατὶ πλησίασαν στὴ Μεσόγειο καὶ κατασκεύασαν ἰσχυρὸ στόλο στὰ λιμάνια τῆς Συρίας. Ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἔκαμαν πολλὰ ἐπιδρομὰς στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Ἑλληνικὸς ὅμως στρατὸς καὶ οἱ ντόπιοι κάτοικοι τοὺς σταμάτησαν στὰ σύνορα.

Στὴ θάλασσα ἔκαμαν ἐπίσης πολλὰ ἐπιδρομὰς στὰ παράλια τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ πολλὰ φορὰς ἔφτασαν μέχρι τὴν Κωνσταντινούπολη, ἢ ὅποια κινδύνευε.

Οἱ Ἀραβες ἦταν κίνδυνος καὶ γιὰ τὴν Δυτικὴ Εὐρώπη, γιατί ἦταν δυνατὸ νὰ διαβροῦν τὰ Πυρηναῖα καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν στὰ Χριστιανικὰ κράτη, πού δὲν εἶχαν ἀκόμη μεγάλη δύναμη.

4. Ὁ Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων.

Οἱ Ἀραβες δὲν ἦταν ἀπολίτιστοι, ὅπως μορεῖ νὸ νομίσῃ κανεῖς. Ἐμαθῶν πολλὰ στὴς χῶρες, πού κυρίεψαν. Ἀφ' οὗτου μάλιστα οἱ Χαλίφες ἐγκαταστάθηκαν στὴ Συρία, ἄρχισαν νὰ προσδεύουν. Οἱ Σύριοι εἶχαν μεταφράσει στὴ γλῶσσα τους πολλὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, καὶ ἔχτιζαν ναοὺς καὶ μέγαρα μὲ τὸν Ἑλληνοβυζαντινὸ ρυθμὸ.

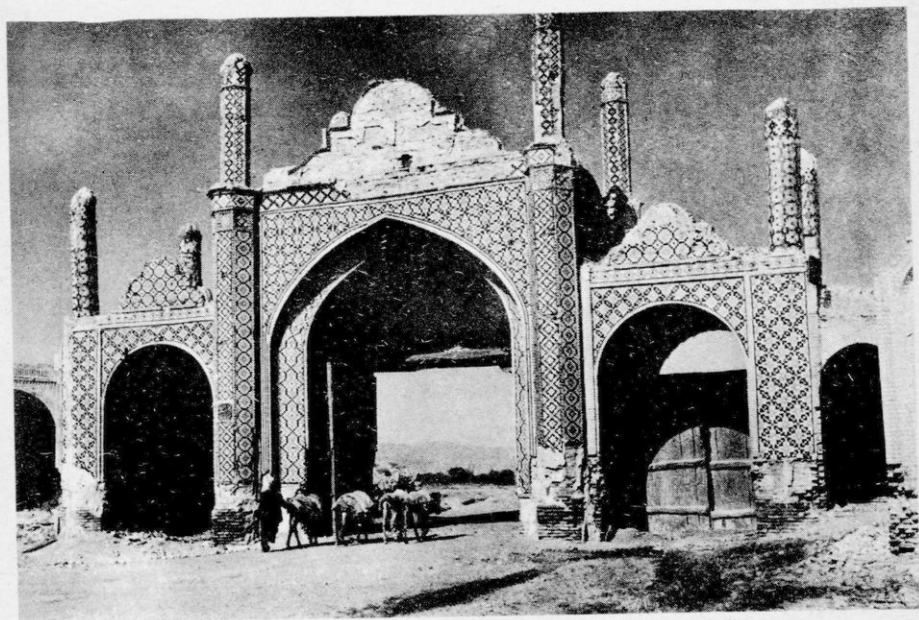
Ὅταν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἔγιναν Μωαμεθανοὶ καὶ μίλησαν τὴν Ἀραβικὴ, μετέφρασαν τὰ βιβλία τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἀραβικὴ. Στὰ σχολεῖα τῶν Ἀράβων, διάβαζαν μεταφρασμένα στὰ ἀραβικὰ, τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ἰδίως τῶν ἰατρῶν καὶ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Ἀριστοτέλη.

Οἱ Ἀραβες κυβέρνησαν καλὰ τὸ κράτος τους, καλλιέργησαν μὲ ἐπιμέλεια τὴ γῆ, ἔκαμαν ὠραίους κήπους μὲ ὀπωροφόρα δένδρα, ὑ-

δραγωγεΐα και ἀρδευτικά ἔργα. Ἦταν καλοὶ ναυτικοὶ και ἀνέπτυσζαν τὸ ἐμπόριο. Εἶχαν καλοὺς μαθηματικούς, ἀστρονόμους, ἰατροὺς. Ἦταν ἔξυπνοι ἄνθρωποι και ὠφελήθησαν ἀπὸ τὶς ἐφευρέσεις ἄλλων λαῶν.

Ἔχτισαν τζαμιά και ἀνάκτορα μὲ δικό τους ρυθμό, τὸν Ἀραβικὸ ρυθμό, ποὺ τὰ θαυμάζουμε ἀκόμη και σήμερα, μὲ κομψὰ κοσμήματα, τὰ λεγόμενα ἀραβουργήματα. Τὰ καλύτερα ἀραβικὰ μνημεΐα βρίσκονται στὴ Δαμασκό, στὸ Κάιρο και μερικὰ πολὺ κομψὰ ἀνάκτορα στὴν Ἰσπανία. Ἀπὸ τοὺς Ἀραβες πολλὰ ἔμαθαν οἱ Εὐρωπαῖοι κατὰ τὸ Μεσαίωνα.

Ἀραβικὸ ἀραβουργήμα, «Πύλη τῆς Τεχεράνης»

1. Πρώτη επίθεση τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Οἱ Ἀραβες εἶχαν πάντοτε βλέψεις στήν πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων, τῇ μεγαλύτερῃ, πλουσιότερῃ καί ἐνδοξότερῃ πόλῃ τοῦ κόσμου. Τὸ ἱερὸ βιβλίό τους ἔλεγε : «Εὐτυχησμένος ὁ στρατηγὸς ποῦ θὰ κυριέψῃ τὴν Πόλῃ».

Ὁ δραστήριος Χαλίφης τῆς Δαμασκοῦ *Μωαβίας*, ἐτοίμασε μεγάλη ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἰσχυρὸς στρατὸς χτύπησε τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας στὴ Μ. Ἀσία. Κυρίως ὅμως πολυάριθμος καὶ καλὰ ὀπλισμένος στρατὸς πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο καὶ ἐμφανίστηκε μπροστὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀποβίβασε στρατὸ μπροστὰ στὰ τεῖχη τῆς Πόλεως καὶ ὅλο τὸ καλοκαίρι τοῦ 673 οἱ Ἀραβες ἔκαμαν πολλές ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς Πόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως συνάντησαν γενναία ἀντίσταση, ἀπέκλεισε ἀπὸ παντοῦ τὴν Πόλῃ. Ἡ Ἑλληνικὴ πρωτεύουσα πολιορκήθηκε ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα καὶ ἡ πολιορκία διάρκεσε πέντε χρόνια, ἀπὸ τὸ 673 μέχρι τὸ 678.

Ἡ Πόλῃ εἶχε τότε ἄξιό αὐτοκράτορα, τὸν *Κωνσταντῖνο Δ'*, ποῦ τὸν ὀνόμασαν καὶ *Πωγωνάτο* (668—685), ἀπόγονο τοῦ Ἡρακλείου. Αὐτὸς καὶ οἱ στρατηγοὶ του ὀργάνωσαν τὴν ἀμυνα. Στὶς μάχες αὐτὲς οἱ Ἕλληνες μεταχειρίστηκαν νέο ὄπλο, μιὰ σπουδαία πολεμικὴ ἐφεύρεση, τὸ «ύγρον πῦρ». Δὲ γνωρίζομε ἀκριβῶς τὰ συστατικὰ τοῦ «ύγρου πυρός». Ὑποθέτομε ὅμως, ὅτι ἦταν μείγμα ἀπὸ θειάφι, νίτρο, πίσσα καὶ πετρέλαιο. Ἦταν ρευστὸ καὶ τὸ ἐξεσφενδόνιζαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ εἰδικὸ μηχανήμα ἢ σὰν χειροβομβίδα. Τὸ «ύγρον πῦρ» εἶχε τὴν ιδιότητα, νὰ καίη καὶ μέσα στὸ νερὸ.

Ὁ στόλος τῶν Ἀράβων ἔπαθε μεγάλες ζημιές καὶ ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς δὲν κατόρθωσε, ν' ἀντισταθῇ στὸν Ἑλληνικόν. Ἔτσι ὁ *Μωαβίας* ἀναγκάστηκε νὰ κάμῃ εἰρήνην καὶ νὰ πληρώσῃ φόρους.

Ο Λέων ο Ίσαυρος σώζει την Αυτοκρατορία

Σαράντα χρόνια αργότερα οι Άραβες έγιναν πιο δυνατώτεροι. Τον 8ο δηλαδή αιώνα έφτασαν σε μεγάλη άκμή. Δέ λησιμόνησαν ούτε μιá στιγμή νά κυριέψουν την Κωνσταντινούπολη.

Ή φοβερότερη έπιδρομή τών Άράβων έναντίον τής Κωνσταντινουπόλεως έγινε τó 717. Ή κατάσταση πάλι δέν ήταν καλή. Οι Άραβες ήρθαν με δυνατό στόλο και στρατό και πολιόρκησαν την έλληνική πρωτεύουσα. Τó κράτος τó έσωσε ένας γενναίος αυτοκράτορας, ó Λέων ó Ίσαυρος (717 — 740). Ο Λέων καταγόταν από μιá μακρινή έπαρχία τής Αυτοκρατορίας, στην Άσία, κοντά στον Έδφράτη ποταμό, πού την έλεγαν Ίσαυρία και πού έδινε την έποχή αυτή καλούς στρατιώτες.

Ο Λέων έδειξε μεγάλη δραστηριότητα και πολέμησε με μεγάλη τόλμη τούς Άραβες. Στόλος και στρατός τούς αντιμετώπισαν με θάρρος. Οι

Έλληνες έκαψαν τά αραβικά πλοία με τó «ύγρον πύρ». Με τó όπλο αυτό και τή στρατηγική δεξιότητα του Λέοντα και την άνδρεία του, ή Πόλη σώθηκε και μαζί της σώθηκε ó Έλληνισμός και ó Χριστιανισμός.

Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, τó 732, οι Άραβες πέρασαν από την Ίσπανία τά Πυρηναία και έπετέθηκαν κατά τής Εύρώπης. Τó ιππικό τους προχώρησε ως τó κέντρο τής Γαλλίας. Έκεϊ, άνάμεσα στις πόλεις Τουρ και Πουατιέ, τούς νίκησαν οι Γάλλοι και τούς υποχρέωσαν νά έπιστρέψουν στην Ίσπανία. Ή νίκη του Ίσαύρου και ή νίκη τών Γάλλων, έσωσαν την Εύρώπη από ένα μεγάλο κίνδυνο. Τó Άραβικό κράτος διαιρέθηκε αργότερα, άρχισε νά εξασθενίξει και έπαψε νά αποτελῆ σοβαρό κίνδυνο.

Λέων ó Ίσαυρος

Ο Λέων ο Ίσαυρος, αφού έσωσε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, ἀποφάσισε νὰ βάλῃ σ' αὐτὸ τάξη καὶ νὰ τὸ ἀναζωογονήσῃ.

Γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ Βυζαντινὸ κράτος, ἔπασχε ἀπὸ βαριά ἀρρώστια, πὸν τοῦ ἀφαιροῦσε τὶς δυνάμεις. Ὁ λαὸς ἦταν ἀμόρφωτος καὶ δὲν ἔδειχνε κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ κράτος. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι φρόντιζαν περισσότερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, παρὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους.

Ἡ κατάσταση στὴν Ἐκκλησία δὲν ἦταν καλύτερη. Οἱ Χριστιανοὶ ἦταν ἀγράμματοι καὶ βασανίζονταν ἀπὸ πολλὲς δεισιδαιμονίες. Δὲ φρόντιζαν νὰ εἶναι καλοὶ Χριστιανοὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ τὶς σκέψεις τους. Νόμιζαν, ὅτι θὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους, μὲ τὸ νὰ λατρεύουν τὶς εἰκόνες τῶν ἁγίων. Σὲ ἕλα τὰ μέρη τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχαν μεγάλα μοναστήρια, μὲ πολλὰ κτήματα, χωράφια, περιβόλια, δάση κλπ. μὲ τεράστια εἰσοδήματα. Τὰ κτήματά τους δὲν πλήρωναν φόρους. Στὰ μοναστήρια αὐτὰ πῆγαιναν χιλιάδες νέοι, γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς κόπους τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἡ κοινωνία ἔχανε ἐργατικὰ χέρια.

Ὁ Ίσαυρος, λοιπόν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἄνθρωποι, εἶδαν, ὅτι θὰ καταστραφῇ τὸ κράτος, ἂν ἐξακολουθήσῃ αὐτὴ ἡ κατάσταση. Γι' αὐτὸ, ὁ Λέων καὶ οἱ διάδοχοί του, σκέφτηκαν νὰ προβοῦν σὲ τολμηρὴ μεταρρύθμιση. Ἦθελαν νὰ περιορίσουν τὰ μεγάλα κτήματα, πὸν εἶχαν οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ μοναστήρια καὶ νὰ κάμουν τὸν κόσμον, νὰ μὴν πιστεῦν στὶς δεισιδαιμονίες.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ, συμπλήρωσαν σὲ πολλὰ μέρη τὴ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔβαλαν γεωργικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς νόμους, πὸν ἐξασφάλιζαν τὴν πειθαρχία στὸ στρατὸ καὶ ἀκόμη ναυτικοὺς νόμους, πὸν προστάτευαν τὴ ναυτιλία.

Τὸ 726 ὁ Λέων διέταξε νὰ ἀφαιρέσουν τὶς εἰκόνες ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες καὶ ἀπαγόρευσε νὰ τὶς προσκυνοῦν. Ἐκλείσε πολλὰ μοναστήρια καὶ ἀνάγκασε τοὺς καλογῆρους, νὰ ζητήσουν ἐργασία.

Ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ἐννοήσῃ τοὺς καλοὺς σκοποὺς του. Νόμισε ὅτι ὁ Λέων ἦταν αἰρετικὸς καὶ ὅτι ἤθελε νὰ διαλύσῃ τὴ θρησκεία. Ἀρχισαν πάλι θρησκευτικὲς ταραχὲς καὶ ὁ Λέων βρέθηκε μπροστὰ σὲ πολλὲς δυσκολίες. Οἱ κάτοικοι τῆς Αὐτοκρατορίας χωρίστηκαν σὲ δυὸ μέρη. Ὅσοι ἤθελαν τὴ μεταρρύθμιση, ὀνομάστηκαν *εἰκονομάχοι* καὶ οἱ ἀντίθετοί τους *εἰκονολάτρες*.

Τὸ ἔργο τοῦ Λέοντα ἐξακολούθησε ὁ γιός του Κωνσταντῖνος Ε΄, ἓνας τολμηρὸς καὶ δραστήριος βασιλιάς. Ὑστερα ἤρθαν πολλοὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες. Οἱ θρησκευτικὲς ταραχὲς διάρκεσαν 120 περίπου χρόνια καὶ ὀνομάζονται στὴν ἱστορία εἰκονομαχίες. Στὸ τέλος ὅμως τὰ πάθη ἡσύχασαν. Ἡ βασίλισσα Θεοδώρα κάλεσε τὸ 843 μ.Χ. Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη, ἣ ὁποία ἔφερε πάλι τὸ προσκύνημα τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία γιορτάζει τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, σὰν ἡμέρα ποὺ ἀναστηλώθηκαν οἱ εἰκόνες.

Οἱ Ἰσαυροὶ αὐτοκράτορες ἔβαλαν τάξη στὸ κράτος, αὐξήσαν τὰ εἰσοδήματα τοῦ δημοσίου καὶ προπάντων ἔκαμαν δυνατὸ στρατὸ καὶ στόλο. Αὐτὸ ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τοῦ ἔδωσε νέα ζωή.

Αὐτοκράτορας γονατιστὸς μπροστὰ στὸ θρόνο τοῦ Χριστοῦ

ΤΑ ΕΝΔΟΞΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867 -1057)

Ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων βασιλεύσε 150 χρόνια. Ἐδωκε στό κράτος μερικούς ἱκανούς αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔσωσαν ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὸ στερέωσαν μὲ τὴ μεταρρύθμιση. Στὰ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, πού διαδέχτηκε τὴ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων, ἡ αὐτοκρατορία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ καὶ εἶδε λαμπρὲς ἡμέρες. Ἡ δυναστεία αὐτὴ ἔμεινε στό θρόνο 190 χρόνια, ἀπὸ τὸ 867 μέχρι τὸ 1057, δηλαδὴ τὸν 9ο, 10ο καὶ 11ο αἰῶνα, ἀκριβῶς στὴν καρδιὰ τῶν Μέσων Χρόνων.

Τὴ Μακεδονικὴ δυναστεία τὴν ἴδρυσε ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών, πού ἦταν ἀμόρφωτος, ἀλλὰ φάνηκε πολὺ πρακτικὸς καὶ κυβέρνησε καλὰ τὸ κράτος. Τοῦτον διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Λέων ΣΤ', πού τὸν ἀποκάλεσαν Σοφό, γιὰτὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὸν πατέρα του, αὐτὸς εἶχε μάθη πολλὰ γράμματα. Τὸν Λέοντα τὸ Σοφό, διαδέχτηκε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Τὸν ὀνόμασαν Πορφυρογέννητο, γιὰτὶ γεννήθηκε, ὅταν ὁ πατέρας του ἦταν αὐτοκράτορας, δηλαδὴ μέσα στὴν πορφύρα, τὸ ἔνδυμα πού φοροῦσαν οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντῖνου, ὁ Ρωμανὸς Β', βασιλεύσε μόνο τέσσερα χρόνια, ἀλλὰ ἡ σύντομη βασιλεία του ἦταν πολὺ ἐνδοξὴ μὲ τὰ κατορθώματα, πού ἔκαμαν οἱ στρατηγοὶ του. Ἐπειδὴ ὁ Ρωμανὸς πέθανε νέος καὶ ἄφησε ἀνήλικους τοὺς δυὸ γιὸς του, Βασίλειο καὶ Κωνσταντῖνο, στό θρόνο ἀνέβηκαν δυὸ ἐνδοξοὶ στρατηγοί, ὁ Νικηφόρος Φωκὰς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Μετὰ τὸν Ἰωάννη Τσιμισκῆ αὐτοκράτορας ἔγινε ὁ νόμιμος διάδοχος, ὁ γιὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β', ὁ Βασίλειος Β', ὁ Βουλγαροκτόνος, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐνδοξότερους αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου.

1. Οἱ Βούλγαροι

Μέχρι τώρα ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν οἱ Πέρσες καὶ οἱ Ἄραβες, πού σιγὰ -σιγὰ ἐξαφανίστηκαν. Στὴ θέση τους, ὅμως, ἐμφανίστηκε νέος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ ἦταν περισσότερο ἐπικίνδunami.

Ἡ χώρα, πού τὴ λέμε σήμερα Βουλγαρία, λεγόταν ἄλλοτε Μοισία καὶ ἦταν ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ κάτοικοί της

ὅμως, λιγότεψαν μὲ τοὺς πολέμους καὶ ὁ Αὐτοκράτορας ἔδωκε τὴν ἄδεια στοὺς Σλάβους, πού ζοῦσαν πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ. Οἱ Σλάβοι αὐτοὶ ἦταν ἐργατικοὶ κι ἔγιναν φιλήσυχοι ὑπῆκοοι τοῦ Βυζαντίου.

Ἄργότερα ὅμως τὸ 679, ὅταν βασίλευαν οἱ Ἰσαυροί, κατέβηκε στὴ χώρα αὐτὴ ἕνας ἄλλος λαὸς πολεμικός, οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἦταν Μογγόλοι τὴν καταγωγὴ καὶ συγγενεῖς μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὴν Ἀσία πέρασαν στὴ Ρωσία κι ὕστερα προχώρησαν κι ἔφτασαν στὸ Δούναβη. Ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ Μοισία, γιὰτὶ ἦταν ἐχθροὶ μὲ τοὺς Ἀραβες καὶ εἶχε τὴν ἐλπίδα, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, νὰ τοὺς ἔχη συμμάχους. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ Βούλγαροι ἀναμειχτήθηκαν μὲ τοὺς ντόπιους Σλάβους καὶ ἔμαθαν τὴ γλῶσσα τους. Ἀπὸ τὴν ἔνωση τῶν δυὸ αὐτῶν λαῶν, προῆλθαν οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι.

2. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοί

Ὅταν βασίλεψε στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Ἰσαύρων, ὁ αὐτοκράτορας *Μιχαὴλ Γ'* (842—867), ὁ γιὸς τῆς βασίλισσας Θεοδώρας, πού ἀναστήλωσε τίς εἰκόνες, οἱ μέχρι τότε Σλάβοι εἰδωλολάτρες δέχτηκαν τὸ Χριστιανισμό.

Ὅπως ὅλοι οἱ ξένοι, ἔτσι καὶ οἱ Σλάβοι θαύμαζαν τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴ λαμπρότητα, πού εἶχαν οἱ θρησκευτικὲς τελετὲς τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἡ ἐκκλησία ἐργάζονταν μὲ κάθε τρόπο, γιὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς λαοὺς στὸ Χριστιανισμό. Οἱ Σλάβοι λοιπόν, ζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα δασκάλους καὶ ἱερεῖς, γιὰ νὰ τοὺς κατηχήσουν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔστειλαν πολλοὺς σὲ διάφορες ἐποχές.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν δυὸ ἀδελφοὶ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὁ *Κύριλλος* καὶ ὁ *Μεθόδιος*, πού ἔγιναν ἀκούραστοι ἱεραπόστολοι. Περιόδεψαν τὴ Βουλγαρία, τὴ Οὐγγαρία, τὴ Βοημία καὶ ἐδίδαξαν τὴν Ὀρθοδοξία. Αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ Σλαβικὸ ἀλφάβητο, μετέφρασαν τὰ ἱερὰ βιβλία στὴ Σλαβικὴ γλῶσσα καὶ ἔγραψαν λειτουργία στὴ Σλαβικὴ. Μαζὶ μὲ τὴ θρησκεία πέρασαν στὶς Σλαβικὲς χῶρες πολλὰ ἱστοιχεῖα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ *Κύριλλος* καὶ ὁ *Μεθόδιος* ὀνομάστηκαν Ἀπόστολοι τῶν Σλάβων. Οἱ Σλαβικοὶ λαοί, ἰδιαιτέρως οἱ Βούλγαροι, τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς

έχουν σάν άγίους. Άπό τότε οί Βούλγαροι άπέκτησαν στενές σχέσεις μέ τήν Έλληνική Αύτοκρατορία. Οί άρχοντες και οί πιδό πλούσιοι άπό αύτούς έστελναν τά παιδιά τους νά σπουδάσουν στήν Κωνσταντινούπολη. Αυτό όμως δέν τούς έμπόδισε νά είναι και οί χειρότεροι έχθροί τών Βυζαντινών.

3. Οί Βουλγαρικοί πόλεμοι

Οί Βούλγαροι είχαν πολεμικούς ήγεμόνες. Ο πρώτος άπ' αύτούς, ό Κροϋμμος, ήταν πολύ τολμηρός και άγριος. Νίκησε τόν αύτοκράτορα Νικηφόρο Α' και τόν σκότωσε. "Υστερα πολιορκήσε τήν Άδριανούπολη και όρμησε νά κυριέψη τήν Πόλη. Τό κράτος έσωσε ό ίκανός αύτοκράτορας, ό Λέων ό Ε', πού λέγεται και Άρμένιος. Ο Λέων νίκησε σέ μεγάλη μάχη τόν Κροϋμμο, κοντά στή Μεσημβρία (πόλη τής Μοισίας), τό 813 μ.Χ. Ο Κροϋμμος πληγώθηκε και πέθανε και οί Βούλγαροι για 70 χρόνια δέν έκαμαν πιά καμιά έπιδρομή στήν Αύτοκρατορία.

Στά χρόνια αύτά τής ειρήνης, οί Βούλγαροι προόδεψαν και πλούτισαν άπό τό έμπόριο. "Υστερα άρχισαν τό φοβερώτερο πόλεμο. Βασιλιά είχαν τή φορά αύτή, τόν Συμεών, ό όποίος σέ νεαρή ήλικία είχε μείνει πολύν καιρό στήν Πόλη και σπούδασε στά σχολεία της. Οί Βούλγαροι έκαμαν τότε έπιδρομές σέ όλες σχεδόν τες Εύρωπαϊκές έπαρχίες τής Αύτοκρατορίας.

Ο Συμεών κατέλαβε τήν Άδριανούπολη και νίκησε τόν αύτοκράτορα κοντά στήν Άγγχιάλο. Περήφανος για τή νίκη του, όνόμασε τόν έαυτό του Τσάρο τών Βουλγάρων και αύτοκράτορα τών Ρωμαίων και ίδρυσε ανεξάρτητο Πατριαρχείο στήν πρωτεύουσά του Πρεσλάβα, πού βρισκόταν κοντά στό σημερινό Τύρνοβο.

"Υστερα ξεκίνησε, για νά καταλάβη τήν Πόλη και τό 924 έφτασε πολύ κοντά. Έπειδή όμως δέν είχε στόλο, δέν κατόρθωσε νά τήν κυριέψη. Ο Συμεών τότε δέχτηκε, νά έπιστρέψη στή χώρα του, άφοϋ τού έδωσαν ένα μεγάλο χρηματικό ποσό. "Υστερα άπό λίγο πέθανε. Τό κράτος του άρχισε νά έξασθενίζη. Οί Βούλγαροι έπαψαν τούς πολέμους και ήταν εύχαριστημένοι, γιατί έπαιρναν χρήματα και δώρα άπό τόν αύτοκράτορα.

4. 'Ο Νικηφόρος Φωκᾶς - 'Εκστρατεία στὴν Κρήτη

Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ ἄλλοι Μωαμεθανοὶ εἶχαν γίνεи πολὺ δυνατοὶ στὴ θάλασσα καὶ τρομοκρατοῦσαν μὲ τὰ πειρατικά τους πλοῖα τὴ Μεσόγειο. Οἱ χριστιανοὶ ἔτρεμαν τοὺς πειρατὲς αὐτοὺς, ποὺ τοὺς ἔλεγαν Σαρακηνοὺς. Οἱ Σαρακηνοὶ ἐξουσίαζαν τὰ παράλια τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας. Κυρίεψαν τὰ ἴδια μεγάλα νησιά, τὴν Κύπρο καὶ τὴν Κρήτη, ὅταν πάλι βασιλέψαν τὸν 9ο αἰῶνα ἀνίκηνοι αὐτοκράτορες. Τὰ πράγματα ὅμως ἄλλαξαν, ὅταν ἦρθε στὸ θρόνο ἡ Μακεδονικὴ Δυναστεία.

Τὸ μεγάλο, πλούσιο καὶ ὠραῖο ἑλληνικὸ νησί, ἡ Κρήτη, εἶχε πέσει ἀπὸ τὸ 825 στὰ χέρια τῶν Σαρακηνῶν, ποὺ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνεξάρτητο κράτος, μὲ ἀρχηγὸ ποὺ τὸν ἔλεγαν Ἐμίρη.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀποβιβάζεται στὴν Κρήτη

Οί Σαρακηνοί κράτησαν τὴν Κρήτη κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τους 135 χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ πολλοὶ Μωαμεθανοί, Ἄραβες, Σύροι, Ἀφρικανοὶ καὶ Μαῦροι ἀκόμη, ἦρθαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὸ νησί, ποῦ ἔτσι ἄρχισε νὰ ἀλλάζῃ χαρακτήρα. Οἱ Ἕλληνες κινδύνεψαν νὰ ξεχάσουν τὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσα τους, νὰ γίνουν Μωαμεθανοὶ καὶ νὰ μιλοῦν Ἄραβικά.

Αὐτὸ δὲν μπορούσαν νὰ τὸ ἀνεχτοῦν οἱ Ἕλληνες, ἀφότου ἔγιναν καὶ πάλι ἰσχυροί, τὴν ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ἐτοίμασαν μεγάλη ἐκστρατεία γιὰ νὰ ἀπολευτερώσουν τὴν Κρήτη. Ἀρχηγὸ ὄρισαν τὸν φημισμένο στρατηγὸ, *Νικηφόρο Φωκά*.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 960 μεγάλος στόλος ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πόλη, μὲ τίς θερμὲς εὐχὲς τοῦ λαοῦ, ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ κατὰ χιλιάδες στὴν παραλία. Τὴ θάλασσα ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο μέχρι τὴν Προποντίδα, σκέπαζαν χιλιάδες καράβια, μὲ τίς πλευρὲς βαμμένες μὲ ζωηρότατα χρώματα, τὰ πανιά τους λαμπρὰ χρωματισμένα, μὲ ὀλόχρυσες πλώρες, μὲ χιλιάδες πελώριες σημαῖες, μὲ μεγάλα λάβαρα, μὲ τίς εἰκόνες τῆς Παναγίας, τοῦ Παντοκράτορα Χριστοῦ καὶ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν ἁγίων Θεοδώρων, Γεωργίου καὶ Δημητρίου.

Ἐπάνω στὰ πλοῖα βρισκόταν πολὺς στρατός, Ἕλληνες καὶ μισθοφόροι, Βαράγγοι καὶ Ρῶσοι, καθὼς καὶ πολυάριθμο ἵππικό. Ὁ βασιλιάς, ὄρθιος ἐπάνω στὴν περίλαμπρη ἀποβάθρα, δίνει τὸ σύνθημα καὶ ἀπὸ ὅλες τίς παραλίες ἀκούονται μυριόστομες ζητωκραυγές. Ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸ στόλο.

5. Ὁ Νικηφόρος ἐλευθερώνει τὴν Κρήτη (961 μ.Χ.)

Ἡ μυρμηγκιά αὐτὴ τῶν καραβιῶν παίρνει τὸ συνηθισμένο δρόμο γιὰ τὴν Κρήτη. Φτάνει ὡς ἓνα σημεῖο, ποῦ πέρα ἀπὸ αὐτὸ ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἑλληνικὸ πλοῖο δὲν τολμοῦσε, νὰ προχωρήσῃ. Οἱ Σαρακηνοὶ στὴν Κρήτη εἶναι κατατρομαγμένοι. Περιμένουν ὅμως, νὰ χτυπήσουν τὸ στόλο, μόλις πλησιάσῃ.

Ἀλλά, ὁ Νικηφόρος ἐκλέγει ἓνα ἤσυχο κόλπο, δυτικὰ τοῦ Χάνδακα, τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου, ὅπου κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ φανταστῆ, πὼς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπόβαση. Οἱ Ἄραβες ἔτρεξαν ἐκεῖ μὲ ὅλες τους τίς δυνάμεις καὶ παρατάχτηκαν στὴν παραλία, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση. Ὁ Νικηφόρος ἐνεργεῖ μὲ ἀποφασιστικὴ κὴτητα. Ἀναγκάζει τοὺς Ἄραβες νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν παρα-

λία και από τις πόρτες, που άνοιγουν στα πλευρά τών καραβιών, όρ-
μοϋν επάνω από τις κυρτές σανίδες, που έριξαν προς την άκτῆ, πρώ-
τα οι ίππεΐς άναοπλοι καβάλα στα άλογά τους.

Στῆν όρμη τών Βυζαντινών, που προχωροϋν ψέλνοντας τὸ «Τῆ
υπερμάχῳ», και με τους ίερεΐς μπροστά φέρνοντας χρυσούς σταυρούς,
δεν ήμποροϋν ν' άντισταθοϋν οι Σαρακηνοί. Η πρωτεύουσα τους, όμως,
ὁ Χάνδακας, είναι καλά όχυρωμένη. Όχτὼ μήνες πολεμοϋν γύρω στὸ
ίσχυρὸ φρούριο. Χύνεται πολὺ αίμα. Τέλος κυριεύεται τὸ φρούριο, τὸ
961, ὁ τελευταίος Έμίρης αίχμαλωτίζεται και ἡ Κρήτη γίνεται πά-
λι Έλληνική.

Χρειάστηκε όμως μεγάλος κόπος. Άμέσως ίεροκήρυκες καλοϋν τους
κατοίκους στῆν παλιά τους θρησκεία. Ὁ πιὸ δραστήριος απ' ὅλους
είναι ὁ άγιος Νίκων. Έπειδῆ με τὰ κυρήγματά του έλεγε συχνά «με-
τανοεΐτε», ἡ λέξη αὐτῆ τοϋ έμεινε σαν δεύτερο όνομα. Τὸν όνόμαζαν,
"Άγιος Νίκων ὁ Μετανοεΐτε. Τζαμιὰ και μιναρέδες εξαφανίστηκαν
και ἡ Κρήτη έγινε πάλι μιὰ από τις έλληνικότερες χῶρες.

6. Ὁ Νικηφόρος Φωκάς κατά τών Βουλγάρων

Όταν, τὸ 967, ὁ Νικηφόρος επέστρεψε από τῆ νίκη κατά τών Ά-
ράβων, ὁ αὐτοκράτορας βρῆκε στῆν πρωτεύουσα άπεσταλμένους τοϋ
βασιλιά τών Βουλγάρων, που είχαν έρθει, νὰ ζητήσουν τὰ φιλοδο-
ρήματα. Ὁ Νικηφόρος δὲν μπορούσε ν' άνεχτῆ τὸ αίσχος, νὰ δίνουν
οι Έλληνες φόρο στους Βουλγάρους. Διηγοϋνται, πὼς διέταξε νὰ χα-
στουκίσουν τους άπεσταλμένους και παράγγειλε σ' αὐτούς, νὰ εἰποϋν
στὸ βασιλιά τους, ὅτι ὁ ἴδιος θὰ φέρῃ τὰ χρήματα στὸν άμόρφωτο και
τρεΐς φορές δούλο από τους προγόνους βασιλιά τους.

Ὁ Νικηφόρος συνεννοήθηκε με τὸν ἡγεμόνα τών Ρώσων Σβια-
τισλαῦο, νὰ χτυπήσουν μαζί τους Βουλγάρους. Ὁ Ρώσος βασιλιάς έ-
πετέθηκε στῆ Βουλγαρία και θέλησε νὰ τῆν προσαρτίση στὸ βασίλειό
του. Οι Ρῶσοι μάλιστα διάβηκαν τὸν Αἴμο, λεηλάτησαν τῆ Φιλιπ-
πούπολη και προχώρησαν στῆ Θράκη.

7. Ἰωάννης Τσιμισκής (969 - 976)

Τὸν Νικηφόρο διαδέχτηκε στὸ θρόνο ὁ Ἰωάννης Τσιμισκής, που
ἦταν ικανὸς και δραστήριος στρατηγός. Σὲ ὅλη τῆ ζωῆ του έκανε πολ-

λους πολέμους, τούς οποίους συνέχισε και κατά τὰ ἑπτὰ χρόνια, πού ἦταν αὐτοκράτορας.

Ὁ Τσιμισκῆς ἔκαμε μεγάλη ἐστρατεία ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Ὁ στρατός του διάβηκε τὸν Αἴμο, καὶ ὁ στόλος του μπῆκε στὸν ποταμὸ Δούναβη. Σὲ μεγάλες μάχες νίκησε τούς Ρώσους καὶ τούς ὑποχρέωσε ν' ἀποσυρθοῦν στὴ χώρα τους.

Υπέταξε ὁλόκληρη τὴ Βουλγαρία καὶ τὴ διαίρεσε σὲ ἑπτὰ περιοχές, στίς ὁποῖες διόρισε ντόπιους ἡγεμόνες, τούς λεγόμενους Βοεβόδες.

8. Βασίλειος ὁ Β' (976 - 1025)

Ὁ Βασίλειος Β' εἶναι ἴσως ὁ ἐνδοξότερος ἀπ' ὅλους τούς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορες. Βασίλευσε σχεδὸν πενήντα χρόνια καὶ στὰ χρόνια αὐτὰ ἡ αὐτοκρατορία ἦταν πλούσια, δυνατὴ κι εὐτυχισμένη.

Ὁ Βασίλειος ἔδωσε λαμπρὸ τέλος στὸ Βουλγαρικὸ πόλεμο. Εἶδε τούς Ρώσους νὰ δέχωνται τὸ Χριστιανισμό. Ὁ βασιλιάς τους Βλαδίμηρος βαπτίστηκε καὶ τὸ παράδειγμά του τὸ ἀκολούθησαν καὶ οἱ ὑπήκοοί του. Στὴν Ἀσία νίκησε τούς Ἀραβες καὶ κατέκτησε μεγάλες χώρες. Ἡ αὐτοκρατορία στίς ἡμέρες του πῆρε τέτοια ἔκταση, πού εἶχε καὶ στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

9. Τὸ τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου

Μόλις πέθανε ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάτησαν, ἀνακήρυξαν Τσάρο τὸν Σαμουήλ καὶ ἄρχισαν φοβερὸ πόλεμο κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Σαμουήλ ἀνασύνταξε τὸ Βουλγαρικὸ κράτος καὶ ἄρχισε ἐπιδρομὲς στὴ Μακεδονία, Ἡπειρο, Ἀλβανία, Θεσσαλία κι ἔφτασε ὡς τὴν Πελοπόννησο. Χρειάστηκε λοιπόν, ὁ Βασίλειος νὰ κάμῃ σκληρὸ πόλεμο μὲ τούς Βουλγάρους, πού διάρκεσε πολλὰ χρόνια.

Οἱ Βούλγαροι στὴν ἀρχὴ εἶχαν ἐπιτυχίες. Ὁ Σαμουήλ προχώρησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία κι ἔφτασε στὴν Πελοπόννησο. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου, μὲ στρατηγὸ τὸν Νικηφόρο Οὐρανό, προχώρησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη πρὸς Νότο, γιὰ ν' ἀνακόψῃ τὸ δρόμο στοὺς Βουλγάρους. Στὸν κάμπο τῆς Λαμίας, κοντὰ στὸ Σπερχιεῖο ποταμὸ, ἐπετέθηκε αἰφνιδιαστικὰ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, πού ἐπέστρεφαν φορτωμένοι λάφυρα. Μεγάλο μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρα-

του σκοτώθηκε στη συμπλοκή, και οι υπόλοιποι τράπηκαν σε άτακτη φυγή κι εγκατέλειψαν το στρατόπεδο με τα λάφυρα στους Βυζαντινούς. 'Ο ίδιος ο Σαμουήλ πληγώθηκε και μόλις κατόρθωσε να σωθῆ μέσα από τα στενά τῆς Πίνδου και να φτάσῃ στη Βουλγαρία (996).

Σχεδόν κάθε χρόνο, ο βασιλιάς ἔκανε και μιὰ ἐστρατεία ἐναντίον τῶν Βουλγάρων και ξεκινούσε πότε ἀπὸ τὴν Πόλη και πότε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Τέλος, τὸ 1014, κύκλωσε τὸ κύριο σῶμα τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ στὴ θέση Κλειδί, πού βρίσκεται στὸ δρόμο, πού ὁδηγεῖ ἀπὸ τὶς Σέρρες στὸ Μελένικο, και τοῦ ἔκαμε μεγάλη καταστροφή. Σχεδόν ὀλόκληρος ὁ βουλγαρικός στρατὸς παραδόθηκε. 'Ο Σαμουήλ μόλις κατόρθωσε νὰ σωθῆ και σὲ λίγο πέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του.

'Ο Βασίλειος ἀπὸ ἀγανάκτηση και γιὰ νὰ τοὺς τρομοκρατήσῃ, φέρθηκε σκληρὰ στοὺς αἰχμαλώτους, γιατί οἱ Βούλγαροι, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἐγκαταστάθηκαν στὴν περιοχή τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἶχαν πράξει ἀναριθμητὰ ἐγκλήματα σὲ βάρος τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Βουλγαρία ὑποτάχθηκε τὸ 1018 ὀλόκληρη και ἔγινε ἐπαρχία τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως και ἄλλοτε.

'Ο Βασίλειος ἐπέστρεψε ὕστερα στὴν Πόλη και γιόρτασε τὴ μεγάλη νίκη με θριάμβους και τελετές. 'Ο λαὸς γιὰ τὸ κατόρθωμά του αὐτὸ τὸν ὀνόμασε *Βουλγαροκτόνο*.

10. 'Ο Βασίλειος Β' ἐπισκέπτεται τὴν Ἀθήνα

✦ Ὑστερα ἀπὸ τὴν νίκη του κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ Βασίλειος προχώρησε νοτιότερα πρὸς τὴν παλιὰ Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἰδῆ τὴν ἄτυχη χώρα, πού τὴν εἶχαν καταστρέψει με τὶς ἐπιδομές οἱ Βούλγαροι. ✦ Ἐφτασε στὴ Λαμία. ✦ Εἶδε κοντὰ στὸ Σπερχεῖο ποταμὸ τὴν πεδιάδα, ὅπου ἕνας παλιότερος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, ὁ *Νικηφόρος Οὐρανός*, εἶχε διαλύσει σὲ μεγάλη μάχη τοὺς Βουλγάρους. ✦ Πέρασε ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες και διαβαίνοντας τὴ Βοιωτία ἔφτασε στὴν Ἀθήνα τὸ 1018 μ.Χ.

✦ Στρατηγοὶ και ἐπίσκοποι, ἄρχοντες και ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς πόλεις συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ νικητὴ και κυρίαρχο τῆς Ἀνατολῆς. ✦

✦ Ἡ εὐχαριστία γιὰ τὴ νίκη ἔγινε πάνω στὴν Ἀκρόπολη, στὸν παλιὸ και ἀσύγκριτο σὲ ὁμορφιὰ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν *Παρθενώνα*, πού οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν μετατρέψει σὲ ἐκκλησία τῆς Παναγίας.

Ὁ Βασίλειος Β' ἐπιστρέφοντας ἀπὸ ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βουλγάρων

Στὰ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ 'Ελληνικὴ' Αὐτοκρατορία ἦταν πλούσια καὶ δυνατὴ. Οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες, ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος Β' κατέκτησαν καὶ πάλι πολλές χῶρες, ποὺ τὶς εἶχαν κυριέψει οἱ ἐχθροί: Τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο, πολλές ἐπαρχίες τῆς Ἀσίας, τὴ Βουλγαρία, τὴν Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε στὴν ἐξουσία της πάλι ἀπέραντες χῶρες στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση, ἀπέχτησε πολλὰ πλούτη καὶ συγκρότησε δυνατὸ στρατὸ καὶ στόλο.

Ἡ Πόλη ἦταν τότε μεγάλη καὶ πλούσια, ἡ πρώτη ἐμπορικὴ ἀγορὰ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰ τέσσερα ἄκρα τῆς Γῆς συγκεντρώνονταν τὰ ἐμπορεύματα σ' αὐτή. Πάρα πολλὰ πλοῖα ἔμπαιναν καὶ ἐβγαίνουν ἀπὸ τὰ λιμάνια της. Στὴν ξηρὰ, μεγάλοι δρόμοι ἔνωσαν τὴν Πόλη μὲ τὶς πρὸ μακρινῆς χῶρες, μὲ τὶς Ἰνδίες καὶ τὴν Κίνα στὴν Ἀσία, μὲ τὴν Αὐστρία καὶ τὴ Γερμανία στὴν Εὐρώπη. Ἀπὸ τὶς Ἰνδίες μετέφεραν τὰ ἀρωματικά, τὸ πιπέρι, τὴν κανέλα, τὰ λινὰ ὑφάσματα καὶ τοὺς πολύτιμους λίθους. Ἀπὸ τὴν Κίνα τὰ μεταξωτά, ἀπὸ τὴ Συρία τὰ γυαλικά καὶ τοὺς λεπτοκεντημένους τάπητες καὶ τέλος ἀπὸ τὴ Ρωσία τὰ γουναρικά, τὸ σιτάρι καὶ τὸ χαβιάρι. Ἡ Πόλη ἡ ἴδια εἶχε περὶ φημη βιομηχανία. Τὰ μεταξωτά της εἶχαν διεθνή φήμη, καθὼς καὶ τὰ λεπτοεργασμένα ἀσημικά καὶ χρυσαφικά, τὰ ἐπίχρυστα σκεύη, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ ἄλλα ἐπιπλα τῆς ἐκκλησίας.

Μέσα στὶς θολωτὲς ἀγορῆς τῆς Πόλης κινιόταν ἄπειρο πλῆθος καὶ στὶς δυὸ πλευρῆς ἀνοίγαν μεγάλα καὶ πλούσια καταστήματα, γεμάτα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου. Λίγο μακρύτερα τεράστιες ἀποθήκες χρησίμευαν, γιὰ νὰ φυλάγουν τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα. Στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης συναντιοῦνταν ἔμποροι ἀπ' ὅλες τὶς χῶρες: Βούλγαροι καὶ Ἀραβες, Ἰνδοὶ καὶ Ρῶσοι, ξανθοὶ Γερμανοὶ καὶ Μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ Πόλη ἀπλωνόταν στὶς πλαγιῆς τῶν λόφων της, κατερχόταν ὀμαλὰ πρὸς τὶς ἀκτῆς τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς θάλασσας τοῦ Μαρμαρᾶ, καὶ φάνταζε περήφανη μὲ τὰ ἀναρίθμητα κωδωνοστάσια καὶ τοὺς τρούλλους, τὰ ἀνάκτορα καὶ τὶς πλατεῖες της. Ἀξιωματικοί, στρατιῶτες, ὑπάλληλοι δημιουργοῦν μιὰ κίνηση περίεργη καὶ ἀξιοθέατη. Γίνονται μεγάλες τελετές. Ὁ βασιλιάς κατεβαίνει μὲ τὴ συνοδεία του στὴν Ἀγία Σοφία, γιὰ ν' ἀκούσῃ τὴ δοξολογία καὶ ἡ μεγάλη ἐκ-

αλληλοία με τις ανεκτιμήτες διακοσμήσεις της, με τὰ χρυσαφικά και τούς πολυελαίους της και με τὸ πλῆθος τῶν ἱερέων και τῶν ψαλτάδων της, παρουσιάζει ἀφάνταστο μεγαλεῖο.

Τὸ Βυζάντιο κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε τόσους πολλοὺς σοφοὺς, ὅσους καμιὰ ἄλλη χώρα. Αὐτοὶ μελετοῦσαν τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, τὰ δίδασκαν στοὺς νέους και οἱ καλόγηροι τὰ ἀντέγραφαν και τὰ φύλαγαν στὰ μοναστήρια. Σ' αὐτοὺς χρωστοῦμε τὰ πολλὰ και πολῦτιμα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων, πού διασώθηκαν ἴσαμε σήμερα.

Οἱ ξένοι θαύμαζαν τὸν πλοῦτο και τὸ μεγαλεῖο τῆς Πόλης, γιατί τότε ἡ Εὐρώπη ἦταν πολὺ πίσω στὸν πολιτισμό, και ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦταν ἡ πιὸ πολιτισμένη χώρα τοῦ κόσμου.

12. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας

Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια ἡ Αὐτοκρατορία ἦταν δυνατὴ και στὰ ὅπλα. Τὰ σύνορά της φύλαγαν ἄνδρεῖοι πολεμιστές. Σπάνια τόλμησαν οἱ ξένοι νὰ κηρύξουν φανερὸ πόλεμο ἐναντίον της. Ἀλλὰ τὰ μακρινὰ σύνορά της ἦταν ἀνήσυχα.

Ἡ Αὐτοκρατορία τὸ 10ο αἰῶνα, ἔφτανε πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ *Εὐφράτη* τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖ στὴ μεγάλη ἐπαρχία τῆς *Καππαδοκίας*, συνόρευε με τοὺς Ἀραβες.

Οἱ Ἀραβες ὅμως, δὲν ἦταν δυνατοὶ ὅπως ἄλλοτε. Τὸ κράτος τους χωρίστηκε σὲ μικρὰ κράτη. Μὰ οἱ Μωαμεθανοὶ τῶν συνόρων δὲν ἔπαυαν, νὰ ἐνοχλοῦν τίς ἐλληνικὲς ἐπαρχίες. Ἔκαναν ἐπιδρομές, ἄρπαζαν ὅ,τι ἔβρισκαν, ἔπαιρναν ἄλογα και κοπάδια πρόβατα και τὰ ἔφεραν στὸν τόπο τους. Αὐτοὺς τοὺς ὀνόμαζαν ἀπελάτες.

Οἱ Χριστιανοὶ ἄρχοντες τῶν μακρινῶν ἐκείνων ἐπαρχιῶν φύλαγαν ἄγρυπνοι τὰ σύνορα οἱ ἴδιοι, με τὰ ἐκλεκτὰ παλικάρια τους και ἦταν ἔτοιμοι πάντοτε, νὰ χτυπήσουν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τοὺς ἀνδρειωμένους αὐτοὺς πολεμιστές, ἐπειδὴ φύλαγαν τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς ὀνόμαζαν Ἀκρίτες.

Ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ *Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας*. Αὐτὸς ἔζησε στὰ χρόνια τὰ καλὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, σὲ μιὰ ἐπαρχία κοντὰ στὸν *Εὐφράτη* ποταμὸ. Ἐκεῖ εἶχε τὰ κτήματά του, τὸν πύργο του και τοὺς ἀνθρώπους του.

Πολλὲς φορὲς πέρασε τὸν ποταμὸ και καταδίωξε τοὺς ἀπελάτες. Κατέκτησε πολιτεῖες και χῶρες και μεγάλωσε τὴν περιουσία του. Εἰ-

χε μεγάλη σωματική δύναμη και ἦταν πολὺ ταχὺς στὶς κινήσεις του.

ἌΟ Διγενῆς ψυχομαχᾶ κι ἡ γῆς τότε τρομάζει.

Βροντᾶ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς και σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος.

ἌΟ Διγενῆς ὁμοιάζει περισσότερο μὲ τοὺς ἀρματολοὺς και κλέφτες και πολέμησε και αὐτὸς γιὰ τὸ Ἔθνος.

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ στὸν ἌΑδη,
κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρεται
τὸ ἀνθρώπινο κοπάδι

Και τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους στὰ καπούλια
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο
τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια

Και σὰ νὰ μὴ τὸν πάτησε
τοῦ χάρου τὸ ποδάρι
ὁ ἌΑκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη

— ἌΟ ἌΑκρίτας εἶμαι, Χάροντα
δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιξες και δὲ μ' ἔνωσες
στὰ μαρμαρένια ἁλώνια;

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν ἌΕφτάλοφη ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν ἌΕλλήνων

Δὲ χάνομαι στὰ τόρταρα
μονάχα ξαποσταίνω
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
και λαοὺς ἀνασταίνω

(ἌΓαμβοι και ἌΑνάπαιστοι)
Κ. Παλαμᾶς

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Οί Σελτζοῦκοι Τούρκοι κυριεύουν τῆ Μ. Ἀσία

Τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν διάρκεισαν μέχρι τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς δὲν ἦταν τόσο ἔνδοξα, ὅσο τὰ πρῶτα. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ παρουσιάστηκαν νέοι ἐπικίνδunami ἐχθροί, οἱ Τούρκοι, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ οἱ Φράγκοι ἀπὸ τὴ Δύση.

Τὸ κράτος ἔπαθε μεγάλες καταστροφές καὶ ἔχασε πολλές ἐπαρχίες. Εἶδε νὰ καταστρέφεται τὸ ναυτικὸ του καὶ νὰ σβῆνῃ τὸ ἐμπόριό του. Ἄρχισαν ἀπὸ τότε δύστυχα χρόνια γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Πρῶτος παρουσιάστηκε ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Οἱ Τούρκοι εἶναι λαὸς Μογγολικῆς καταγωγῆς, πού στὰ παλιότερα χρόνια ζοῦσε στὶς μακρινὲς χῶρες τῆς Ἀσίας, στὶς πεδιάδες πού βρίσκονται ἀνατολικά τῆς Κασπίας Θάλασσας. Ἐκεῖ ἔζησαν χρόνια, χωρισμένοι σὲ πολλές φυλές, καὶ εἶχαν διάφορα ὀνόματα.

Τὸν 11ο αἰῶνα μιὰ τουρκικὴ φυλὴ, ἰσχυρὴ καὶ πολεμικὴ, οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἔδρυσαν στὶς Περσικὲς χῶρες κράτος ἀρκετὰ δυνατὸ. Ἀργότερα οἱ Σελτζοῦκοι χτύπησαν τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Στὸ θρόνο βρισκόταν ἕνας γενναῖος αὐτοκράτορας ὁ Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης. Αὐτὸς κατάλαβε ἀμέσως τὸ μεγάλο κίνδυνο καὶ ἔτρεξε νὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρό. Στὴν Ἀρμενία, κοντὰ στὴ λίμνη τοῦ Βάν, ἔγινε μεγάλη μάχη τὸ 1071. Ὁ Ρωμανὸς νικῆθηκε καὶ συνελήφθηκε αἰχμάλωτος.

Οἱ Σελτζοῦκοι χύθησαν τότε στὴ Μ. Ἀσία, κυρίεψαν τὸ Ἰκόνιο καὶ τὴ Νίκαια, καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ Χρυσούπολη, πού βρίσκεται ἀντικρὺ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε τίς καλύτερες Μικρασιατικὲς ἐπαρχίες τῆς, πού τῆς ἔδιναν τὸν περισσότερο καὶ τὸν καλύτερο στρατό. Αὐτὸ στάθηκε μεγάλη συμφορὰ γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

2. Ἡ Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία βρέθηκε πάλι σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ οἱ Φράγκοι ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἔγιναν πολὺ ἐπικίνδunami γι' αὐτὴ. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή δὲν ἔλειψαν πάλι στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίστηκαν γιὰ νὰ τὴ σώσουν. Ἀπὸ τὸ 1081 ἀνέβηκε στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου ἡ σπουδαία δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

Οἱ Κομνηνοὶ κατάγονταν ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία καὶ ἦταν μεγάλοι ἄρχοντες στὸν τόπο τους. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διακρίθηκαν ὡς στρατηγοὶ καὶ διπλωμάτες. Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν ἔμεινε στὸ θρόνο σχεδὸν 100 χρόνια, τὸν 11ο καὶ 12ο αἰῶνα, καὶ ἔδωσε τὴν τελευταία λάμψη στὴν αὐτοκρατορία.

Οἱ σπουδαιότεροι αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας εἶναι οἱ τρεῖς πρό-τοι: ὁ Ἀλέξιος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ. Ἀγωνίστηκαν νὰ συγκρατήσουν τὸ κράτος καὶ κατάφεραν πολλὰ μὲ τὴ διπλωματία καὶ τὴν ἀνδρεία τους. Ἀλλὰ τὸ κράτος ἔγερνε πρὸς τὸ μαρασμὸ. Στὰ χρόνια τῆς δυναστείας αὐτῆς ἔπαθε πολλὰ ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐπικίνδunous ἐχθροὺς, τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴ Δύση. Ὅταν αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, ἄρχισε ἡ πρώτη Σταυροφορία, ἡ ὁποία ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στὸ Βυζάντιο.

3. Οἱ Σταυροφορίες

Ὁ δεύτερος μεγάλος κίνδunος ἦρθε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Στὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε γίνεi μεγάλη μεταβολὴ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Ἀφοῦ ἔπαψαν οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων λαῶν, σχηματίστηκαν ἐκεῖ μεγάλα ἔθνη καὶ δυνατὰ κράτη.

Ἡ Δύση εἶχε φιλόδοξους βασιλιάδες καὶ πολεμιστές, πού ζητοῦσαν ἀφορμὴ νὰ δοξαστοῦν καὶ νὰ κατακτήσουν νέα πλοῦσια μέρη. Τὴν εὐκαιρία στοὺς Δυτικούς τὴν ἔδωσε ἡ ἐμφάνιση τῶν Τούρκων στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Οἱ Ἀραβες, ὅπως εἶδαμε, ἀφαίρεσαν τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλοι οἱ Ἁγιοὶ Τόποι ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Μωαμεθανῶν. Οἱ Ἀραβες δὲν ἦταν φανατικοί. Τὰ κράτος τους εἶχε ἀρκετὴ τάξη καὶ ἀσφάλεια, ὥστε οἱ Χριστιανοὶ μπορούσαν νὰ πηγαίνουν στὴν Ἱερουσαλήμ, γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ.

“Όταν, όμως παρουσιάστηκαν οι Τούρκοι, έδωσαν νέα ζωή στο Μωμεθανισμό και έξακολούθησαν με μεγαλύτερη όρμη και περισσότερο φανατισμό τόν πόλεμο, για τή θρησκεία του Μωάμεθ, έναντίον των

άλλοθρησκων. Είδαμε, πώς οι Σελτζούκοι Τούρκοι νίκησαν τόν αυτοκράτορα Ρωμανό. Στα ίδια χρόνια οι Σελτζούκοι Τούρκοι κυρίεψαν τή Συρία και τήν Παλαιστίνη. Αυτοί ήταν φανατικοί και φέρνονταν άσχημα στους Χριστιανούς.

Θρησκευτικός άρχηγός όλων των λαών στη Δύση ήταν ό Πάπας και όλοι οι λαοί και οι βασιλιάδες είχαν μεγάλο σεβασμό σ' αυτόν. Ό Πάπας κάλεσε τους λαούς τής Δύσης για μιá έκστρατεία έναντίον των άπιστων. “Όλοι άκουσαν τó κήρυμά του και αποφάσισαν νά κινηθούν προς τήν Παλαιστίνη, για νά λευτερώσουν τους Άγίους Τόπους. Τis έκστρατείες αυτές, πού έκαμαν οι Εύρωπαίοι (και κυρίως οι Φράγκοι), για νά λευτερώσουν τους Άγίους Τόπους τις όνόμασαν Σταυροφορίες.

Σταυροφόρος

Οι Σταυροφορίες διάρκεσαν 200 περίπου χρόνια, από τó 1096—1291, και κατά τó διάστημα αυτό έγιναν όχτώ Σταυροφορίες.

4. Οι Εύρωπαίοι καταλαμβάνουν τους Άγίους τόπους

Στά 1093 έπήγε νά προσκυνήση τους Άγίους Τόπους ένας Γάλλος καλόγηρος, πού τόν έλεγαν Πέτρο Έρημίτη. Είδη τά βάσανα των Χριστιανών και, όταν επέστρεψε στήν Εύρώπη, παρουσιάστηκε στόν

Πάπα, Οθρβανό Β' και του διηγήθηκε την έλειψη κατάσταση, που είδε εκεί κάτω στους 'Αγίους Τόπους.

Ο Πάπας του συνέστησε να γυρίση διάφορες πολιτείες και Αύλες των βασιλιάδων και να διηγηθῆ στο λαό και στους άρχοντες όσα είδε και άκουσε.

Οι άνθρωποι συγκινήθηκαν από τη διήγηση του καλογήρου. Ο Πάπας κάλεσε τότε μεγάλη Σύνοδο, στην πόλη της Γαλλίας Κλερμόν. Έκει ήρθαν πολλοί επίσκοποι, βασιλιάδες, ευγενείς και χιλιάδες λαός. Ο Πάπας τους μίλησε και τους παρακίνησε να πάρουν όλοι τα όπλα, για να λευτερώσουν τους 'Αγίους Τόπους από τους Τούρκους.

Όλοι οι άνθρωποι συγκινήθηκαν τόσο πολύ από τους λόγους του Πάπα, ώστε πολλοί όπλιστηκαν άμέσως και έραψαν στο στήθος ή στη ράχη τους έναν πάνινο σταυρό, για να δείξουν, ότι πηγαίνουν να πολεμήσουν για την πίστη και για το Χριστό και για να κερδίσουν τον παράδεισο. Γι' αυτό και τους είπαν Σταυροφόρους.

Στην Πόλη βασίλευε τότε ο 'Αλέξιος Κομνηνός, ένας έξυπνος βασιλιάς και πολύ καλός διπλωμάτης, από τη δυναστεία των Κομνηνών.

Οι Σταυροφόροι ήρθαν σε συμφωνία με τον 'Αλέξιο και ύποσχέθηκαν να του παραδώσουν τις πόλεις και τα χωριά, που θα έπαιρναν από τους Τούρκους και να τον αναγνωρίσουν σαν άνώτατο άρχοντα. Και ο 'Αλέξιος τους πέρασε με τα καράβια του στην 'Ασία. Οι σταυροφόροι όμως δεν κράτησαν την ύπόσχεσή τους. Αφού με πολλές δυσκολίες και πολλά βάσανα διάβηκαν τη Μ. 'Ασία, έφτασαν στη Συρία, αφού πέθαναν πάρα πολλοί από τις κακουχίες ή σκοτώθηκαν από τους Τούρκους. Στη Συρία κυρίεψαν τη μεγάλη πόλη 'Αντιόχεια και απ' εκεί ξεκίνησαν για τα 'Ιεροσόλυμα.

Τα μάτια τους δάκρυσαν, όταν είδαν από μακριά την πόλη, ύστερα από τρία χρόνια πορεία. Γονάτισαν και προσκύνησαν.

Οι Σταυροφόροι κυρίεψαν την 'Ιερουσαλήμ, λευτέρωσαν τον Τάφο του Χριστού και έγιναν κύριοι όλης της Παλαιστίνης.

ΟΙ ΦΡΑΓΚΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Τέταρτη Σταυροφορία

Στις αρχές του 13ου αιώνα οι Ευρωπαίοι έτοιμάστηκαν για την Τέταρτη Σταυροφορία. Πολλοί είχαν μαζευτεί στη Βενετία για να περάσουν στην Παλαιστίνη με τα βενετικά καράβια. Στο θρόνο της Ρώμης καθόταν τότε ένας περήφανος Πάπας, ο 'Ιννοκέντιος Γ', που ήθελε να εξουσιάσει Δύση και 'Ανατολή. 'Η Βενετία πάλι είχε ένα ποιηρό άρχοντα, ένα Δόγη, όπως έλεγαν τον άρχοντα της Βενετίας, το Δάνδολο. Ήταν γέροντας και τυφλός, αλλά έβλεπε πολύ καλά το συμφέρον της χώρας του. Ήξερε, ότι το μεγαλύτερο κέρδος της Βενετίας ήταν, να καταστραφεί το έλληνικό κράτος και το έλληνικό εμπόριο.

Για κακή τύχη, στην Πόλη επικρατούσε πάλι απελπιστική κατάσταση. Αυτοκράτορας ήταν ο 'Ισαάκιος 'Αγγελος. Αυτόν τον κατέβασε από το θρόνο ο αδελφός του 'Αλέξιος Γ', τον τύφλωσε και τον φυλάκισε μαζί με το γιό του 'Αλέξιο. 'Ο γιός 'Αλέξιος κατόρθωσε να φύγει από τη φυλακή, έτρεξε στη Βενετία και παρακάλεσε τους Σταυροφόρους να τον βοηθήσουν να πάρη το θρόνο του πατέρα του. 'Υποσχέθηκε να υποτάξει την έλληνική εκκλησία στον Πάπα και να δώσει μεγάλη χρηματική άμοιβη στους Σταυροφόρους.

Οί Σταυροφόροι άλλαξαν τότε δρόμο και αντί να μεταβούν στην Παλαιστίνη κατευθύνθηκαν προς την Πόλη. Ήμειναν κατάπληκτοι, όταν την αντίκρισαν. Ήβλεπαν με θαύμασμό τα ύψηλά τείχη, τους πύργους, τα παλάτια, τις εκκλησίες και γενικά την έκταση της Πόλης. Ήταν αδύνατο να φανταστούν, ότι υπήρχε στον κόσμο μιá πόλη τόσο μεγάλη και τόσο πλούσια. Πολύ εύκολα κατέβασαν τον 'Αλέξιο Γ' και ανέβασαν στο θρόνο τον τυφλό 'Ισαάκιο, καθώς και το γιό του, που ονομάστηκε 'Αλέξιος Δ'. Έκείνοι, για να εκπτελέσουν τις υποσχέσεις τους, έβαλαν φόρους. Τοῦτο έφερε σε μεγάλη αναταραχή το λαό, ο οποίος απο-

στρεφόταν τους Φράγκους και δεν ήθελε ν' ακούση για ύποταγή τῆς θρησκείας στὸν Πάπα. Ἐγινε λοιπὸν στάση στὴν Πόλη, ποὺ ἀνέτρεψε τοὺς δυὸ αὐτοκράτορες. Ἀλλωστε εἶχε γεννηθῆ στοὺς ἀρχηγούς τῶν Σταυροφόρων ἡ ἐπιθυμία νὰ κυριέψουν οἱ ἴδιοι τὴν Πόλη καὶ ν' ἀρπάξουν τοὺς θησαυροὺς τῆς. Τὴν κυριέψαν πολὺ εὐκόλα, γιατί ἐπικρατοῦσε μεγάλη σύγχυση καὶ ἀταξία στὴν Πόλη. Τὴ λεηλάτησαν, λοιπὸν, ἀρπάζαν τοὺς θησαυροὺς τῆς, φόρτωσαν καράβια ὀλόκληρα καὶ τὰ ἐστειλαν στὴν πατρίδα τους (1204 μ.Χ.).

Οἱ Σταυροφόροι φέρθηκαν σὰ βάρβαροι κι ἔκαμαν μεγάλο κακὸ στὴν Πόλη. Ἐσπασαν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ὀρειχάλκινα καλλιτεχνήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν γεμάτη ἡ Πόλη. Τὰ ὀρειχάλκινα ἀγάλματα τὰ ἔλιωσαν καὶ τὰ ἔκαμαν νομίσματα. Ἐκαψαν πολλὲς ἐκκλησίες καὶ πῆραν τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὴν ὀλόχρυση Ἁγία Τράπεζα τὴ φόρτωσαν σὲ πλοῖο, γιὰ νὰ τὴ στείλουν στὴ Βενετία.

2. Οἱ Φράγκοι μοιράζονται τὴν Αὐτοκρατορία

Οἱ Φράγκοι, ἀφοῦ πῆραν τὴν Πόλη, μοιράστηκαν τὶς χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας. Στὴν Πόλη ἔβαλαν αὐτοκράτορα τὸν ἀρχηγὸ τῆς Σταυροφορίας, *Βαλδουῖνο*, κόμητα τῆς Φλάνδρας. Ὁ Βαλδουῖνος μαζί μὲ τὴν Πόλη πῆρε ἀκόμη τὴ Θράκη καὶ χῶρες τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ νεώτερος ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας *Βονιφάτιος*, πῆρε τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης, μὲ τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Οἱ Βενετοὶ ὠφελήθηκαν περισσότερο ἀπ' ὅλους. Φρόντισαν νὰ λάβουν στὰ χέρια τους τὸ ἐμπόριο τῆς αὐτοκρατορίας. Γι' αὐτοὺς ὀρίστηκαν τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Πελοποννήσου καθὼς καὶ τὰ Ἐπτάνησα, οἱ Κυκλάδες καὶ ἡ Κρήτη. Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινούπολης ἔγινε Βενετός.

Οἱ Φράγκοι ξεκίνησαν ὕστερα, νὰ κυριέψουν καὶ τὶς ἄλλες χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βονιφάτιος προχώρησε ὡς τὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ τὶς χῶρες ποὺ κυριέψε, τὶς μοίρασε στοὺς ἱππότες του.

Δυὸ Γάλλοι πολεμιστές, ὁ *Γουλιέλμος Σαμπλίτ* καὶ ὁ *Γοδεφρίδος Βιλλεαρδουῖνος*, κυριέψαν ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ ἵδρυσαν τὸ *Πριγκιπάτο* τῆς Ἀχαΐας, ποὺ τὸ κυβέρνησαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Βιλλεαρδουῖνου.

Τὸ πριγκιπάτο αὐτὸ ἔγινε ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα Φράγκικα κράτη. Οἱ Βιλλεαρδουίνοι, κυβέρνησαν μὲ σύνεση, μεταχειρίστηκαν καλὰ τοὺς ὑπηκόους καὶ διατήρησαν ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὸν ἑλληνικὸ κληρο. Ἡ Πελοπόννησος πλούτισε, ὁ πληθυσμὸς τῆς αὐξήθηκε καὶ ἡ χώρα σημείωσε πνευματικὴ ἀνάπτυξη.

Ἄλλοι ἐπίσης Φράγκοι κατέκτησαν ἄλλες πόλεις καὶ νησιὰ καὶ ἔκαμαν μικρὰ κράτη. Ἔτσι τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες τὸ πῆραν οἱ Φράγκοι.

Οἱ Φράγκοι ἔφεραν στὸν τόπο μας τὸ σύστημα, μὲ τὸ ὁποῖο κυβερνοῦνταν στὴν πατρίδα τους. Ἡ γῆ ἔγινε κτῆμα τῶν εὐγενῶν. Οἱ χωρικοὶ τὴν καλλιεργοῦσαν καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τὸ ἔδιναν στοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρο. Τὸ σύστημα αὐτὸ τὸ ὀνόμασαν *φεουδαρχία*.

Οἱ Φράγκοι ἔμειναν πολλὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀπὸ τὸ 1204, πού οἱ Φράγκοι κυβέρνησαν τὸν τόπο μας, λέγεται *ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας*. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς χώρας μας σώζονται ἀκόμη κάστρα καὶ πύργοι, πού τὰ ἔχτισαν οἱ Φράγκοι καὶ τὰ ὁποῖα μᾶς θυμίζουν τὴ Φραγκοκρατία.

3. Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας

Οἱ Φράγκοι δὲν κατόρθωσαν νὰ ὑποτάξουν ὅλες τὶς ἑλληνικὲς χῶρες. Σὲ πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ζωνερὴ ἀντίσταση. Ἔτσι κράτησαν αὐτοὶ τὶς χῶρες καὶ τὶς κυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Ἰδρύθηκαν λοιπὸν σὲ πολλὰ μέρη ἑλληνικὰ κράτη. Τὸ σημαντικότερο ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ἡ *Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας*.

Τὴν τελευταία στιγμή, πού οἱ Φράγκοι ἔμπαιναν στὴν Πόλη, οἱ Ἕλληνες ἀνακηρύξαν αὐτοκράτορα τὸν *Θεόδωρο Α' Λάσκαρη*. Ὁ Λάσκαρης, ὅταν εἶδε πὼς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ σώσῃ τὴν Πρωτεύουσα, ἔφυγε στὴ Μ. Ἀσία μὲ τὸν Πατριάρχη, τοὺς ἀνώτερους κληρικοὺς καὶ πολλοὺς εὐγενεῖς στρατιωτικοὺς. Ἐκεῖ ἔκανε πρωτεύουσα τοῦ κράτους τὴ *Νίκαια*. Ἔτσι ἰδρύθηκε ἡ *Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας*.

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πίστευαν, ὅτι δὲν ἔχασαν γιὰ πάντα τὴν Πόλη καὶ δὲν ἔπαψαν νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ τὴν πάρουν καὶ ὅτι θὰ ἰδρῦσουν καὶ πάλι τὴν αὐτοκρατορία τους. Ὁ Λάσκαρης νίκησε τοὺς

Τούρκους και άπλωσε τὸ κράτος του στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Λυδίας καὶ τῆς Φρυγίας.

Στὴ Νίκαια βασιλεψαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες. Ἐνας ἀπὸ αὐτοῦς, ὁ Ἰωάννης Βατάτσης (1222 — 1254), στάθηκε ἀξίος κυβερνήτης καὶ στρατιωτικὸς. Ὁ Βατάτσης ἀπλωσε τὸ κράτος του στὴ Θράκη καὶ προχώρησε ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Ἐδιώξε ἀπὸ τὴ Μακεδονία τοὺς Βουλγάρους καὶ περιόρισε τὸ Φράγκικὸ κράτος ὡς τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας μεγάλωσε. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ τῆς θέση δυνάμωσε. Τώρα μπορούσε νὰ δώσῃ ἕνα χτύπημα, γιὰ νὰ διώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν παλιὰ τους πρωτεύουσα. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας τῆς Νίκαιας, *Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος*.

Μιχαὴλ Παλαιολόγος

4. Τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ κράτη

Καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν στοὺς Φράγκους καὶ ἵδρυσαν δικὰ τους κράτη. Στὴν Ἠπειρὸ ὁ *Μιχαὴλ Ἀγγελὸς Κομνηνὸς* ἵδρυσε τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου. Μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα ἐξουσίαζε τὴν Ἠπειρὸ, τὴν Αἰτωλία καὶ τὴν Ἀκαρνανία. Ἀργότερα οἱ δεσπότες τῆς Ἠπείρου κυρίεψαν τὴν Ἀλβανία ὡς τὸ Δυρράχιο, τὴ Θεσσαλία καὶ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Ὑστερα προχώρησαν στὴ Μακεδονία καὶ ἔφτασαν ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Τὸ ὄνειρό τους ἦταν νὰ πάρουν τὴν Πόλη. Ἐκαμαν ὅμως πόλεμο μὲ τοὺς Βουλγάρους, νικῆθηκαν καὶ ἐξασθένησαν. Ἔτσι τὸ ὄνειρο ἔσβησε.

Ἄλλος πρίγκιπας, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἔδρυσε κράτος στὰ παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας, μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζούντα. Αὐτὸ τὸ κράτος ὀνομάστηκε *Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας* κι ἔζησε ὡς τὰ 1461.

5. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη

Ἡ Φράγκικη αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ζήσει γιὰ πολὺν καιρὸ. Ἀπὸ τότε μάλιστα ποὺ μεγάλωσε καὶ δυνάμωσε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας, φάνηκε ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς. Καὶ πραγματικά, ἔτσι ἔγινε.

Αὐτοκράτορας στὴ Νίκαια, ὅπως εἶπαμε, ἦταν τώρα ὁ *Μιχαὴλ Παλαιολόγος*, ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, ποὺ βασίλευε ὕστερα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ *Μιχαὴλ* ἔστειλε στὴν Εὐρώπη στρατὸ μὲ τὸ στρατηγὸ του Ἀλέξιο *Στρατηγόπουλο*, γιὰ νὰ παρακολουθήσει τοὺς Βουλγάρους. Ἐκεῖνος ἐνῶ διάβαινε ἀπὸ τὴ Θράκη, σταμάτησε στὴν πόλη Σηλυβρία. Ἐκεῖ ἔμαθε, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολη ἦταν ἀφρούρητη. Ὁ στόλος τῶν Ἐνετῶν, μαζὶ μὲ τὸν στρατὸ τῶν Φράγκων βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Πόλη. Πολλοὶ Ἕλληνες, ποὺ ἤρθαν στὸ στρατόπεδο τοῦ *Στρατηγόπουλου* ἀπὸ τὴν Πόλη, τὸν συμβούλεψαν νὰ βαδίσει πρὸς τὴν Πόλη, ἐπειδὴ τώρα ἦταν εὐκόλο, νὰ τὴν πάρει.

Ὁ *Στρατηγόπουλος* πλησίασε τὰ τείχη καὶ κατόρθωσε, νὰ περάσει ἀπὸ μιὰ ὑπόγεια εἴσοδο λίγους στρατιῶτες μέσα στὴν Πόλη. Αὐτοὶ ἀνοιξαν τὶς πύλες κι ἀμέσως ὁ στρατὸς ὄρμησε μέσα.

Οἱ Φράγκοι τρομοκρατημένοι δὲν ἤξεραν, τί νὰ κάνουν. Ὁ Φράγκος αὐτοκράτορας μαζὶ μὲ τὸν Ἐνετὸ Πατριάρχη καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τους, κατόρθωσαν καὶ μπῆκαν σ' ἓνα Ἐνετικὸ καράβι κι ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ὅταν τὸ ἔμαθε αὐτὸ ὁ *Μιχαὴλ Παλαιολόγος*, ἔτρεξε στὴν Πρωτεύουσα, ὅπου τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχὴ. Στις 15 Αὐγούστου 1261 ὁ *Μιχαὴλ Παλαιολόγος* στέφθηκε αὐτοκράτορας στὴν Ἁγία Σοφία.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ

1. Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

Οἱ Ἕλληνας ξανακατέλαβαν τὴν Κωνσταντινούπολη. Δὲν κατόρθωσαν ὅμως, νὰ ἰδρύσουν τὴν παλιὰ αὐτοκρατορία. Ἡ νέα αὐτοκρατορία δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἔκταση, οὔτε τὴ δύναμη τῆς παλιᾶς. Στὴν Εὐρώπῃ ἐξουσίαζε μόνο τὴ Θράκη καὶ μικρὸ μέρος τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Στὴν Ἀσία εἶχε μόνο μικρὸ μέρος καὶ ἀπὸ τὰ νησιά μόνο τὴ Ρόδο, τὴ Λέσβο καὶ μερικὰ ἄλλα μικρότερα.

Ἐπίσης καὶ τὰ οἰκονομικὰ δὲν ἦταν σὲ καλὴ κατάσταση, γιατί τὸ ἐμπόριο τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ πολλὸν καιρὸ. Οἱ ἔχθροὶ εἶχαν στὴν ἐξουσία τοὺς ὅλους τοὺς μεγάλους ἐμπορικὸς δρόμους. Οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουάτες πῆραν στὰ χέρια τοὺς τὸ ἐμπόριο καὶ μάζευαν τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ στρατιωτικὴ κατάσταση τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἦταν καλύτερη. Διέθετε μόνο ἓνα μικρὸ στρατὸ ἀπὸ μισθοφόρους. Χειρότερη ὅμως ἦταν ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση. Μέσα στὸ κράτος ἔλειπαν ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ τάξη. Γύρω ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορία ὑπῆρχαν δυνατὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπειλοῦσαν τὴν ὑπαρξὴ τῆς. Στὰ βόρεια ἦταν οἱ Βούλγαροι. Στὰ δυτικὰ μεγάλωνε καὶ δυνάμωνε πολὺ τὸ Σερβικὸ κράτος. Ὁ φοβερώτερος ὅμως ἔχθρὸς παρουσιάζεται στὴν Ἀσία καὶ εἶναι οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι.

2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι

Ἀπὸ τὸν 11ο αἰῶνα μεγάλο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας τὸ ἐξουσίαζαν οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι. Διακόσια χρόνια ἀργότερα, δηλαδὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰῶνα, κατέβηκαν στὴ Μ. Ἀσία ἄλλοι Τοῦρκοι, οἱ Ὀθωμανοί, ὅπως ὀνομάζονταν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦταν σχετικὰ μικρὴ φυλὴ. Καὶ αὐτοὶ ξεκίνησαν ἀπὸ

τὴν πατρίδα τῆς τούρκικης φυλῆς, τὸ Τουρκεστάν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων Ἐρτογρούλ, ἔγινε μισθοφόρος τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου, πού εἶχε ἔδρα του τὸ Ἰκόνιο καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε πόλεμο μὲ τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ σουλτάνος, ἀφοῦ κέρδισε τὸν πόλεμο, χάρισε στὸν Ἐρτογρούλ μιὰ μικρὴ περιοχὴ κοντὰ στὴν Προῦσα.

Ἦστερα ἀπ' τὸν Ἐρτογρούλ ἤρθε ὁ γιὸς του Ὀσμάν ἢ Ὀθμάν. Ὁ Ὀθμάν ἦταν δραστήριος καὶ πολεμικός. Κυρίεψε ἀρκετὲς χῶρες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Κυρίεψε καὶ τὴν πόλη Προῦσα καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσά του. Ἀπὸ αὐτὸν τὸ κράτος ὀνομάστηκε Ὀθωμανικὸ καὶ οἱ ὑπήκοοί του Ὀθωμανοί.

Τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος προόδεψε τόσο γρήγορα, ὅσο δὲ φαντάζεται κανεὶς. Κυρίεψε σχεδὸν ὅλες τὶς χῶρες, ὅσες ἐξουσίαζε ἀκόμη ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὴ Μ. Ἀσία. Οἱ ὀνομαστὲς τότε πόλεις Νίκαια, Νικομήδεια καὶ ἄλλες ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων.

3. Οἱ Τούρκοι περνοῦν στὴν Εὐρώπη

Οἱ Τούρκοι ἀμέσως ὕστερα πέρασαν τὸν Ἑλλήσποντο καὶ πάτησαν στὴν Εὐρώπη. Πῆραν τὴν ὠραία πόλη Καλλιπόλη, πού αἰῶνες δόλοκληρους ἦταν ἐλληνική.

Ὁ Σουλτάνος Μουράτ Α', μεγάλος πολεμιστὴς, ξεκίνησε ἀργότερα ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη μπῆκε στὴ Θράκη, κυρίεψε τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσά του (1365). Δὲν ἄργησε νὰ κυριέψῃ καὶ τὴ Θεσσαλονίκη. Ὑπέταξε τοὺς Βουλγάρους καὶ στὴ μεγάλη μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου νίκησε τοὺς Νοτιοσλάβους, δηλαδὴ τοὺς Σέρβους, Κροάτες καὶ Βοσνίους. Στὴ μάχη αὕτη σκοτώθηκε ὁ Μουράτ (1389).

Τοὺς πολέμους καὶ τὶς κατακτήσεις του συνέχισε ὁ γιὸς καὶ διάδοχός του Βαγιαζίτ.

4. Γιατί οἱ Τούρκοι προόδεψαν γρήγορα

Γιατί οἱ Τούρκοι προόδεψαν τόσο γρήγορα; Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι, ὅτι δὲ βρῆκαν δυνατὸ κράτος μπροστά τους. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶχε ἀδυνατίσει ἀπὸ καιροί. Ἀντίθετα οἱ Τούρκοι ἦταν νέος λαός, μὲ μεγάλη πολεμικὴ ὁρμή.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι, πού τοὺς ἔκαμαν μεγάλους καὶ δυνατούς. Οἱ Τούρκοι ἱδρυσαν τὸ κράτός τους στὴν καρδιά τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐμαθαν πολλά ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ποὺ ἦταν γείτονές τους. Ἐκαμαν πεζικὸ στρατό, ὅπως ἦταν ὁ στρατὸς τῆς Αὐτοκρατορίας. Κατασκεύασαν ὅπλα καλύτερα ἀπὸ πρίν. Κι ἔτσι, δυνατοὶ πλέον, κατόρθωσαν νὰ τουρκεύουν τοὺς παλιούς κατοίκους τῆς Μ. Ἀσίας.

Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο πλήθυνε ὁ τουρκικὸς λαὸς, ποὺ στὴν ἀρχὴ ἦταν πολὺ μικρὸς. Ἀνάλογα μεγάλωσε καὶ ὁ στρατὸς τους.

Γιὰ νὰ πετύχουν αὐτὸ οἱ Τούρκοι μεταχειρίστηκαν ἓνα πολὺ δραστικὸ μέσο. Στρατολογοῦσαν μικρὰ παιδιά. Κάθε χρόνο μάζευαν τὰ γερότερα Ἑλληνόπουλα. Τὰ μεγάλωναν σὲ ιδιαίτερους στρατώνες, τοὺς ἔδιναν στρατιωτικὴ ἀνατροφή καὶ τὰ δίδασκαν τῇ Μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ. Αὐτὰ τὰ παιδιά, ὅταν μεγάλωναν, λησμονοῦσαν τὴν καταγωγὴ τους, γίνονταν φανατικότεροι Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ χειρότεροι διώκτες τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Μὲ αὐτὸ τὸ μέσο μεγάλωνε ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου καὶ οἱ Ἕλληνες ἔχαναν πολὺτιμο αἷμα. Τῇ στρατοlogίᾳ αὐτῇ τῶν μικρῶν παιδιῶν, τὴν ὀνόμασαν παιδομάζωμα. Μὲ τὸ μέσο αὐτὸ ὁ σουλτάνος ἔκαμε ἓνα πολὺ καλὸ πεζικὸ στρατό, ποὺ τὸν ὀνόμασε Γενιτσαροὺς, δηλαδή νέο στρατό.

Οἱ Γενιτσαροὶ ἔμεναν σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους στρατιῶτες. Ὁ σουλτάνος εἶχε λοιπὸν μόνιμο στρατό, πράγμα σπάνιο γιὰ κεῖνον τὸν καιρὸ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἔγινε πολὺ δυνατὸς στὰ χέρια τοῦ σουλτάνου. Αὐτὸς ἔκαμε τίς μεγάλες κατακτήσεις καὶ ἔφερε τὴν τούρκικη σημαία ὡς τὴν καρδιά τῆς Εὐρώπης.

Γενίτσαρος

5. Ἡ ἐπίδρομὴ τοῦ Ταμερλάνου

Κανέννας δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ σταματήσῃ τὴν ὀρμὴ τῶν Τούρκων. Ὁ Βαγιαζίτ, ὁ γιὸς τοῦ Μουράτ, ἦτάν ὀρμητικὸς πολεμιστὴς. Οἱ Εὐρωπαῖοι τὸν τρόμαζαν. Ὁ Πάπας ἔνωσε πολλοὺς ἄρχοντες τῆς Δύσης γιὰ νὰ τὸν χτυπήσουν. Αὐτοὶ ἦταν Οὐγγροὶ, Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι καὶ εἶχαν ἀρχηγό τους τὸ βασιλιὰ τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι προχώρησαν μέχρι τὴ Νι-

Ὁ Ταμερλάνος

κόπολη τῆς Βουλγαρίας, ποὺ βρισκόταν στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Δούναβη.

Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἔφτασε ὁ Βαγιαζίτ καὶ τοὺς νίκησε σὲ μεγάλη πολύνεκρη μάχη τὸ 1396 μ.Χ.

Ἵστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη ὁ Βαγιαζίτ στράφηκε, νὰ πάρῃ τὴν Πόλη καὶ τὴν ἀπέκλεισε μὲ τὸ στρατό του. Τὰ πράγματα ἔδειχναν πὼς ἔφτασε ἡ τελευταία τῆς ὥρα.

Ξαφνικὰ ὅμως στὴ Μ. Ἀσία ξέσπασε μεγάλη θύελλα. Στὶς μακρινὲς χῶρες τῆς Ἀσίας τὸν καιρὸ αὐτὸ ἦταν ἓνας πολειμικότατος Μογγόλος βασιλιάς, ποὺ τὸν ἔλεγον Ταμερλάνο. Αὐτὸς εἶχε ἀμέτρητα

στρατεύματα, ἔκαμε τρομεροὺς πολέμους καὶ ὑπέταξε πολλὲς χῶρες. Αὐτὸς ἀποφάσισε, νὰ χτυπήσῃ τὸ σουλτάνο τῶν Τούρκων. Μὲ 800.000 στρατιῶτες, ὅπως λέγουν, προχώρησε στὴ Μ. Ἀσία σφάζοντας καὶ καίοντας.

Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε ἀμέσως τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κι ἔτρεξε, νὰ συναντήσῃ τὸν Ταμερλάνο μὲ 350 ἢ 420 χιλιάδες στρατιῶτες. Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν κοντὰ στὴν Ἀγκυρα. Ἐκεῖ, τὸ 1402, ἔγινε τρομερὴ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι ἔπαθαν πανωλεθρία. Ὁ Βαγιαζίτ πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ ἕστερα ἀπὸ λίγο πέθανε.

Τότε φάνηκε πὼς τὸ τουρκικὸ κράτος διαλύεται. Οἱ Ἕλληνες πῆραν θάρρος καὶ κέρδισαν μερικὲς χῶρες. Ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ πολιτεύ-

τηκε με δεξιοτητα και ανακατέλαβε τη Θεσσαλονίκη, τη Θεσσαλία και πολλές πόλεις της Μ. 'Ασίας. Δεν μπόρεσαν όμως να ωφεληθούν πολύ. Ύστερα από είκοσι χρόνια οι Τούρκοι δυνάμωσαν πάλι. Ο σουλτάνος Μουράτ Β' (1421-1451) άρχισε πάλι τους πολέμους κι έγινε ο φόβος και ο τρόμος των Χριστιανών της Ευρώπης. Ο Πάπας της Ρώμης ένωσε έναντίον του πολλούς ήγεμόνες της Ανατολικής Ευρώπης. Ο στρατός αυτών των συμμάχων Ευρωπαίων πέρασε το Δούναβη κι έφτασε στη Βάρνα της Βουλγαρίας. Εκεί τους πρόφτασε ο Μουράτ και τους νίκησε.

6. Οι αυτοκράτορες προσπαθούν να σώσουν το κράτος

Οι Τούρκοι απέκλεισαν απ' όλα τα μέρη την Πόλη και φαινόταν, πώς ήταν της μοίρας να πέση στα χέρια των Τούρκων ή δοξασμένη πρωτεύουσα των Ελλήνων. Στην κρίσιμη αυτή στιγμή οι Έλληνες δεν ήταν σε θέση, να τη σώσουν οι ίδιοι. Πολλοί μάλιστα έβλεπαν με απάθεια τη συμφορά, που πλησίαζε. Ήταν όμως μερικοί, που σκέφτηκαν την τελευταία στιγμή να βρουν τρόπο να τη σώσουν. Αυτοί ήταν κυρίως οι μορφωμένοι, πολλοί στρατιωτικοί, μερικοί από τους ανώτερους κληρικούς και οι αυτοκράτορες.

Εκείνη τη στιγμή, μονάχα η Δύση μπορούσε να σώση τους Έλληνες. Ο Πάπας είχε τη δύναμη να κινηση Σταυροφορία και να χτυπήση τους Τούρκους. Ο Πάπας όμως και οι Ευρωπαίοι φέρθηκαν πολύ έγωιστικά. Ζήτησαν να ωφεληθούν από τη συμφορά των Ελλήνων και να τους υποτάξουν στο θέλημά τους. Κατά τη στιγμή της μεγαλύτερης αγωνίας του Έλληνισμού, ο Πάπας της Ρώμης δέ λησμόνησε τις παλιές φιλοδοξίες του. Επέμεινε ο κληρος της Ανατολής, να τον αναγνωρίση σαν αρχηγό και ανώτερό του.

Μερικοί Έλληνες συμφώνησαν να δεχτούν τις απαιτήσεις του Πάπα. Ήταν πρόθυμοι να ενώσουν τις Εκκλησίες και ν' αναγνωρίσουν τα πρωτεία του Πάπα. Αυτούς τους έλεγαν Ένωτικούς. Το μεγαλύτερο όμως μέρος των κληρικών και του λαού δεν ήθελαν να υποταχτούν στον Πάπα. Αυτοί στάθηκαν αντίθετοι στην Ένωση.

Οι αυτοκράτορες Ιωάννης Ε' και Εμμανουήλ Β' επισκέφτηκαν πολλά μέρη της Ευρώπης, για να παρακαλέσουν τους βασιλιάδες, να στείλουν βοήθεια στην Πόλη, που κινδύνευε. Τέλος, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η' βλέποντας τον κίνδυνο, που όλο πλησίαζε, ανάγγειλε στον Πάπα, ότι δέχεται την ένωση. Ο πάπας κάλεσε τότε Σύνοδο στη Φλωρεντία, 1439, δηλαδή 14 χρόνια πριν πάρουν οι Τούρκοι την Πόλη. Εκεί πήγε

ὁ Ἰωάννης μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ ἄλλους ἀνώτερους κληρικούς. Ὑστερα ἀπὸ μεγάλη συζήτηση ἀποφάσισαν τὴν ἔνωση. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποδοκίμασε τὴν πράξη καὶ ἡ ἔνωση ἀπέτυχε.

7. Οὐνιάδης καὶ Σκεντέρμπεης

Κατὰ τὰ σκοτεινὰ αὐτὰ χρόνια δυὸ ἄνδρες, δυὸ πραγματικοὶ ἥρωες πάλαιψαν σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους ἐναντίον τῶν Τούρκων. Αὐτοὶ εἶναι ὁ Οὐγγρος Ἰωάννης Οὐνιάδης καὶ ὁ Ἀλβανὸς Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης.

Ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης (1388-1456) στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Οὐγγρων, ἄρχισε ἐπίμονο ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Γνώριζε καλὰ τὰ ἥθη καὶ τὴ γλῶσσα τους. Ὁργάνωνε διαρκῶς νέες δυνάμεις καὶ ἐμφανίζοταν, ἐκεῖ ποῦ δὲν τὸν περιέμεναν οἱ Τούρκοι. Ἀπέκρουσε τὴν τουρκικὴ εἰσβολὴ στὴν Τρανσυλβανία καὶ νίκησε τοὺς Τούρκους σὲ μεγάλη μάχη κοντὰ στὴν πόλη Νίσσα τῆς Σερβίας. Ἐπιχείρησε τότε τὴ λεγόμενη «Μεγάλῃ ἐκστρατεία» του. Προχώρησε στὴ Σόφια καὶ Φιλιππούπολη, νίκησε τοὺς Τούρκους στοὺς πρόποδες τοῦ Αἴμου καὶ ὑποχρέωσε τὸν Μουράτ Β' νὰ κλείσῃ εἰρήνη (1443).

Ἐλαβε μέρος στὴ μάχη τῆς Βάρνας (1444) καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἥττα ἔσωσε ἓνα μέρος τοῦ Χριστιανικοῦ στρατοῦ. Στὴ λεγόμενη δευτέρῃ μάχῃ τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔπαθε μεγάλη ἥττα, γιατί τὸν πρόδωσαν οἱ Βλάχοι σύμμαχοί του (Σέρβοι κλπ.).

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης, γνωστὸς περισσότερο ὡς Σκεντέρμπεης (1404-1467) εἶναι ὁ ἥρωας τῶν Ἀλβανῶν, ποῦ πάλαιψε ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, προσπαθώντας νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδας του. Ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλβανοῦ ἡγεμόνα Ἰωάννου Καστριώτου. Ὅταν ὁ Μουράτ Β' εἰσέβαλε στὴν Ἀλβανία, ὑποχρέωσε τὸν πατέρα του, νὰ τοῦ παραδώσῃ ὡς ὀμήρουσ τοὺς γιούς του. Ὁ μικρότερος ἀπ' αὐτούς, ποῦ ὀνομαζόταν Γεώργιος, ἦταν ὠραῖος καὶ τολμηρὸς καὶ ἀπέχτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ Μουράτ, ὁ ὁποῖος τὸν παρομοίαζε μὲ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸν ὀνόμασαν Ἰσκεντέρ, ποῦ σημαίνει Ἀλέξανδρος.

Μόλις ὅμως παρουσιάστηκε εὐκαιρία, ὁ Γεώργιος δραπέτευσε μὲ 300 ἀφοσιωμένους Ἀλβανούς καὶ ἔγινε κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Κροΐας καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Τούρκων. Τρεῖς ἐκστρατεῖες τοῦ Μουράτ δὲν κατόρθωσαν τίποτε. Συνέχισε τὸν πόλεμον καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ὑποτάχτηκε στοὺς Τούρκους καὶ πέθανε ἀπὸ φυσικὸ θάνατον.

❶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘ

Τὸ 1448 πέθανε ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Η΄ καὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ ἀδελφός του, *Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος*. Μέχρι τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποία εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Βιλλεαρδουίνους. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μεγάλη πείρα καὶ ἔδειξε ἀξιόλογα στρατιωτικά χαρίσματα, ὅταν κυβερνοῦσε στὸ *Μιστρά*. Ἀγαποῦσε ὅσο λίγοι τὴν πατρίδα του καὶ τὸ κράτος καὶ θυμόταν τὸ μεγαλεῖο, ποὺ εἶχε στὸ παρελθόν της. Ὅταν πέθανε ὁ Μουράτ ὁ Β΄, σουλτάνος ἔγινε ὁ γιός του *Μωάμεθ Β΄*. Ὁ Μωάμεθ ἦταν νέος μόλις 21 χρονῶν, πολὺ ὀρμητικὸς καὶ ἀγαποῦσε τὸν πόλεμο καὶ τὴ δόξα. Τὸ ὄνειρό του ἦταν νὰ πάρη τὴν Πόλη καὶ νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσά του. Γι' αὐτὸ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τοὺς λόγους τοῦ Προφήτη ἀπὸ τὸ Κοράνιο: «Τρισευτυχισμένος ὁ βασιλιάς, ποὺ θὰ πάρη τὴν Πόλη».

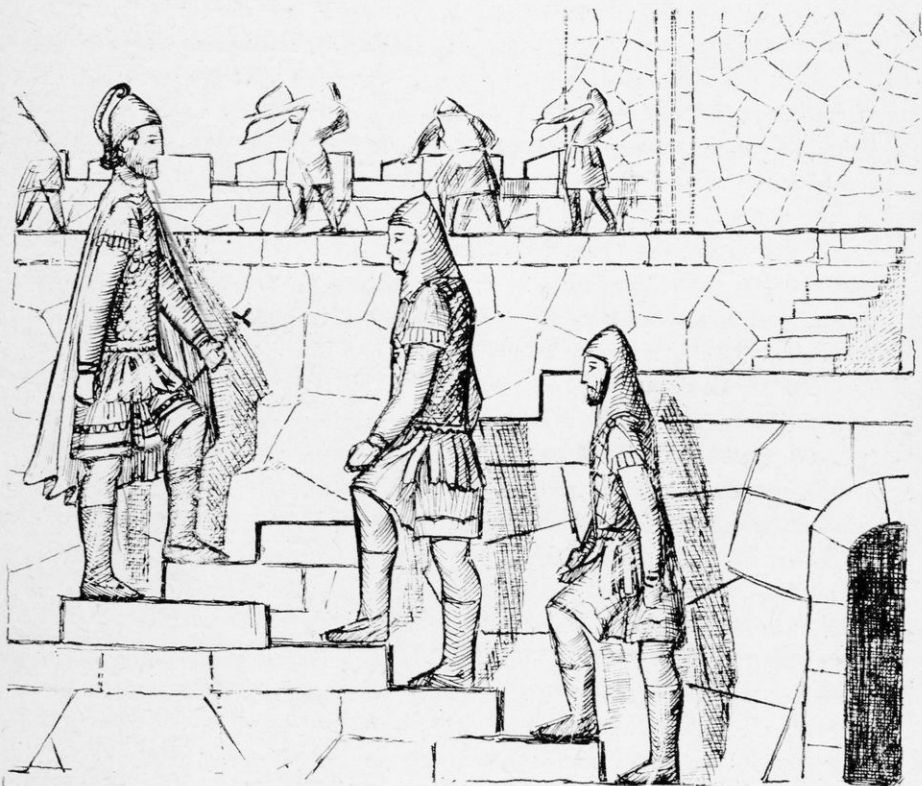
Μωάμεθ Β΄

Ὁ Μωάμεθ ἔβλεπε γύρω του πλούτη, δύναμη, ἀμέτρητους στρατιῶτες καὶ ἦταν βέβαιος, ὅτι μὲ ἓνα χτύπημα θὰ ρίξῃ τὸ τεῖχος τῆς Πόλης καὶ θὰ μπῆ σ' αὐτὴ θριαμβευτῆς. Ἀντίθετα ὁ Παλαιολόγος, κλεισμένος μέσα στὰ τεῖχη, αἰσθανόταν τὸν ἑαυτό του ἀπομονωμένο καὶ ἔβλεπε νὰ πλησιάζῃ ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Ἐβαλε τὰ δυνατά του, γιὰ νὰ

σώση τὴν Πόλη. Τοῦτο ὅμως ἦταν πολὺ δύσκολο, ἐπειδὴ δὲν εἶχε οὔτε στρατιῶτες, οὔτε χρήματα, οὔτε λαό, πού θά τὸν βοηθήσῃ. Καὶ τὸ χειρότερο, δὲν περίμενε καμιὰ σπουδαία βοήθεια ἀπ' ἔξω.

1. Ἡ πολιορκία

Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Μωάμεθ, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται. Στὸ στενώτερο μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀντικρὺ στὸ φρούριο, πού εἶχε χτίσει ὁ Βαγιαζίτ στὴν ἀνατολικὴ παραλία, ἔχτισε τὸ φρούριο Ροῦμελη-Χισάρ,

Ἡ Κωνσταντῖνος ἐπιθεωρεῖ τὰ τείχη

γιὰ νὰ κόψῃ τὴ συγκοινωνία τῆς Κωνσταντινούπολης μὲ τὴ Μαύρη Θάλασσα, ἀπ' ὅπου προμηθευόταν σιτάρι. Ἐτοίμασε στρατὸ στὴν Ἀδριανούπολη καὶ στόλο στὴν Καλλιπόλη. Ἐστειλε ἓνα στρατηγὸ στὴν Πε-

λοπόννησο, για να χτυπήσει τὰ δυὸ ἀδελφία τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ *Θωμά* καὶ τὸ *Δημήτριο*, ποὺ κυβερνοῦσαν τότε τὸ Μιστρά. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν μεγάλο κακὸ στὴν Πελοπόννησο, χύθηκε πολὺ αἷμα καὶ οἱ δυὸ Παλαιολόγοι δὲν μπόρεσαν, νὰ βοηθήσουν τὴν Πόλη.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβλεπε τὸν κίνδυνο κι ἔκαμε ὅ,τι μπορούσε. Ἐπιδιόρθωσε τὰ τείχη καὶ ἔφερε τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια. Ἡ κατάστασις ὅμως ἦταν ἀπελπιστική. Τὸ κράτος του περιοριζόταν μέσα στὰ τείχη.

Οἱ στρατιῶτες του δὲν ἦταν περισσότεροι ἀπὸ ἑννιά χιλιάδες καὶ ἀπ' αὐτοὺς πολλοὶ ξένοι. Στὸν Κεράτιο κόλπο βρισκόνταν μόνο λίγα παλιὰ πολεμικὰ κακῶς ἐξοπλισμένα. Ἡ Δύση δὲ βοήθησε τὸν Κωνσταντῖνο. Μόνο μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὶς ξένες παροικίες ἄδραξαν τὰ ὄπλα, γιὰ νὰ πολεμήσουν μαζί του. Τὴ σημαντικότερη βοήθεια τοῦ ἔφερε ἕνας Γενουάτης, ὁ *Ἰωάννης Ἰουστινιάνης*, ποὺ ἦρθε νὰ πολεμήσει μὲ τὸν αὐτοκράτορα κι ἔφερε μαζί του 700 πολεμιστές. Ἡ Πόλη λοιπὸν εἶχε ἐλάχιστους πολεμιστές, τὴ στιγμή ποὺ βιάδιζε ἐναντίον της μεγάλος τούρκικος στρατός.

Ὁ Μωάμεθ φάνηκε στὶς 5 Ἀπριλίου 1453 μπροστὰ στὴν Πόλη μὲ 190.000 στρατὸ καὶ τὴν ἔκλεισε ἀπὸ τὴν ξηρά. Ἀμέσως ἔφτασε καὶ ὁ στόλος του ἀπὸ 400 πλοῖα. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ κόψει τὴν ἀλυσιίδα ποὺ ἔκλεινε τὴν εἴσοδο στὸν Κεράτιο κόλπο.

Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν τὴν ἐπίθεσις ἀπὸ τὴν ξηρά, μὲ πεζικὸ καὶ μὲ κανόνια. Ἕνας Οὐγγρος κατασκεύασε κανόνια γιὰ τὸ σουλτάνο. Ἀνάμεσα σ'αὐτὰ ἦταν καὶ ἕνα πελώριο, ποὺ τὸ ἔστησαν μπροστὰ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πύλες τῆς ξηρᾶς. Δὲν κατόρθωσαν ὅμως σπουδαῖα πράγματα μὲ τὰ κανόνια τους οἱ Τοῦρκοι.

Ἀντίθετα οἱ Ἕλληνες, εἶχαν σημαντικὴ ἐπιτυχία στὴ θάλασσα, ποὺ τοὺς ἔδωσε θάρρος. Τέσσερα ἑλληνικὰ καράβια, ποὺ εἶχαν ἀργοπορήσει στὸ Αἰγαῖο, ἔφτασαν μὲ τρόφιμα καὶ στρατιῶτες μπροστὰ στὸν Κεράτιο κόλπο. Τὰ τούρκικα καράβια ρίχτηκαν ἐπάνω τους, καὶ ἔγινε τρομερὴ συμπλοκή. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια κατόρθωσαν νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τούρκικα καὶ μπῆκαν στὸν Κεράτιο.

Αὐτὴ ὅμως ἦταν ἡ τελευταία χαρὰ τῶν πολιορκημένων. Ὁ σουλτάνος γιὰ ν' ἀποκλείσει τὴν Πόλη καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα κατέβασε 70 καράβια στὸν Κεράτιο, ἀφοῦ κατασκεύασε ξύλινο δρόμο στὴν ξηρά, ἀπὸ τὸ Βόσπορο μέχρι τὸν Κεράτιο.

Ἡ Πόλη δὲν μποροῦσε νὰ σωθῆ. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν δυνατὲς ἐπιθέσεις. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε πρεσβεία στὸν Κωνσταντῖνο καὶ τοῦ πρότεινε, νὰ παραδώσῃ εἰρηνικὰ τὴν Πόλη. Τοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι δὲ θὰ πειράξῃ τὴ ζωὴ καὶ τὴν περιουσία τῶν κατοίκων, ἂν ἤθελαν ν' ἀφήσουν τὴν Πόλη καὶ νὰ φύγουν. Τοῦ ἔδινε μάλιστα τὸ δικαίωμα νὰ φύγῃ καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἄρχοντας στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμε συμβούλιο μὲ τοὺς ἄρχοντες κι ἔδωσε ἀρνητικὴ ἀπάντησι στὸ σουλτάνο. «Δὲν ἔχω δικαίωμα οὔτε ἐγώ, οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς κατοίκους, εἶπε ὁ αὐτοκράτορας νὰ παραδώσωμὲ τὴν Πόλη. Ὅλοι μας εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνωμε».

Ὁ σουλτάνος διάταξε τότε τὸ στρατό του, νὰ γίνῃ ἡ τελευταία ἐπίθεσις. Ὑποσχέθηκε μεγάλες τιμὲς καὶ δῶρα σὲ κείνους, ποὺ θὰ πολεμήσουν γενναῖα. Τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν περιουσία τους τὰ χάρισε στοὺς στρατιῶτες. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κράτησε μονάχα τὰ τεῖχη καὶ τὰ δημόσια κτίρια.

Μέσα στὴν Πόλη οἱ πολιορκημένοι ἐτοιμάστηκαν ν' ἀποκρούσουν τὴν ἐπίθεσι τῶν Τούρκων. Ἐγίνε μεγάλη λιτανεία. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, κολόγηροι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ προχώρησαν στὰ τεῖχη καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια παρακάλεσαν τὸ Θεό, νὰ τοὺς λυπηθῆ. Ὁ Κωνσταντῖνος μίλησε στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα. Στὴν Ἁγία Σοφία ἔγινε μεγάλη λειτουργία. Ὁ αὐτοκράτορας μετάλαβε, ἀφοῦ ζήτησε συγχώρεσι ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Ἄπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ πέτρα νὰ ἦταν κανένας δὲν μποροῦσε νὰ μὴν κλάψῃ» γράφει Βυζαντινὸς συγγραφέας. Ὑστερα πῆγε νὰ πάρῃ τὴ θέση του κοντὰ στοὺς πολεμιστὲς.

Ἡ ἐπίθεσις ἄρχισε τὴ χαρραγὴ τῆς Τρίτης 29 Μαΐου 1453 μὲ μεγάλη ὄρμη. Οἱ πολιορκημένοι πολέμησαν μὲ θάρρος καὶ γενναιότητα. Ὁ Κωνσταντῖνος περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀπὸ ἄλλους ἄρχοντες, ἔτρεχε σὲ ὅλα τὰ σημεῖα δίνοντας θάρρος στοὺς πολεμιστὲς. Οἱ ἔφοδοι, ποὺ τίς διεύθυνε ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ἀποκρούονταν ἢ μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Σὲ κάποια στιγμή ὅμως πληγώθηκε ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴ μάχη. Αὐτὸ ἔφερε μεγάλη σύγχυσι στοὺς Χριστιανούς. Ἀλλὰ ὁ Κωνσταντῖνος κατόρθωσε, νὰ συγκεντρώσῃ πάλι γύρω του τοὺς γενναίους καὶ συνέχισε τὴ μάχη.

Ἐαφνικὰ ὅμως, ἐνῶ πολεμοῦσε στὴν πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ,

οί Τούρκοι φάνηκαν πίσω του. Λένε, ότι μπήκαν από τη μικρή Πύλη, την Κερκόπορτα, που οί Έλληνες είχαν λησμονήσει, να κλείσουν. Ο Κωνσταντίνος αγωνίστηκε γενναία. Μά όταν είδε, πως χανόταν κάθε έλπίδα, φώναξε άπελπισμένος: «Δέν υπάρχει Χριστιανός, να μου πάρη τό κεφάλι!» Τήν ίδια στιγμή ό βασιλιάς έπεσε νεκρός, άγνωριστος μέσα στα πτώματα.

Οί Τούρκοι πήραν τήν Πόλη. Οί λίγοι στρατιώτες και όσοι άντιστάθηκαν, σκοτώθηκαν. Τούς περισσότερους κατοίκους τούς έπιασαν αιχμάλωτους και τούς πουλήσαν. Άρκετοι κατόρθωσαν και μπήκαν στα καράβια, που βρίσκονταν στό λιμάνι, και έφυγαν. Στην Άγία Σοφία είχαν κλειστή πολλοί, άνδρες και γυναίκες. Οί Τούρκοι έσπασαν με λαστούς τήν πόρτα, έσφαξαν μερικούς και τούς άλλους τούς πήραν αιχμάλωτους, και τούς πουλήσαν.

Τό κακό, που έγινε, δέν περιγράφεται. Οί Τούρκοι λεηλάτησαν τά σπίτια, τις εκκλησίες και τά δημόσια κτίρια. Τήν άλλη ήμέρα ό Μωάμεθ μπήκε στην Πόλη. Πήγε στην Άγία Σοφία και εύχαρίστησε τόν Άλλάχ, που τού έδωσε τή νίκη. Άπό τότε ή μεγάλη εκκλησία έγινε τζαμί. Μόλις τά τελευταία χρόνια οί Τούρκοι παρατήρησαν, ότι αυτό έκανε κακή έντύπωση στους Εύρωπαίους, να έχουν τζαμί ένα προσκύνημα τής Χριστιανοσύνης και τό μεγαλύτερο άριστούργημα τής χριστιανικής άρχιτεκτονικής, και γι' αυτό τήν έκαμαν μουσεϊο.

Πολλοί εύγενείς και όσοι είχαν άνώτερα άξιώματα κατόρθωσαν, να φύγουν στό έξωτερικό. Τό ίδιο έκαμαν και πολλοί λόγιοι.

3. Οί Τούρκοι κυριεύουν τίς Έλληνικές χώρες

Οί Τούρκοι, άφοϋ κατέλαβαν τήν Πόλη, κυριέψαν γρήγορα και τίς άλλες έλληνικές χώρες. Άμέσως ύστερα από τήν άλωση, ό Μωάμεθ προχώρησε στην Πελοπόννησο. Νίκησε πολύ εύκολα τά δυο άδέλφια τού Κωνσταντίνου, που κυβερνούσαν τό Δεσποτάτο τής Πελοποννήσου. Ύστερα κυριέψαν τά φραγκικά κράτη τής Άθήνας και τής Θήβας και τέλος, τό 1461, δηλαδή όχτώ χρόνια μετά τήν Άλωση, ό Μωάμεθ διέλυσε και τήν αυτοκρατορία τής Τραπεζούντας.

Όλες οί έλληνικές χώρες ύποτάχτηκαν στους Τούρκους. Μόνον τά Έπτάνησα, δηλαδή, ή Κέρκυρα, ή Ζάκυνθος, ή Κεφαλλονιά κλπ, δέν γνώρισαν τήν τούρκικη έξουσία. Τά Έπτάνησα τά κατείχαν και τά κράτησαν οί Ένετοί.

Οί Έλληνες, λοιπόν, δὲν κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴ λευτεριά τους, γιὰτὶ οἱ περιστάσεις ἦταν σκληρὲς γι' αὐτούς. Τὸ Ἔθνος ὑποδουλώθηκε καὶ ἔπαθε συμφορὲς, ὅσες δὲν μπορεῖ, νὰ βάλῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Φτώχεια καὶ ἀμάθεια ἀπλώθηκαν σὲ ὀλόκληρη τὴ χώρα, ποὺ στὰ παλιὰ χρόνια ἦταν ἡ πρώτη στὰ γράμματα, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν εὐγένεια.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲ λησμόνησαν τὰ ἔνδοξα χρόνια. Ἐξῆσαν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι καὶ πάλι θὰ ἀποκτήσουν τὴ λευτεριά τους. Τὴν ἐλπίδα αὐτὴ τὴν τραγούδησαν στὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ τὴ διατήρησαν ζωηρὰ στὶς διηγῆσεις γιὰ τὴν Πόλη «καὶ τὸν μαρμαρωμένο βασιλιά», τὸν Κωνσταντῖνο, δηλαδή, ποὺ θὰ ξυπνήσῃ κάποια μέρα καὶ θὰ καθίσῃ καὶ πάλι στὸ χρυσὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

Οί Τούρκοι ξέσπασαν σά θέλλα στίς Ἑλληνικές χῶρες. Ἐσβησαν κάθε σημεῖο πολιτισμοῦ, πού ἔμεινε στήν Ἀνατολή, καί ὁ δυστυχισμένος αὐτός τόπος βυθίστηκε στή φτώχεια καί τήν ἀμάθεια.

Στά ἴδια χρόνια ὅμως οἱ λαοί τῆς Εὐρώπης ἄρχισαν, νά ζυπνοῦν

Ἐσωτερικό ἐκκλησίας σέ ρυθμό Βασιλικῆς, στή Φλωρεντία

καί νά προσδεύουν. Στή Δυτική Εὐρώπη ζοῦσαν μεγάλοι λαοί, Ἴταλοί, Γάλλοι, Ἴσπανοί, Ἀγγλοί καί Γερμανοί, πού τόν παλιότερο καιρό δέν εἶχαν μεγάλη ἀνάπτυξη. Ἦταν ὅμως λαοί μέ μεγάλους πληθυσμούς καί εἶχαν ζωή καί δύναμη μέσα τους.

Τὸν καιρὸ λοιπὸν, πού με τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων ἡ δικὴ μας χώρα δοκίμαζε μεγάλη συμφορὰ, τὸ 15ο αἰῶνα δηλαδὴ, οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἀρχίσει νὰ προοδεύουν στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Ἐκαμαν πολλὲς ἐφευρέσεις, οἱ ὁποῖες τοὺς βοήθησαν πολὺ στὴν ἀνάπτυξή τους. Ἀνακάλυψαν τὴ ναυτικὴ πυξίδα, τὴν τυπογραφία, τὴν πυρίτιδα κ.ἄ. Κατασκεύασαν καλῶτερα καράβια καὶ ἄρχισαν, νὰ ταξιδεύουν σὲ μακρινὲς θάλασσες. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἀνακάλυψαν νέες χῶρες στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὸ θαλάσσιο δρόμο γιὰ τὶς Ἰνδίες. Οἱ ἀνακαλύψεις αὐτὲς ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Εὐρωπαίους, γιατί πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο με τὶς νέες χῶρες. Τὴ μεγάλη αὐτὴ προοδευτικὴ κίνησι τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τὴν ὀνομάζομε Ἀναγέννησι.

Ἡ Ἀναγέννησι ἔγινε τὸ 15ο καὶ 16ο αἰῶνα.

Μιχαὴλ Ἀγγέλου: Ἀπὸ τὴν Πιετὰ

1. Οί "Ελληνες λόγιοι στή Δύση

Ἀπό τὸ 150 αἰώνα —ὅπως εἶπαμε— οἱ Εὐρωπαῖοι ἄρχισαν νὰ προοδεύουν. Ὁ νοῦς τους ζύπνησε καὶ ἤθελαν νὰ ἀναπτυχτοῦν. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ διαβάζουν μὲ πολὺ ἀγάπη τὰ βιβλία τῶν Ἀρχαίων. Εἶχαν μεγάλο πόθο νὰ διαβάσουν καὶ τὰ Ἑλληνικά, ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι σοφοὶ καὶ ποιητὲς μιλοῦσαν στὰ συγγράματά τους μὲ θαυμασμὸ γιὰ τοὺς Ἑλληνες κι ἔλεγαν, ὅτι οἱ ἴδιοι μιμήθηκαν τὰ ἔργα ἐκείνων. Ἀλλὰ τότε στὴν Εὐρώπη δὲν ἤξεραν Ἑλληνικά καὶ δὲν μπορούσαν, νὰ διαβάσουν τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά συγγράμματα.

Τὸ 150 ὅμως αἰώνα πολλοὶ Ἑλληνες λόγιοι ἄρχισαν, νὰ πηγαίνουν στὴν Ἰταλία. Ἡ κατάστασις στὴν πατρίδα τους ἦταν ἀπελπιστική. Οἱ Τούρκοι ὀλοένα προχωροῦσαν καὶ οἱ λόγιοι δὲν ἦταν πλέον δυνατοί, νὰ ζήσουν στὴν Ἀνατολή. Ὅταν ἔπεσε ἡ Πόλις, πάρα πολλοὶ λόγιοι καὶ τεχνίτες ἔφυγαν καὶ πῆγαν στὴ Σικελία καὶ τὴν Ἰταλία. Οἱ λόγιοι αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὰ Ἑλληνικά στοὺς Εὐρωπαίους.

Ὁ σημαντικότερος ἀπὸ τοὺς λόγιους, ποὺ πῆγαν στὴ Δύση, εἶναι Γεώργιος Γεμιστός. Ἦταν σπουδαῖος σοφός. Εἶχε μελετήσει ἀπὸ μικρὸς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων καὶ προπάντων τὸν Πλάτωνα, καὶ τὰ εἶχε ἀγαπήσει τόσο, ὥστε ἤθελε νὰ γίνῃ σωστὸς ἀρχαῖος Ἑλληνας. Γι' αὐτὸ ἄλλαξε καὶ τ' ὄνομά του καὶ ἀπὸ Γεμιστός τὸ ἔκαμε Πλήθων, ποὺ εἶναι ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸ ὄνομα Πλάτων. Οἱ ὁμιλίες του γιὰ τὸν Πλάτωνα ἔκαμαν τόση ἐντύπωση, ὥστε πολλοὶ ἀγάπησαν τὸν ἀρχαῖο σοφὸ καὶ ἔδρυσαν στὴ Φλωρεντία τῆς Ἰταλίας Πλατωνικὴ Ἀκαδημία, στὴν ὁποία μελετοῦσαν τὰ ἔργα του.

Ἀκόμη, πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀλωση, πῆγε στὴν Ἰταλία ὁ Βησσαρίων. Εἶχε δάσκαλό του τὸν Πλήθωνα καὶ προσπάθησε πολὺ νὰ πετύχῃ τὴν ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀφοῦ ἡ ἔνωσις ἀπέτυχε, ὁ Βησσαρίων ἀναγκάστηκε, νὰ μείνῃ στὴν Ἰταλία καὶ ἔγινε καρδινάλιος. Μὲ τὴ μεγάλη μόρφωσή του καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους του, ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς στὴ Δύση καὶ λίγο ἔλειψε νὰ γίνῃ καὶ Πάπας. Ἡ κατοικία του στὴ Ρώμη ἦταν καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ποὺ διωγμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τους ἔφταναν στὴν Ἰταλία. Ὁ Βησσαρίων τοὺς περιποιόταν, τοὺς παρηγοροῦσε καὶ τοὺς βοηθοῦσε μὲ κάθε τρόπο. Εἶχε σχέσεις μὲ τὰ μεγαλύτερα πρόσωπα τῆς Εὐρώπης, μὲ βασιλιάδες καὶ ἀρχι-

Μιχαήλ Ἀγγέλου : Ὁ Μωϋσῆς

επισκόπους, και δὲν ἔπαψε νὰ τοὺς προσκαλῆ νὰ κάμουν σταυροφορία, γιὰ νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν Ἄλωση ἔφτασαν στὴν Ἰταλία ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χρυσολωρᾶς και πολλοὶ ἄλλοι. Ὅλοι αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὰ Ἑλληνικὰ στὴν Ἰταλία. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμαθαν νὰ διαβάζουν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

2. Ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων και τεχνῶν

Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν καιρὸ και διάθεση νὰ μάθουν πολλὰ και νὰ μορφώσουν τὸ πνεῦμα τους. Κατάλαβαν γρήγορα ὅτι στὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων και τῶν Ρωμαίων ἦταν κρυμμένοι πολὺτιμοὶ θησαυροί.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες και οἱ Ρωμαῖοι ἄφησαν πολλὰ σοφὰ και ὠραῖα βιβλία. Στους ἀρχαίους χρόνους ἔζησαν πολλοὶ σοφοί, πού μελέτησαν τὸν κόσμον και τοὺς ἀνθρώπους, και ποιητές, πού ἔκαμαν ἔξοχα ποιήματα. Τὰ βιβλία ὅμως αὐτὰ εἶχαν λησμονηθῆ τὸ Μεσαίωνα. Οἱ ἄνθρωποι δὲν τὰ καταλάβαιναν και δὲν τὰ διάβαζαν πιά. Ἐμεναν αἰῶνες κλεισμένα και παραμελημένα μέσα στις παλιές βιβλιοθηκές τῶν μοναστηριῶν.

Τώρα, πού οἱ Εὐρωπαῖοι ξύπνησαν και εἶχαν μεγάλο πόθον νὰ μάθουν, ἄρχισαν νὰ διαβάζουν με ἀγάπη και θαυμασμὸ τὰ συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων. Τὰ ἔβγαλαν ἀπὸ τίς βιβλιοθηκές τῶν μοναστηριῶν, ὅπου ἔμεναν σκονισμένα, τὰ μελέτησαν, τὰ τύπωσαν και τὰ ἔκαμαν γνωστὰ σὲ ὅλους, πού εἶχαν πόθον νὰ μορφωθοῦν. Σ' αὐτὸ βοήθησε πολὺ ἡ νέα ἐφεύρεση, ἡ τυπογραφία. Τὰ βιβλία ἦταν φτηνὰ και πολλοὶ ἄνθρωποι μπορούσαν νὰ τὰ διαβάσουν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀγάπησαν πολὺ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων. Παρατήρησαν ἐπίσης πόσον ὠραῖα ἦταν τὰ κτίρια και τὰ ἀγάλματα, πού εἶχαν μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐδειξαν ζωερὴ ἀγάπη γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων και τῶν Ρωμαίων. Μάζεψαν σὲ μουσεῖα τὰ ἀγάλματα, τὰ ἀγγεῖα και τὰ ἔργα τέχνης, πού εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἀκόμη προσπάθησαν νὰ χτίσουν κτίρια ὅμοια με τὰ ἀρχαῖα.

Ἀναγεννήθηκαν λοιπὸν τὰ γράμματα και οἱ τέχνες. Γι' αὐτὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ κίνηση τὴν ὀνόμασαν Ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων και τῶν τεχνῶν. Ἡ Ἀναγέννηση ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἐπειδὴ ἐκεῖ

είχαν διατηρηθῆ τὰ περισσότερα μνημεῖα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ἀπ' ἐκεῖ ἡ Ἀναγέννηση πέρασε στὴ Γαλλία, τὴ Γερμανία καὶ στὶς ἄλλες χώρες τῆς Εὐρώπης.

3. Ἀκμάζουν τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες στὴν Εὐρώπη

Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση προέδωσαν οἱ Εὐρωπαῖοι πολὺ στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Οἱ Εὐρωπαῖοι σοφοὶ μελέτησαν μὲ ἀγάπη τὰ ἀρχαῖα βιβλία καὶ ὠφελήθηκαν πολὺ ἀπὸ αὐτά. Ἐνας περίφημος Ὁλλανδὸς λόγιος, ὁ Ἔρασμος, γύρισε ὅλη τὴν Εὐρώπη ζητώντας χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα τὰ τύπωσε καὶ τὰ ἐξήγησε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Ἰταλία εἶχε στὴν ἀρχὴ τοὺς μεγαλύτερους σοφοὺς καὶ ποιητές. Ἐνας ἀπὸ τοὺς καλιότερους καὶ πολὺ δοξασμένος ποιητὴς τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ Δάντης. Αὐτὸς ἔκαμε ἓνα μεγάλο ποίημα, ποὺ τὸ λέγουν «Θεία Κωμωδία». Στὸ ποίημα αὐτὸ διηγείται, ὅτι πῆγε στὴν Κόλαση καὶ εἶδε τὰ βάσανα τῶν ἀμαρτωλῶν, ἔπειτα ἀνέβηκε στὸ Καθατήριο καὶ τέλος περιγράφει τὸν Παράδεισο. Ἐνας ἄλλος σπουδαῖος ποιητὴς τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἦταν ὁ Πετρόρχης. Ἀργότερα ἐξῆσε ὁ τρυφερὸς ποιητὴς Τάσος, ποὺ ἔγραψε ἓνα σπουδαῖο ποίημα τὴν «Ἐλευθερωμένη Ἱερουσαλήμ». Τὸ ποίημα ἔχει ὑπόθεση τὴν πρώτη Σταυροφορία. Ὁ ποιητὴς διηγείται πῶς οἱ Σταυροφόροι πῆγαν στὴν Παλαιστίνη καὶ πῶς λευτέρωσαν τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Στὰ ἴδια χρόνια ἡ Ἰταλία εἶχε καὶ μεγάλους καλλιτέχνες. Αὐτοὶ μιμήθηκαν τὴν ἀρχαία τέχνη καὶ ἔκαμαν κτίρια μὲ κολόνες, ὅπως ἦταν οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπίσης, γιὰ νὰ κάνουν τὰ ἀγάλματα καὶ τίς εἰκόνες πῆραν παράδειγμα τοὺς ἀρχαίους. Στὴ Ρώμη ὁ Πάπας ἔχτισε μιὰ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ ἐκκλησία τὸν Ἅγιο Πέτρο, ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τέχνης. Στὴν Ἰταλία ἐζησαν τὸ 16ο αἶωνα, μεγάλοι καλλιτέχνες, ὅπως ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, ποὺ ζωγράφισε τὸ «Μυστικὸ Δεῖπνο», ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ποὺ ἔκαμε δυὸ περίφημα ἀγάλματα τὸν «Μωσῆ» καὶ τὴν «Πιετὰ», δηλαδὴ τὴν Παναγία ποὺ κρατεῖ στὴν ἀγκυλιὰ τῆς τὸ Χριστὸ νεκρό. Ἀκόμη ὁ περίφημος ζωγράφος Ραφαήλ, ποὺ ἔκαμε θαυμάσιες εἰκόνες τῆς Παναγίας μὲ τὸ Χριστὸ μικρὸ παιδί καὶ μὲ χαριτωμένα ἀγγελάκια, ὁ Τιτσιάνο κ.ἄ. Ἐπίσης καὶ ἄλλες χώρες τῆς Εὐρώπης εἶχαν μεγάλους σοφοὺς, ποιητές καὶ καλλιτέχνες.

Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Ραφαήλ.

Στά χρόνια, λοιπόν, πού ἡ δική μας χώρα δυστύχησε, οἱ Εὐρωπαϊοὶ προόδεψαν πολὺ καὶ σιγά-σιγά δημιούργησαν τὸ σημερινὸ μεγάλο πολιτισμὸ.

Β' ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

1 Οἱ ἐφευρέσεις

Οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης μελέτησαν μὲ πολὺ ἀγάπη καὶ προσοχὴ τὴ φύση καὶ κατάλαβαν, ὅτι κρύβει μέσα της πολὺτιμες δυνάμεις, πού μποροῦν νὰ ὠφελήσουν πολὺ τὸν ἄνθρωπο. Κατάλαβαν πολλὰ μυστήρια τοῦ κόσμου κι ἔκαμαν πολλές ἐφευρέσεις.

Μιὰ ἀπὸ τίς παλαιότερες ἐφευρέσεις εἶναι ἡ ναυτικὴ πυξίδα (μπούσουλαι). Ἡ ναυτικὴ πυξίδα εἶναι κυκλικὴ πλάκα, πού ἔχει ἐπάνω της μαγνητικὴ βελόνη. Αὐτὴ γυρίζει πάντοτε κατὰ τὸ Βορρὰ. Ἔτσι μὲ τὴ βοήθεια τῆς πυξίδας βρίσκομε σὲ ὅποιαδήποτε στιγμή τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα.

Ἡ ἐφεύρεση αὐτὴ διευκόλυνε πολὺ τοὺς θαλασσινοὺς στὰ μακρινά τους ταξίδια, γιατί κατόρθωναν νὰ βρίσκουν μὲ τὴ βοήθειά της, σὲ ποῖο μέρος τῆς θάλασσας βρίσκονται σὲ κάθε στιγμή.

Στὰ ἴδια χρόνια οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν πυροβόλα ὄπλα. Πρῶτα ἔκαμαν κανόνια, πού ἔρριχναν σφαῖρες ἀπὸ πέτρα ἢ ἀπὸ σίδηρο. Ἀργότερα κατασκεύασαν μικρότερα καὶ ἐλαφρύτερα πυροβόλα, ὄπλα τοῦ χεριοῦ. Τὰ ὄπλα αὐτὰ τὰ γέμιζαν μὲ πυρίτιδα, πού τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει πολλὰ χρόνια πρίν. Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε καὶ ποῖος ἀνακάλυψε τὴν πυρίτιδα. Πιθανόν τὴν ἐφεύρεση αὐτὴ νὰ τὴν πῆραν ἀπὸ τοὺς Κινέζους. Τὸ βέβαιο ὅμως εἶναι πὼς ἡ χρῆση τῆς πυρίτιδας ἄλλαξε τὴν πολεμικὴ τέχνη.

Παλιότερα οἱ πολεμιστὲς εἶχαν σκεπασμένο τὸ σῶμα τους μὲ σίδηρο, τὸ ὁποῖο ἦταν δύσκολο νὰ τὸ τρυπήσουν τὰ παλιὰ ὄπλα.

Ἡ σφαῖρα ὅμως τοῦ πυροβόλου τὸν τρυποῦσε εὐκόλα. Ἀκόμη ἦταν δύσκολο νὰ κυριέψη κανεὶς μιὰ πόλη ἢ ἓναν πύργο, πού εἶχε γύρω φρούρια. Τώρα τὸ κανόνι τρυποῦσε τὰ κάστρα καὶ τὰ γκρέμιζε. Ἔτσι καταργήθηκαν οἱ ἀσπίδες καὶ οἱ περικεφαλαῖες κι ἔγιναν ἄχρηστα τὰ φρούρια.

Μιὰ πολὺ σπουδαία ἐφεύρεση ἦταν ἡ τυπογραφία. Τὸν παλιὸ και-

ρὸ οἱ ἄνθρωποι ἔγραφαν μὲ τὸ χέρι. Χρειαζόταν ἔτσι πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ γράψῃ κανεὶς ἓνα βιβλίον. Γι' αὐτὸ τὰ βιβλία ἦταν σπάνια καὶ πανάκριβα.

Ἐνας Γερμανός, ποὺ τὸν ἔλεγαν Ἰωάννη Γουτεμβέργιο, συλλογίστηκε νὰ κατασκευάσῃ γράμματα ἀπὸ μέταλλο. Τὰ ἔβαλε τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο καὶ ἔκαμε λέξεις καὶ φράσεις. Ὑστερα ἔβαζε μελάνι ἐπάνω στὰ γράμματα, τὰ πίεζε πάνω στὸ χαρτὶ καὶ ἔβγαιναν σ' αὐτὸ τὰ γράμματα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀνακαλύφθηκε ἡ τυπογραφία, ποὺ ὕστερα τελειοποιήθηκε πάρα πολὺ.

Ἡ τυπογραφία βοήθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ βιβλία πολλαπλασιάστηκαν καὶ ἔγιναν φτηνά, καὶ οἱ ἄνθρωποι μποροῦσαν εὐκόλως νὰ τ' ἀγοράσουν καὶ νὰ τὰ διαβάσουν.

2. Τὰ μεγάλα θαλασσινὰ ταξίδια

Τὸ 15ο αἰὼνα οἱ θαλασσινοὶ τῆς Εὐρώπης ἄρχισαν νὰ κάνουν μεγάλα ταξίδια. Μποροῦσαν τώρα ν' ἀρμενίζουν στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, γιατί εἶχαν τὴ ναυτικὴ πυξίδα, ἐνῶ παλιότερα δὲν τολμοῦσαν ν' ἀπομακρινθοῦν πολὺ ἀπὸ τ' ἀκρογᾶλια. Τὸν 15ο αἰὼνα λοιπὸν οἱ Εὐρωπαῖοι, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἄρχισαν νὰ κάνουν ταξίδια μέσα στὸν ὠκεανό. Ζητοῦσαν δρόμο γιὰ τὶς Ἰνδίες, ποὺ εἶναι μιὰ πλούσια χώρα τῆς Ἀσίας καὶ παράγει πολλὰ προϊόντα. Μέχρι τότε τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὶς Ἰνδίες τὰ μετέφεραν οἱ Ἀραβες στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὰ πουλοῦσαν ἐκεῖ σὲ μεγάλες τιμὲς στοὺς Ἰταλοὺς ἐμπόρους. Θὰ ἦταν λοιπὸν μεγάλο κέρδος ἀν ἔβρισκαν ἓνα δρόμο, ποὺ νὰ ὀδηγῇ κατευθεῖαν στὶς Ἰνδίες. Ὁ θαλάσσιος δρόμος γιὰ τὶς Ἰνδίες περνᾷ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς. Αὐτὸν ὅμως δὲν τὸν ἤξεραν ἀκόμη οἱ Εὐρωπαῖοι.

Αὐτὸ τὸ δρόμο προσπάθησαν ν' ἀνακαλύψουν οἱ Πορτογάλοι. Οἱ ἀκτὲς ὅμως τῆς Ἀφρικῆς τοὺς ἦταν ἄγνωστες. Δὲν ἤξεραν ἀκόμη τί σχῆμα καὶ πόσο μῆκος ἔχει ἡ Ἀφρικὴ. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια διηγούνταν πολλὰ παραμύθια, ποὺ τοὺς τρόμαζαν. Στὸν Ἰσημερινὸ ἔλεγαν, ἡ ζέστη εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε ἡ θάλασσα βράζει, καὶ κάθε καράβι, ποὺ θὰ τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ, παίρνει φωτιά. Σὲ ἄλλα μέρη τὸ νερὸ τῆς θάλασσας εἶναι πηχτὴ λάσπη καὶ κανένα καράβι δὲν μπορεῖ νὰ τὸ περάσῃ. Ἐκεῖ ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτη ἄγρια θηρία, ποὺ μὲ τὶς γιγάντιες πλάτες τοὺς ἀναποδογυρίζουν τὰ καράβια καὶ τὰ κάνουν κομμάτια...

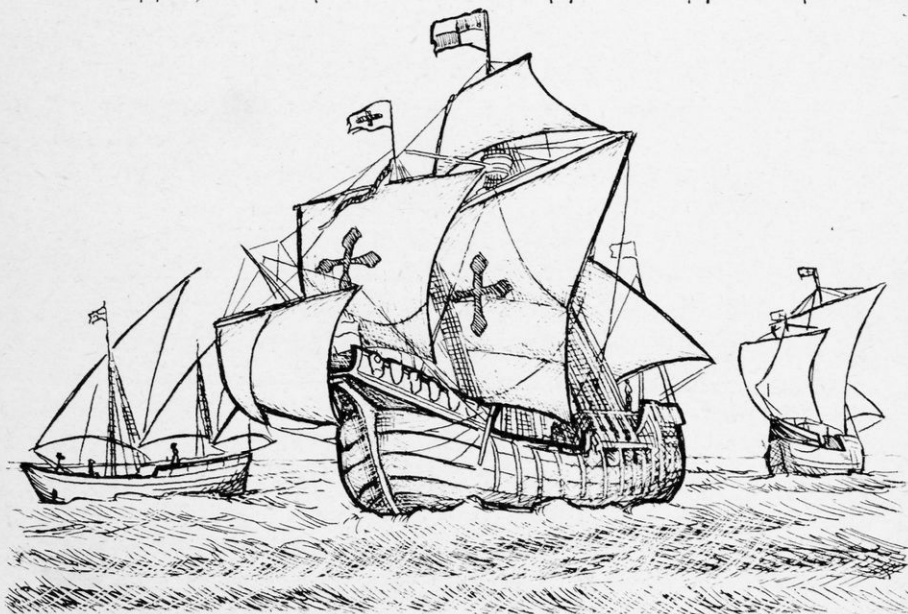
3. Τα ταξίδια τῶν Πορτογάλων

Ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Πορτογαλίας, Ἐρρίκος ὁ Θαλασσοπόρος, ὅπως τὸν εἶπαν, ἔδειξε μεγάλη διάθεση γιὰ τὰ ταξίδια. Ἦθελε νὰ ἐρευνήσῃ τὴ Δυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς. Ἀρμάτωσε καράβια καὶ τὰ ἔστειλε γιὰ μακρινὰ ταξίδια. Οἱ Πορτογάλοι ἀνακάλυψαν πρῶτα πολλὰ νησιά στὸν Ἀτλαντικὸ : Μαδέρα, Κανάριοι νῆσοι, καὶ προχώρησαν ὅλο καὶ νοτιότερα στὴν παραλία τῆς Ἀφρικῆς.

Ὁ ζῆλος καὶ τὸ θάρρος τους μεγάλωσαν. Κατάλαβαν, ὅτι ὅσα διηγούνταν γιὰ τὶς χῶρες τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἦταν παραμύθια. Τέλος ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος Βαρθολομαῖος Ντιάζ, ἀνοίχτηκε τὸ 1486 νοτιότερα. Οἱ ἄνεμοι τὸν ἔριξαν μακρύτερα, καὶ ἀφοῦ θαλασσοδάρθηκε πολλὲς ἡμέρες, ἔφτασε στὴ νοτιότερη ἄκρη τῆς Ἀφρικῆς, πού τὴν ὀνόμασε Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδας.

4. Ὁ Κολόμβος

Ὑστερα ἀπὸ λίγο παρουσιάστηκε ἕνας ἄλλος σπουδαῖος θαλασσοπόρος, ὁ Κολόμβος, πού ἔκαμε πολὺ σπουδαιότερη ἀνακάλυψη. Ὁ Χριστό-

15 πλοία τοῦ Κολόμβου

φορος Κολόμβος, γεννήθηκε στη Γένοβα της Ιταλίας. Δέν έμαθε πολλά γράμματα, ήταν όμως άνησυχο πνεύμα. Τά ταξίδια και οι άνακαλύψεις των Πορτογάλων, του έκαμαν μεγάλη έντύπωση.

Ο Κολόμβος είχε άκούση, ότι ή γη είναι στρογγυλή, σά σφαίρα. Ένώ λοιπόν πολλοί Πορτογάλοι προσπαθοῦσαν νά φτάσουν στις Ινδίες πλέοντες άνατολικά, αυτός συλλογίστηκε, ότι ήταν δυνατόν νά τó πετύχει, άν έπαιρνε τόν αντίθετο δρόμο, δηλαδή άν προχωροῦσε δυτικά. Τό σχέδιό του, τó φανέρωσε στό βασιλιά της Πορτογαλίας. Έκεινος όμως, δέ θέλησε νά τόν υποστηρίξει. Πήγε λοιπόν τότε στό βασιλιά της Ισπανίας, τó Φερδινάρδο και τή γυναίκα του Ισαβέλλα και τούς παρακάλεσε νά τού δώσουν τά πλοία, πού τού χρειάζονταν. Έκεινοι δέχτηκαν τήν πρόταση τού Κολόμβου και τού έδωσαν τρία μικρά πλοία και ένενήντα ναῦτες.

5. Η άνακάλυψη της Αμερικής

Τήν 3η Αύγούστου 1492, τά τρία μικρά καράβια τού Κολόμβου, σήκωσαν πανιά και ξεκίνησαν από κάποιο λιμάνι της Ισπανίας. Εύνοϊκός άνεμος τά έφερε μέχρι τά Κανάρια νησιά. Απ' εκεί ρίχτηκαν τήν 6η Σεπτεμβρίου στόν άγνωστο Ατλαντικό ώκεανό. Έβδομάδες όλόκληρες έπλεαν, βλέποντας μόνο θάλασσα και ούρανό.

Οί ναῦτες άρχισαν ν' άνησυχοῦν και δέν ήθελαν νά προχωρήσουν. Ο Κολόμβος τούς έδινε θάρρος και τούς έκανε νά ελπίζουν, ότι θα έχουν μεγάλα κέρδη. "Άλλωστε, τούς έλεγε, πώς τά παράπονά τους δέν τούς ώφελοῦν σέ τίποτε στό σημεῖο, πού είχαν προχωρήσει.

Τις έπόμενες μέρες είδαν νά πλέουν θαλάσσια χόρτα, πού σήμαινε, ότι εκεί κοντά ήταν ή ξηρά. Τή νύχτα στις 11 πρὸς 12 Οκτωβρίου 1492, διέκριναν φῶς νά λάμπη στην ξηρά και ύστερα από λίγο, βολή πυροβόλου ένός από τά καράβια άνάγκησε τήν εμφάνιση της ξηρᾶς. Η άποβίβαση έγινε με μεγάλη έπισημότητα.

Ο Κολόμβος είχε άνακαλύψει ένα νησί, τó οποῖο ονόμασε «Αγιον Σωτήρα». Τις άλλες μέρες άνακάλυψε κι άλλα. Έπέστρεψε στην Ισπανία στις 15η Μαρτίου 1493, όπου τού έγινε μεγάλη ύποδοχή. Έκαμε άλλα τρία ταξίδια. Μέχρι τó τέλος της ζωής του πίστευε, ότι έφτασε στις Ινδίες. Είχε άνακαλύψει μιá μεγάλη χώρα, μιá ήπειρο άγνωστη ως τότε, τήν Αμερική. Ο Κολόμβος δέ χάρηκε τó μέγα κατορθωμά του. Πολλοί τόν ζήλεψαν και τόν συκοφάντησαν στη βασιλίσα. Ο μεγάλος

θαλασσοπόρος πέθανε πικραμένος. Και τὸ χειρότερο γι' αὐτὸν ἡ Νέα ἠπειρος δὲν πῆρε τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἀπὸ ἄλλο ἠθαλασσινό, τὸν Ἴταλὸ Ἀμέρικο.

6. Οἱ Πορτογάλοι φτάνουν στὶς Ἰνδίες

Δώδεκα χρόνια εἶχαν περάσει ἀπὸ τότε, πού ὁ Ντιάζ ἀνακάλυψε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας. Ἐνας ἄλλος τολμηρὸς Πορτογάλος θαλασσοπόρος, ὁ Βάσκο ντε Γκάμα ξεκίνησε, τὸ 1498 ἀπὸ τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας καὶ ἀφοῦ ταξίδεψε ἀκριβῶς ἕνα χρόνο στὸν Ἰνδικὸ ὠκεανό, ἔφτασε τέλος στὴν Καλκούτα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο βρέθηκε ὁ θαλασσοπόρος δρόμος γιὰ τίς Ἰνδίες.

Οἱ Εὐρωπαῖοι μπορούσαν τώρα νὰ πηγαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα στὴν περίφημη χώρα, πού ἔβγαζε τὰ μυρωδικὰ καὶ τὰ μπαχαρικά, τὸ πιπέρη, τὴν κανέλα, τὸ μοσχοκάρυδο, τοὺς πολύτιμους λίθους καὶ τὰ μαργαριτάρια.

17. Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων

Μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῶν νέων χωρῶν ἔγινε μεγάλη ἀλλαγὴ στὸν κόσμο. Οἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων αὐξήθηκαν πολὺ. Ἐνόησαν πιά ὅτι ἡ Γῆ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι νόμιζαν στὰ παλιότερα χρόνια. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι γνώριζαν μικρὸ τμῆμα τῆς Γῆς. Ὅλη ἡ κίνηση καὶ ὅλο τὸ ἐμπόριο γινόταν στὴν ἀρχαιότητα μέσα στὴ Μεσόγειο θάλασσα, στὴ Μαύρη θάλασσα καὶ στὶς χώρες, πού εἶναι ὀλόγυρά τους. Τώρα ἡ προσοχὴ τῶν Εὐρωπαίων στράφηκε πρὸς τίς νέες χώρες. Ἀπὸ τίς νέες χώρες ἤρθαν πάρα πολλὰ προϊόντα, ἀγνωστα μέχρι τότε στὴν Εὐρώπη. Ἀρχισε νὰ γίνεται μεγάλο ἐμπόριο μὲ τὸ Νέο Κόσμο (Ἀμερικὴ) καὶ τίς Ἰνδίες. Ἡ κίνηση ἀπὸ τὴ Μεσόγειο πέρασε στὸν Ἀτλαντικὸ ὠκεανό. Πολλὲς πόλεις τίς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἔγιναν πλούσιες καὶ πολυάνθρωπες, ὅπως ἡ Λισσαβόνα, τὰ λιμάνια τῆς Ἰσπανίας, ἡ Ἀμβέρσα στὸ Βέλγιο, τὸ Ἀμστερνταμ στὴν Ὀλλανδία καὶ διάφορες πόλεις τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι πλούτισαν πολὺ, προπάντων οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνίτες. Ἐχτισαν ὠραῖες καὶ πλούσιες κατοικίες, ἀρχισαν νὰ ζοῦν καλύτερα καὶ ἤθελαν μὲ κάθε τρόπο νὰ μορφοθοῦν.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, Πορτογάλοι, Ἰσπανοί, Ὀλλανδοί, Γάλλοι καὶ

Ἄγγλοι, ἐγκαταστάθηκαν στὶς νέες χῶρες. Ἐκαμαν δηλαδὴ ἀποικίες. Σπουδαιότερες ἀπ' ὅλες τὶς ἀποικίες, ἦταν οἱ Ἀγγλικές, στὰ παράλια τῆς Βόρειας Ἀμερικῆς. Αὐτὲς προόδεψαν πολὺ καὶ ἐγίναν οἱ σημερινές Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κράτη τοῦ κόσμου.

Ραφαήλ, ἡ Ἁγία Οἰκογένεια (Μαδρίτη)

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Στὴν ἀρχαιότητα ἔζησαν δυὸ μεγάλοι λαοί, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Οἱ Ἕλληνες ἀναπτύχθηκαν νωρίς, ἔχτισαν μεγάλες καὶ ὠραῖες πόλεις, προόδευσαν στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες, καὶ δημιούργησαν θαυμάσιο πολιτισμό. Οἱ Ρωμαῖοι διακρίθηκαν στὰ στρατιωτικὰ καὶ τὴ διοίκηση. Κυρίεψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλὰς ἄλλες χῶρες στὴ Δύση καὶ τὴν Ἀνατολή καὶ ἵδρυσαν μεγάλη αὐτοκρατορία.

Στὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, πῆραν σπουδαία θέση τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς γενικώτερα. Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Μιμήθηκαν τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμά τους, ἔχτισαν κατοικίες καὶ μέγαρα, ὅπως ἐκεῖνοι καὶ ἔγραψαν βιβλία, ὅπως τὰ Ἑλληνικὰ.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἄρχισε νὰ διαδίδεται σ' αὐτὴ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ποὺ ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τοὺς κατοίκους σὲ ὅλα τὰ μέρη. Ἐνας ἐξυπνὸς καὶ ἰκανὸς αὐτοκράτορας, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, προστάτεψε τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν ἔκαμε ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους του.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔχτισε νέα πρωτεύουσα στὴν Ἀνατολή, κοντὰ στὸ Βόσπορο, στὴ θέση τῆς παλιᾶς ἑλληνικῆς ἀποικίας, ποὺ λεγόταν Βυζάντιο. Ἡ νέα πόλη ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸ ὄνομά του Κωνσταντινούπολη.

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχε δυὸ αὐτοκράτορες, τὸν ἕνα στὴ Ρώμη καὶ τὸν ἄλλο στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ ὀριστικὸς χωρισμὸς ἔγινε τὸ 395 μ.Χ.

Ἡ Δυτικὴ αὐτοκρατορία ἔπαθε πολλὰ κατὰ τὴ μεγάλη μετανάστευση, ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Γερμανικῶν λαῶν. Τέλος διαλύθηκε τὸ 476 μ.Χ. Τὸ ἔτος αὐτὸ θεωρεῖται σὰν τὸ τέλος τῆς Ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Μεσαιωνικῆς.

Ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία κατόρθωσε ν' ἀντισταθῆ στὶς ἐπιδρομές, καὶ ἔζησε ἄλλα χίλια περίπου χρόνια καὶ δημιούργησε ἀξιόλογα ἔργα. Ἐπειδὴ ὁ σημαντικότερος λαὸς στὴν Ἀνατολὴ ἦταν οἱ Ἕλληνες, ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἐγίνη Ἑλληνικὴ. Γι' αὐτὸ τὴ λέμε Ἑλληνικὴ ἢ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῶν Μέσων χρόνων, στάθηκε ἡ περισσότερον ἀναπτυγμένη ἀπ' ὅλες τὶς χώρες καὶ ἀπὸ αὐτὴ διδάχτηκαν οἱ λαοὶ στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση.

1. Ἀραβες καὶ Τοῦρκοι

Στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὰ Ἀσιατικὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας σχηματίστηκε σημαντικὸ κράτος, τὸ Ἀραβικόν.

Οἱ Ἀραβες ἦταν μέχρι τότε λαὸς ἀσήμαντος. Τοὺς ζύπνησε στὴν ἀρχὴ τοῦ 7ου αἰώνα ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξε νέα θρησκεία, τὸν Ἰσλαμισμό ἢ τὸ Μωαμεθανισμό.

Πολλοὶ λαοὶ στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική, ἐδέχτηκαν τὴ νέα θρησκεία καὶ ἐγίναν φανατικοὶ Μουσουλμάνοι. Οἱ Ἀραβες ἔδρυσαν μεγάλο σὲ ἔκταση κράτος καὶ ἐγίναν δυνατοὶ στὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα. Ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, διάβασαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἀνέπτυξαν τὸν ἀξιόλογο Ἀραβικὸ πολιτισμό. Ἔγιναν ὅμως ἐπικίνδυνοι γιὰ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

Ἦσαν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες ἤρθαν οἱ Τοῦρκοι, Μογγολικῆς καταγωγῆς, Μωαμεθανοὶ καὶ αὐτοί. Ἦσαν ἐπικίνδυνοι πολεμιστές, πού τελικὰ κατέστρεψαν τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

2. Δυτικοὶ Λαοὶ

Στὴ Δύση οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἐγκαταστάθηκαν στὶς ἐπαρχίες τῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀναμείχτηκαν μὲ παλιούς κατοίκους, πού μιλοῦσαν Λατινικά, δηλαδὴ τὴ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων. Ἀπὸ τὴν ἀνάμειξη αὐτῆ, προῆλθαν νέοι λαοί, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἴταλοὶ καὶ οἱ Ἰσπανοί. Αὐτοὶ μιλοῦν γλῶσσες, πού προῆλθαν ἀπὸ τὰ Λατινικά καὶ τὶς λέγουν Νεολατινικὲς γλῶσσες. Οἱ Γερμανοί, πού ἔμειναν στὴν παλιὰ πατρίδα τους ἐξακολούθησαν νὰ μιλοῦν Γερμανικά.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη μεγάλη ἀνάπτυξη. Ἦσαν ὅμως πο-

λυάριθμοι και έγκαταστημένοι σέ εύφορες χῶρες. Άναπτύχτηκαν άργότερα, έμαθαν πολλά και έγιναν κίνδυνος για την Έλληνική αύτοκρατορία.

Ή Αύτοκρατορία είχε κι άλλους έχθρους στην Εύρώπη, τούς Σλάβους, οί όποιοι ήταν έγκαταστημένοι στή βόρεια όχθη του Δούναβη. Πολλοί από αυτούς πέρασαν τόν ποταμό κι έγκαταστάθηκαν στις βόρειες Εύρωπαϊκές έπαρχίες τής Αύτοκρατορίας.

Οί Σέρβοι, οί Βούλγαροι κι ένας μεγαλύτερος άκόμη Σλαβικός λαός, οί Ρῶσοι, δέχτηκαν τόν Χριστιανισμό από την Άνατολική Έκκλησία.

3. Άκμή τής Αύτοκρατορίας

Ή Βυζαντινή αύτοκρατορία κινδύνεψε από τις έπιδρομές. Άργότερα όμως στερεώθηκε και άρχισε νά προοδεύη. Ο Ίουστίνιανός τόν 6ο αιώνα άνακατέλαβε πάλι τις δυτικές έπαρχίες. Ο Ήράκλειος τόν 7ο αιώνα απέκρουσε την έπιδρομή τών Περσών.

Άπό τόν μεγάλο Άραβικό κίνδυνο, την αύτοκρατορία την έσωσε ό Λέων Ίσαυρος και με τή μεταρρίθμισή του στερέωσε περισσότερο τόν κράτος.

Ή Αύτοκρατορία έφτασε στή μεγάλη άκμή της τόν 9ο, 10ο και 11ο αιώνα, στόν καιρό τής Μακεδονικής δυναστείας. Οί αύτοκράτορες Νικηφόρος Φωκάς, Ίωάννης Τσιμισκής και Βασίλειος Β΄ νίκησαν τούς Βουλγάρους και τούς Άραβες. Στις ήμέρες τους ή Κωνσταντινούπολη ήταν ή οίκονομική και πνευματική πρωτεύουσα του κόσμου.

4. Κλονίζεται ή αύτοκρατορία

Μεγάλο κίνδυνο για την Αύτοκρατορία έγιναν οί Τοϋρκοι στην Άνατολή και οί Εύρωπαοι στή Δύση.

Κατά τόν τέλος του 11ου αιώνα, οί Σελτζούκοι Τοϋρκοι χτυποϋν με όρμη την αύτοκρατορία, από τά βόρεια τής Μ. Άσίας. Μεταξύ αυτών την Παλαιστίνη και την Ίερουσαλήμ.

Οί Δυτικοί πήραν άφορμή από την κακή συμπεριφορά τών Σελτζούκων στους προσκυνητές τών Άγίων Τόπων και με παρακίνηση του Πάπα έπιχείρησαν μεγάλες έκστρατείες στην Άνατολή. Ή πρόφαση ήταν, νά έλευθερώσουν τούς Άγίους Τόπους στην πραγμα-

τικότητα όμως για να κυριέψουν χώρες και να πλουτίσουν. Σε διάστημα 200 περίπου χρόνων, έγιναν όχτώ τέτοιες εκστρατείες (1096—1270), τις οποίες ονόμασαν Σταυροφορίες.

Καταστρεπτική για την Έλληνική Αυτοκρατορία, ήταν η τέταρτη Σταυροφορία, που έγινε το 1204. Οι Σταυροφόροι κυριέψαν την Πόλη και διέλυσαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

5. Η καταστροφή

Οι Έλληνες ξαναπῆραν την Πόλη, αλλά η νέα αυτοκρατορία τους δεν είχε ούτε την έκταση, ούτε τη δύναμη της παλαιάς. Δεν κατόρθωσαν να αντισταθούν στο νέο τουρκικό κράτος, το οποίο σχηματίστηκε πολύ κοντά στην πρωτεύουσά τους, στην Προύσα.

Οι Όθωμανοί Τούρκοι προέδεψαν γρήγορα. Πῆραν τις λίγες επαρχίες της Αυτοκρατορίας στη Μ. Ασία, πέρασαν στην Ευρώπη από τον Έλλησποντο, κυριέψαν την Καλλίπολη, την Ανδριανούπολη και ύστερα τη Θεσσαλονίκη. Υπέταξαν τους Βουλγάρους και νίκησαν σε μεγάλη μάχη τους Σέρβους.

Η Δύση δε βοήθησε τους Έλληνες. Το 1453 με το νεαρό σουλτάνο Μωάμεθ, κυριέψαν την πόλη. Από τότε τελείωσε η Μεσαιωνική ιστορία του Έλληνισμού και άρχισε η Νεώτερη.

6. Η χαραυγή του νέου κόσμου

Ενώ με την Αλωση βρήκε μεγάλη συμφορά το Έλληνικόν Έθνος, η Δύση άρχισε να ξυπνά και να προοδεύει.

Οι Πορτογάλοι ζήτησαν δρόμο για τις Ινδίες, πλέοντες την παραλία της Αφρικής. Ο Κολόμβος ανακάλυψε νέα μεγάλη και θαυμαστή ήπειρο, την Αμερική.

Ύστερα από την ανάπτυξη που πῆρε το εμπόριο, πολλές χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ολλανδία και η Αγγλία πλούτισαν.

Οι Ευρωπαίοι έκαμαν σημαντικές εφευρέσεις. Βρήκαν τη ναυτική πυξίδα, την πυρίτιδα και την τυπογραφία.

Τα γράμματα και οι τέχνες προέδεψαν. Πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, η Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Αγγλία, ανέδειξαν μεγάλους συγγραφείς, ζωγράφους, γλύπτες, αρχιτέκτονες.

Τη μεγάλη αυτή κίνηση, την ονόμασαν Αναγέννηση. Με την Αναγέννηση άρχισαν οι Νέοι χρόνοι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

*Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας	Σελ. ~~X~~
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ	
1. Οἱ Ἕλληνες	» ~~X~~
2. Οἱ Ρωμαῖοι	» 6
3. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμη	» ~~X~~
4. Διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία	» ~~X~~
5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν Ἀθήνα	» ~~X~~
6. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὸν Χριστιανισμὸ	» ~~X~~
7. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν—Οἱ Μάρτυρες	» ~~X~~
ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	
1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	» ~~X~~
2. Ὁ Κωνσταντῖνος χτίζει τὴ Πόλη	» ~~X~~
3. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νίκαιας	» ~~X~~
4. Τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως—Ὁ Μέγας Θεοδόσιος	» ~~X~~
5. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας	» ~~X~~
6. Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία	» 20
7. Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἢ Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς	» 22
ΣΤΕΡΕΩΝΕΤΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ	
1. Ὁ Ἰουστινιανὸς	» ~~X~~
2. Ἡ «Στάση τοῦ Νίκα» (532)	» ~~X~~
3. Πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	» ~~X~~
4. Εἰρηνικὰ ἔργα—Τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο	» ~~X~~
5. Ἡ Ἁγία Σοφία	» ~~X~~
Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	
1. Ἡράκλειος—Πέρσες καὶ Ἀβανοὶ	» ~~X~~
2. Οἱ Ἀβανοὶ πολιορκοῦν τὴν Πόλη	» ~~X~~
3. Συντριβὴ τῶν Περσῶν—Ἡ ἴψωση τοῦ Σταυροῦ	» ~~X~~
ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΙ Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ	
1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ θρησκεία του	» ~~X~~
2. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	» ~~X~~
3. Ὁ Ἀραβικὸς κίνδυνος	» ~~X~~
4. Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων	» ~~X~~

ΟΙ ΙΣΤΥΡΟΙ

1. Πρώτη επίθεση τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . . . Σελ. 40 ~~X~~
2. Ὁ Λέων Ἰσαυρος σώζει τὴν Αὐτοκρατορία . . . . . » ~~X~~
3. Ἡ Μεταρρύθμιση . . . . . » ~~X~~

ΤΑ ΕΝΔΟΞΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

- Μακεδονικὴ Δυναστεία (867-1057) . . . . . » ~~X~~
1. Οἱ Βούλγαροι . . . . . » ~~X~~
2. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοὶ . . . . . » ~~X~~
3. Βουλγαρικοὶ πόλεμοι . . . . . » ~~X~~
4. Ὁ Νικηφόρος Φωκάς—Ἐκστρατεία στὴν Κρήτη . . . . . » ~~X~~
5. Ὁ Νικηφόρος ἐλευθερώνει τὴν Κρήτη . . . . . » ~~X~~
6. Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων . . . . . » ~~X~~
7. Ἰωάννης Τσιμισχῆς . . . . . » ~~X~~
8. Βασίλειος Β'. . . . . » ~~X~~
9. Τὸ τέλος τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου . . . . . » ~~X~~
10. Ὁ Βασίλειος Β' ἐπισκέπτεται τὴν Ἀθήνα . . . . . » ~~X~~
11. Τὰ ἐνδοξὰ χρόνια τῆς Αὐτοκρατορίας . . . . . » ~~X~~
12. Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας . . . . . » ~~X~~

ΚΑΙΝΕΙ ΤΟ ΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι κυριεύουν τὴν Μ. Ἀσία . . . . . » ~~X~~
2. Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν . . . . . » ~~X~~
3. Οἱ Σταυροφορίες . . . . . » ~~X~~
4. Οἱ Εὐρωπαῖοι καταλαμβάνουν στοὺς Ἁγίους Τόπους . . . . . » ~~X~~

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

1. Τέταρτη Σταυροφορία . . . . . » ~~X~~
2. Οἱ Φράγκοι μοιράζονται τὴν Αὐτοκρατορία . . . . . » ~~X~~
3. Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας . . . . . » ~~X~~
4. Τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη . . . . . » ~~X~~
5. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη . . . . . » ~~X~~

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

1. Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία . . . . . » ~~X~~
2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι . . . . . » ~~X~~
3. Οἱ Τούρκοι περνοῦν στὴν Εὐρώπη . . . . . » ~~X~~
4. Γιατὶ οἱ Τούρκοι προέδρασαν γρήγορα . . . . . » ~~X~~
5. Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλάνου . . . . . » ~~X~~
6. Οἱ Αὐτοκράτορες προσπαθοῦν νὰ σώσουν τὸ κράτος . . . . . » ~~X~~
7. Οὐνιάδης καὶ Σκερντέρμπεης . . . . . » ~~X~~

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Κωνσταντίνος και Μωάμεθ	Σελ. 74
1. 'Η πολιορκία	» 74
2. 'Η άλωση	» 74
3. Οί Τούρκοι κυριεύουν τις ελληνικές χώρες	» 75

Η ΧΑΡΑΓΓΗ ΚΑΙΝΟΤΡΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

'Η 'Αναγέννηση στην Δύση	» 77
--------------------------------	------

Α' ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

1. Οί 'Ελληνες λόγιοι στην Δύση	» 79
2. 'Η 'Αναγέννηση τών γραμμάτων και τεχνών	» 81
3. 'Ακμάζουν τὰ γράμματα και οί τέχνες στην Εύρώπη	» 82

Β' ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

1. Οί εφευρέσεις	» 84
2. Τὰ μεγάλα θαλάσσια ταξίδια	» 85
3. Τὰ ταξίδια τών Πορτογάλων	» 86
4. 'Ο Κολόμβος	» 86
5. 'Ανακάλυψη τῆς 'Αμερικῆς	» 87
6. Οί Πορτογάλοι φθάνουν στην 'Ινδία	» 88
7. 'Αποτέλεσμα τών ανακαλύψεων	» 88

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

'Αρχή τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας	» 90
1. 'Αραβες και Τούρκοι	» 91
2. Δυτικοί Λαοί	» 91
3. 'Ακμή τῆς Αὐτοκρατορίας	» 92
4. Κλονίζεται ἡ Αὐτοκρατορία	» 92
5. 'Η καταστροφή	» 93
6. Χαραυγή νέου κόσμου	» 93
Περιεχόμενα	» 94

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ»

Διεύθυνση : ΘΕΜΟΥ ΡΟΔΑΝΘΗ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ	Θ. Ροδάνθη
2. ΙΛΙΑΔΑ	Γιώργου Γεραλή
3. ΟΔΥΣΣΕΙΑ	Γιώργου Γεραλή
4. Ο ΞΕΡΟΒΡΑΧΟΣ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΑΕΙ	Γ. Μπενέκου
5. ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΟΥ (Παιδ. άνθολ.)	Μιχ. Περάνθη
6. ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΨΥΧΗ	Κ. Α. Σφαέλλου-Βενιζέλου
7. ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ	Άλκη Τροπαιάτη
8. ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΑΙΡΟ	Θ. Ροδάνθη
9. ΤΟ ΑΕΤΟΠΟΥΛΟ ΤΗΣ ΥΔΡΑΣ	Άλκη Τροπαιάτη
10. Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γιώργου Γεραλή
11. ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ	Θέμου Ροδάνθη
12. ΜΥΘΟΙ & ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ	Χ. Σακελλαρίου
13. ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ	Π. Στάικου
14. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ	Θέμου Ροδάνθη
15. ΙΣΤΟΡ. ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΓΙΑ Τ' ΑΓΡΙΜΙΑ	Χ. Σακελλαρίου

Τα χαρακτηριστικά των βιβλίων της «ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ» είναι η ποιότητα και η Έλληνικότητα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

Π. Γ. ΜΑΥΡΙΑ & ΣΙΑ Ο. Ε.

ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ - Τ. 101

ΤΗΛ. 536-553

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής